

**Գլխավոր խմբագիր՝
ԳՈՂԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ**

Լրատվական գործունեություն
իրականացնող՝
«Հայաստանի պետական
տնտեսագիտական
համալսարան» պետա-
կան ոչ առևտրային
կազմակերպություն:

Հասցեն՝
0025, Երևան,
Նալբանդյան փողոց 128,
Կենտրոնական մասնաշենք,
2-րդ հարկ:
Հեռախոս՝ 593-460, 4-60

Վկայական N 03U054452:
Տրված է՝ 05.06.2002թ.:

Հրատարակիչ՝ ՀՊՏՀ
«Տնտեսագետ» ամսագիրը
լույս է ընծայվում
ՀՊՏՀ լրատվության և
հասարակայնության հետ
կապերի բաժնի կողմից:

Մայիս-հունիս
2014 / N3 (679)
Տպաքանակը՝ 500
Տարածվում է անվճար:

Խմբագրակազմ
Խմբագիր՝
ԱՐՄԻՆԵ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
Լրագրող՝
ՆԱՆԵ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ
Լուսանկարիչ՝
ՈԱԶՄԻԿ ԽԱԶՍՏՐՅԱՆ

Համակարգչային
ձևավորումը՝
ՆԱԻՐԱ ԽՉԵՅԱՆԻ
Շապիկի ձևավորումը՝
ՆԱԻՐԻՆԵ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆԻ

Համարի
պատասխանատու՝
ԳՈՂԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Խմբագրությանը տրամա-
դրված հեղինակների
նյութերում տեղ գտած
փաստական անճշտությու-
նների համար խմբագրությունը
պատասխանատվություն չի
կրում: Ամսագրի նյութերն
օգտագործելիս՝ հղումը
պարտադիր է:

Պատվեր՝ 79:
Ծավալը՝ 6 տպ. մամուլ:
Ստորագրված է
տպագրության՝
27. 06. 2014թ.:

Տպագրված է «Տնտեսագետ»
հրատարակչությունում:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՀՊՏՀ ռեկտորի ուղերձը շրջանավարտներին.....4

**ՀՊՏՀ-ն՝ «Տնտեսագիտական համալսարանների եվրասիական
ասոցիացիայի» անդամ.....5**

ԱՍՓՈՓԻՉ ԱՏԵՍԱՎՈՐՈՒՄ.....6

ՀՊՏՀ - ԳՈՐԾԱՏՈՒ, ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՏ - ԱՇԽԱՏԱՇՈՒԿԱ.....8

ՍԱՄՎԵԼ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ.....12

*ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ*

**Հրանտ Պողոսյան
ԱՆՎԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԳԵՏՆԵՐԸ.....15**

ԳԱԳԻԿ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

**Մխիթարյան միաբանությունը հայ ժողովրդի միաբանության
խորհուրդն է.....18**

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏԵՐՈՒՄ.....20

Փորձագիտական քննարկումներ ՀՊՏՀ-ում.....21

ԳԵՂԵՑԻԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Ընտանեկան օրենսդրության որոշ փոփոխությունների շուրջ.....23

ՄԵՐ ՇՆՈՐՀԱԼԻՆԵՐԸ.....26

«ԱՄԲԵՐԴ» ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ.....28

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ԼՐԱՇԱՐՔ.....30

ՍՈՒՐԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՍՎԱԿՈՒՄ Է ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ.....34

ԱՐՄԵՆՈՒՅԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐԹԱԿ.....37

ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՒՄ ԵՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Նեյրոմարքեթինգը՝ զարմանահրաշ գործիք.....40

ՍՈՖՅԱ ՕՅԱՆՅԱՆ

ՎԵՐԾԱՆԵԼՈՎ ԱՐՎԵՍՏԻ ԳԱՂՏԱԳՐԵՐԸ.....42

ՆՈՐԱՅՐ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Կյանքը երկար ինքնասպանություն է.....45

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի սիրելի շրջանավարտներ

Հասարակական գիտակցության ու պետական քաղաքականության մեջ կրթությունն ազգային արժեք է և սոցիալ-տնտեսական առաջընթացի կարևոր գործոն: Կրթության բնագավառի գերխնդիրը կրթության որակի բարձրացումն է, որը, ի սպաս աճող սերնդի, օրեցօր անցնում է բարեփոխումների ճանապարհ, կառուցվում ու վերակառուցվում: Հունիսի 9-ին ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը ստորագրել է Ազգային ժողովի ընդունած «Կրթության մասին» և «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ օրենքները, որոնցով ուսանողների համար ստեղծվում են կայուն սոցիալական երաշխիքներ և բարձրագույն կրթության մատչելիություն:

Երկրի կրթական բարեփոխումների համատեքստում մեր համալսարանն էլ անցնում է ինքնահաստատման ուղի՝ իր առջև դնելով բարձր որակավորմամբ մասնագետների թողարկման խնդիրը, որի շնորհիվ որակական նոր աստիճանի կհասնի ժամանակակից հայ տնտեսագիտական միտքը ու կարգաճանաչ հայրենի տնտեսությունը:

Ինչպես գիտեք, տասնամյակներ շարունակ մեր բուհի շրջանավարտները, համարելով հանրապետության տնտեսության ամենատարբեր բնագավառները, ստանալով աշխատանքային մկրտություն, իրենց նպաստն են բերել մեր երկրի վարգապամար: Շատերն իրենց տաղանդն ու գիտելիքներն են ներդրել տնտեսագիտության վարգապաման գործում՝ ձևավորելով գիտնական մանկավարժների նոր սերունդներ: Վստահ ենք՝ այս շարունակականությունը չի ունենալու իսպում կամ նահանջ:

Հրաժեշտ ենք տալիս 2013-2014 ուսումնական տարվա շրջանավարտներին այն հույսով, որ նրանց շարքերում նույնպես կտեսնենք գիտության, մանկավարժության, արտադրության անվանի գործիչներին: Հրաժեշտ ենք տալիս լավատեսությամբ ու համոզմունքով, որ նրանք մշտապես իրենց հոգում կկրեն հարապատ կրթօջախի լավ ու բարի ավանդույթները, իրենց հետ կտանեն շռայրեն ավանդված գիտելիքներն ու փորձը, որ կյանքի նոր ճամփաբաժանին կկարողանան կառուցել իրենց ապագան:

Առջևում բազում խնդիրներ են, կլինեն նաև դժվարություններ: Սակայն, վստահ ենք, սիրելի՛ շրջանավարտներ, որ ուսումնառության այս տարիների ձեռքբերումներն անբաժան կլինեն ձեզանից, ինքնավստահություն կներշնչեն, քանզի ավանդեք ստացել կայուն ու մրցունակ գիտելիք, ընդգրկուն մտահորիզոն ու աշխարհայացք: Մեր համալսարանը ոչ միայն բարձրորակ մասնագետներ է թողարկում, այլև ձևավորում է քաղաքացիական հասարակության առաջադիմական մշակույթ և ազգային արժեքներ կրող անհատներ, որոնք անձնական ու հասարակական կյանքում ունակ են լինել ինքնահաստատ, մարդասեր ու ստեղծագործ:

Ամենայն բարիք ու հաջողություններ ձեզ:

Հարգանքով
ՀՊՏՀ ռեկտոր, պրոֆեսոր
ԿՈՐՅՈՒՆ ԱԹՈՅԱՆ

ՀՊՏՀ-ն՝ «ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԽԱՆՆԵՐԻ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ԱՄՈՋԻՍՋԻՍՅԻ» ԱՆՂԱՄ

Մայիսի 23-ին ՀՊՏՀ ղեկավար Կորյուն Աթոյանի մասնակցությամբ Ռոստովի պետական տնտեսագիտական համալսարանում (РИHX) տեղի ունեցած հիմնադիր ժողովում ստորագրված պայմանագրով մեր համալսարանը դարձել է «Տնտեսագիտական համալսարանների եվրասիական ասոցիացիայի» անդամ: Ասոցիացիայի անդամներն են Ռոստովի պետական տնտեսագիտական համալսարանը, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանը, Բելառուսի պետական տնտեսագիտական համալսարանը, Տուրարա Ռիսկուլովի անվան Ղազախստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանը, «Ուրալի պետական տնտեսագիտական համալսարան» բարձրագույն մասնագիտական կրթության դաշնային պետական բյուջետային կրթական հաստատությունը, «Կարագանդայի տնտեսագիտական համալսարան» ոչ պետական ուսումնական հաստատությունը, Օդեսայի ազգային տնտեսագիտական համալսարանը:

Նշված պայմանագրով հիմնադիրները ստեղծում են ոչ առևտրային կազմակերպություն, որի նպատակը բուհերի համատեղ զարգացման ու փոխադարձ աջակցության արդյունավետ կառույցի ձևավորումն է: Հիմնադիր ժողովում հաստատվել է ասոցիացիայի կանոնադրությունը, ըստ որի՝ գործունեության հիմնական նպատակներից են բուհերի ուսումնական և գիտական գործունեության ավանդույթների պահպանումն ու զարգացումը, պետական համալսարաններում բարձրագույն կրթության համակարգի զարգացմանն ուղղված աջակցությունը, տնտեսության և կառավարման ոլորտի համար որակյալ բարձրագույն կրթության ապահովման մեխանիզմների և չափորոշիչների մշակումը, կազմակերպական և գիտամեթոդական հենքի ստեղծումը, բուհական համակարգում լավագույն փորձի վերլուծության, ընդհանրացման ու տարածման ինստիտուցիոնալ հենքի ձևավորումը, մասնակից համալսարանների պետությունների կայուն սոցիալ-տնտեսական զարգացմանն ուղղված մշտադիտարկման, վերլուծության և արդիական հիմնախնդիրների լուծման բազմակողմանի համակարգի ստեղծումը:

Հանդիպմանը հստակեցվել են գործունեության ընդհանուր սկզբունքները, մասնակից կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները: Քննարկվել և հաստատվել է նաև «Տնտեսագիտական համալսարանների եվրասիական ասոցիացիայի» 2014-2016 թվականների աշխատանքային պլանը, ինչպես նաև ընդունվել է որոշում ասոցիացիայի՝ մշտապես գործող բաժանմունքների ստեղծման վերաբերյալ:

***

Մայիսի 21-ին ՌԴ Հարավային դաշնային համալսարանում կայացել է ՀՊՏՀ ղեկավար, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանի հանդիպումը համալսարանի ղեկավար Մարինա Բորովսկայայի հետ: Ներկա է եղել նաև Դոնի Ռոստովում ՀՀ գլխավոր հյուպատոս Արարատ Գոմցյանը:

«Հանդիպմանը քննարկվել են երկու համալսարանների համագործակցության հեռանկարներին վերաբերող մի շարք հարցեր՝ դասախոսների փոխանակման, վերապատրաստման, համատեղ ծրագրերի իրականացման, գիտական հետազոտությունների կատարման և այլ ուղղություններով», - վերադարձից հետո ՀՊՏՀ լրատվության և հասարակայնության հետ կապերի բաժնին ասաց Կորյուն Աթոյանը և բարձր գնահատեց հանդիպումը՝ նշելով, որ այն հրաշալի առիթ էր համագործակցության առկա ներուժն առավել արդյունավետ օգտագործելու և փոխգործակցությունն ամրապնդելու համար:

«Մենք պայմանավորվել ենք ուսանողների և ասպիրանտների շարժունության մասին համաձայնագիր պատրաստել, որը կնպաստի երկու համալսարանների երիտասարդ գիտնականների համագործակցությանը», - նշեց ՀՊՏՀ ղեկավարը:

Առկա բակալավորիատի 4-րդ կուրսերի ավարտական (դիպլոմային) աշխատանքների պաշտպանությամբ ապրիլի 22-ին ՀՊՏՀ-ում մեկնարկեց 2013-2014 ուստարվա ամփոփիչ ատեստավորումը: Գործընթացն ընդգրկեց առկա բակալավորիատում ամփոփիչ քննություններն ու դիպլոմային աշխատանքների պաշտպանությունները, առկա մագիստրատուրայում՝ մագիստրոսական թեզերի պաշտպանությունները և ավարտվեց մայիսի 27-ին:

«Տնտեսագետը» քննությունների ընթացքը, քննական մթնոլորտն ու շրջանավարտների մասնագիտական պատրաստվածությունն իր ընթերցողին ներկայացնելու համար գրուցեց 6 ֆակուլտետի տարբեր մասնագիտությունների ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահների հետ: Նրանցից շատերը նշեցին, որ եղել են շրջանավարտներ, որոնք հիացրել ու զարմացրել են՝ ցուցաբերելով գերազանց գիտելիքներ, թերացումների շարքում ընդգծեցին որոշ դեպքերում գրքային շարադրանքը, երբեմն՝ ուսման հանդեպ անբարեխղճությունը:

Ֆինանսներ մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահ, ՀՀ ԳԱԱ տնտեսագիտության ինստիտուտի տնտեսության իրական հատվածի բաժնի վարիչ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր Աշոտ Բայադյանը քննական հանձնաժողովներում աշխատելու երկար տարիների փորձ ունի և նկատում է, թե տարեցտարի ինչպես է ավելանում ուսանողների սերը ուսման, մասնագիտական կրթության հանդեպ:

«Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում բարձր գիտելիքների պաշարով շատերն են աչքի ընկնում, հատկապես աղջիկները: Ամփոփիչ ատեստավորման արդյունքները թույլ են տալիս հավաստիացնել, որ ուսանողների մեծ մասը պատրաստ է աշխատելու համապատասխան ոլորտում: Օբյեկտիվության տեսանկյունից նշեմ, որ քննությունների ընթացքում ամեն ինչ արվել է ուսանողի օգտին. նույնիսկ եթե նա ի վիճակի չի եղել հարցատոմսի որևէ հարցի պատասխանել (թեև քիչ են նման դեպքերը), հանձնաժողովի անդամները լրացուցիչ հարցադրումներով խոսելու հնարավորություն են տվել: Քննություն հանձնածների 30 տոկոսն աչքի է ընկել գերազանց գիտելիքներով, և կարող ենք ասել, որ նրանք պատրաստի կադրեր են: Կարծում են՝ տվյալ դեպքում 30 տոկոսը լավ արդյունք է», - ընդգծեց պրոֆեսորը՝ նշելով, որ մասնագիտական գիտելիքները համալրելու նպատակով կարևորում է կրթական երկրորդ աստիճանը՝ մագիստրոսական կրթությունը:

Ինֆորմատիկայի և վիճակագրության ֆակուլտետի կառավարման տեղեկատվական համակարգեր մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձ-

ՇՐՋԱՓՈՒԼԻ ԱՎԱՐՏ ՈՒ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՍԿԻԶԲ

Նաժողովի նախագահ, ՀՀ ազգային անվտանգության խորհրդի տեղեկատվական անվտանգության և ռազմավարական վերլուծությունների վարչության բաժնի պետ, տեխ. գ. թ. Վահե Սարատիկյանը նշեց, որ, ընդհանուր առմամբ, ուսանողների մասնագիտական պատրաստվածությունը բարձր է գնահատում:

«Որպես պետական կառույցի ներկայացուցիչ՝ կարևորում են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի՝ նոր, որակյալ կադրերով համալրումը: Ուրախալի է արձանագրել, որ ՀՊՏՀ-ն այդպիսի կադրեր է թողարկում: Ավարտական քննություններում ոչ պակաս կարևոր է քննական մթնոլորտը. հարկ են համարում նշել, որ մեր հանձնաժողովը ստեղծում էր անկաշկանդ մթնոլորտ՝ ուսանող-դասախոս անմիջական կապ, ինչը հնարավորություն էր տալիս ուսանողին անվրդով ցուցաբերելու իր գիտելիքները», - ասաց հանձնաժողովի նախագահը:

Կառավարում մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահ, Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի կառավարման ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ. Մարտուն Չոբանյանը նշեց, որ ամփոփիչ ատեստավորման քննությունները շրջանավարտներին հնարավորություն են տալիս կրկնելու, ամբողջացնելու ուսումնառության տարիներին ձեռք բերած գիտելիքները և միաժամանակ մասնագիտական պատրաստվածության ինքնագնահատական ձևավորելու:

«Հատկապես վերջին տարիներին երիտասարդ սերնդի մեջ նկատվում է մասնագիտանալու բուռն ցանկություն, կարևորվում է բուհական կրթությունը: Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանն իր գործունեության ողջ ընթացքում մեր տնտեսությանը տվել է տնտեսագետների մի հսկա բանակ, տնտեսագետներ, ովքեր այսօր կարկառուն ներկայացուցիչներ են մեր երկրի գործադիր, օրենսդիր մարմիններում և պատասխանատու այլ օղակներում: Կարող ենք ասել, որ ՀՊՏՀ-ն դարձել է տնտեսության ոլորտի կադրերի պատրաստման դարբնոցներից մեկը», - շեշտեց Մարտուն Չոբանյանը:

ՏԿ և ՄՏՀ ֆակուլտետի մակրոտնտեսական քաղաքականություն և կանխատեսում մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր, ԱԺ պատգամավոր (ՀՀԿ խմբակցության ղեկավար) Վահրամ Բաղդասարյանը նշեց, որ այսօր, իրավամբ, բարձրորակ կադրեր են թողարկվում, որոնք կարող են արժանի տեղ գրավել աշխատաշուկայում: Պրոֆեսորը նշեց, որ թեև աշխատանքի շուկայում կան հիմնախնդիրներ, այնուհանդերձ, իր խորին համոզմամբ՝ բանիմաց ու նպատակասլաց շրջանավարտները բոլոր ժամանակներում կերտում են իրենց առաջընթացը:

«Ինձ միշտ հետաքրքրում է, թե ինչ ճակատագիր են ունենում այն շրջանավարտները, ովքեր քննություններին աչքի են ընկնում բարձր մասնագիտական ունակություններով», - ասաց Վահրամ Բաղդասարյանը՝ նման ուսանողներին մաղթելով մասնագիտական կայացման անխտոր ճանապարհ: Վերջինս իր

գոհունակությունը հայտնեց քննությունների ընթացակարգից. «Խստագույնս պահպանվել են անկողմնակալությունն ու կարգապահությունը: Ամեն ինչ արվել է, որպեսզի շրջանավարտին տրվի արժանի գնահատական վաստակելու հնարավորություն»:

Մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետի կոմերցիա մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահ, Եվրոպական տարածաշրջանային ակադեմիայի տնտեսագիտության և կառավարման ամբիոնի վարիչ, տ.գ.թ., դոցենտ Նարինե Կիրակոսյանը նկատեց. «Բուհում ավելի շատ շեշտադրվում են տեսական գիտելիքները, իսկ գործնականը լրացվում է փորձառությամբ կամ հետազայում՝ աշխատանքային ոլորտում, մինչդեռ, ցանկալի է տեսականի ու գործնականի առավել սերտ համադրում: Այնուամենայնիվ, հենց տեսական գիտելիքն է հիմքը, և նրա վրա է կառուցվում գործնական աշխատանքը»:

Աուդիտ մասնագիտության ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահ, «Ավա աուդիտ փարթենք» ՍՊԸ-ի հիմնադիր, որակավորված աուդիտոր Արայիկ Սիրեկանյանը նշեց, որ Տնտեսագիտական մայր բուհը ուսանողին տալիս է լիարժեք գիտելիք, և եթե նորաթուխ մասնագետը (շրջանավարտը) կարողանա վաղը գործնականում կիրառել թեկուզ 80 տոկոսը, գործատունը շատ գոհ կլինի:

Նշենք, որ այս տարի թողարկվեցին աուդիտ մասնագիտության ՀՊՏՀ բակալավորիատի 1-ին շրջանավարտները: Անդրադառնալով ավարտական քննությունների ընթացքին՝ հանձնաժողովի նախագահն ասաց.

«Մթնոլորտը խաղաղ էր ու տրամադրող, ձգտել ենք լարվածություն չստեղծել, բոլորին հնարավորություն տալ ազատ խոսելու: Բարեբախտաբար, դժգոհություններ շրջանավարտների կողմից չեն եղել. ավելին՝ հանձնաժողովը համակարգված աշխատել է և հնարավոր ամեն բան արել՝ հոգուտ ուսանողի», - վստահեցրեց Արայիկ Սիրեկանյանը:

«Տնտեսագետը» քննությունների ավարտից հետո գրուցեց շրջանավարտներից մի քանիսի հետ (տարբեր ֆակուլտետների), ովքեր նշեցին, որ գոհ են հանձնաժողովի աշխատանքից: Նրանք փաստեցին, որ քննությունները, ավարտական աշխատանքների ու թեզերի պաշտպանություններն անցել են բարյացակամության ու անաչառության մթնոլորտում, իսկ ինչպես բնորոշ է քննաշրջաններին, բոլորին «խանգարել» է միայն հուզմունքը:

«Բնական է, ինչպես բոլորը, այնպես էլ ես, հուզված եմ, որովհետև մեծ է պատասխանատվության զգացումը: Հենց միայն գիտակցումը, որ պետական

քննություն են հանձնում, առաջ է բերում անհանգստություն և հուզմունք: Բայց պատասխանելու առաջին ռոպեներից անցնում են թե՛ հուզմունքը, թե՛ անհանգստությունը, հատկապես, երբ զգում ես հանձնաժողովի՝ վստահություն ներշնչող վերաբերմունքը», - տպավորությունները ներկայացրեց արժեթղթերի շուկայի վերլուծություն և կառավարում մասնագիտության շրջանավարտ Դավիթ Ղազարյանը:

Այսպիսով, պատմության գիրկն անցավ ևս մեկ համալսարանական տարի. ավարտվեց 2013-2014 ուստարվա ամփոփիչ ատեստավորման գործընթացը: Բակալավորիատի շրջանավարտներից շատերը կրթությունը կշարունակեն մագիստրատուրայում, մագիստրատուրայի շրջանավարտները կմվիրեն իրենց մասնագիտական կամ գիտահետազոտական աշխատանքին: Նրանք բոլորի համար ամփոփիչ ատեստավորման գործընթացը նշանավորվեց որպես շրջափուլի ավարտ և նոր ձեռնարկումների սկիզբ:

Մասնագիտություն ձեռք բերելը մարդու կյանքի ամենանշանակալի և կարևոր նվաճումներից է, որը պիտի ուղի հարթի դեպի արժանապատիվ ու բարեկեցիկ ապագա: Տնտեսագետի մասնագիտությունը մեր օրերում մեծ պահանջարկ է վայելում, իսկ Տնտեսագիտական մայր համալսարանի թողարկած կադրերն, ինչպես շատերն են հավաստում, իրենց ուրույն տեղն ունեն աշխատաշուկայում. ուստի այսօրվա շրջանավարտն է վաղվա պահանջված մասնագետը: «Տնտեսագետը» բոլոր շրջանավարտներին մասնագիտական կայացման պատասխանատու և դժվարին ճանապարհին մաղթում է խելամտություն, եռանդ, աշխատասիրություն և նպատակասլացություն:

Այս տարի նույնպես մեր համալսարանը շրջանավարտների թողարկումը և դիպլոմների հանձնումը կնշի տոնական ու հանդիսավոր միջոցառմամբ:

ՆԱՆԵ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ

Ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը՝ հեռակա ուսուցման մարքեթինգ մասնագիտության շրջանավարտների հետ:

Լավագույն շրջանավարտներին աշխատանքի տեղավորելու նորանոր մոտեցումներ ենք փնտրում.

Կորյուն Աթոյան

«Տնտեսագետի» սիրելի ընթերցողներ, մեր ամսագրի այս՝ մայիս-հունիսյան համարի թողարկումը համընկնում է համալսարանի կյանքում կարևոր մի փուլի՝ շրջանավարտների հերթական թողարկման հետ: Առիթից օգտվելով՝ տեղին ենք համարում ձեզ ներկայացնել մեր հրապարակումն այն մասին, թե ինչպե՞ս, ի՞նչ միջոցներով և ծրագրերով են աշխատանքի շուկայում հաստատվում մեր շրջանավարտները, ի՞նչ է անում համալսարանն այս ուղղությամբ, ի՞նչ ձեռքբերումներ և բացթողումներ կան այս գործընթացում: Իրավիճակը հնարավորինս ճշգրիտ և համակողմանի ներկայացնելու համար գրուցել ենք խնդրով զբաղվող պատասխանատու գրեթե բոլոր ստորաբաժանումների հետ՝ առաջինը խոսքը տրամադրելով ռեկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանին:

Գերնպատակը լավագույն կադրերին աշխատաշուկայում տեղ ապահովելն է

«Ռեկտոր ընտրվելուց ի վեր՝ իմ ծրագրային ելույթում և առհասարակ համալսարանի վերափոխման իմ ծրագրերում առանցքային նշանակություն է ունեցել գործատուների հետ կանոնակարգված համագործակցություն հաստատելու հարցը: Բազմիցս են ասել՝ մեր աշխատանքի գերնպատակը լավագույն կադրերին աշխատաշուկայում տեղ ապահովելն է, ինչը թելադրված է ժամանակի պահանջով: Սա մարտահրավեր է բուհերին, և ես ուրախ եմ, որ մեր համալսարանը կարողացել է հիմք դնել նման բարձր մակարդակի և նոր որակի համագործակցության», - «Տնտեսագետ»-ի հետ զրույցում ասաց ՀՊՏՀ ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը՝ ևս մեկ անգամ հիշեցնելով, որ 2011 թվականից հիմք է դրվել գործատուների հետ համագործակցության մշակույթին, և այսօր արդեն մեր համալսարանը համագործակցության պայմանագրեր ունի ՀՀ Կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի (ներկայումս՝ ֆինանսների նախարարություն), Հայաստանի բանկերի միության, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության, ՀՀ Կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի, պետական գույքի կառավարման վարչության, ՀՀ բնապահպանության նախարարության, ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի հետ:

Մեր համալսարանում բուհ-գործատու, շրջանավարտ-աշխատաշուկա հարաբերությունները կարգավորվում են մի քանի ուղղությամբ՝ մի շարք ծրագրերի իրականացմամբ, փորձառությունների կազմակերպմամբ, ինչպես նաև ավարտական կուրսերի և շրջանավարտների հետ ՀՊՏՀ պաշտոնական կայքի (asue.am) և Facebook-ում բուհի պաշտոնական էջի միջոցով իրականացվող հանրային աշխատանքի շնորհիվ: Այս նպատակին են ուղղված նաև բաց դասերը, աշխատանքի տոնավաճառները, տարբեր կառույցների ներկայացուցիչների հետ բուհում կազմակերպվող հանդիպումները, ինչպես նաև մի շարք կազմակերպությունների հետ համալսարանի ղեկավարության պայմանավորվածությունները, որոնց արդյունքում յուրաքանչյուր տարի մի շարք կառույցներ են գործուղվում մեր լավագույն կադրերը:

Ռեկտորի խոսքով՝ մագիստրոսական կրթական այս յուրահատուկ ծրագրերի իրականացման արդյունքը մեծ իմաստով գոհացուցիչ է, եթե հաշվի առնենք, որ ծրագիրն իրականացվում էր առաջին անգամ և ինչ-որ իմաստով փորձնական էր: «Իհարկե, այստեղ ևս կան շտկման, վերանայման, բարելավման

ենթակա խնդիրներ, որոնց մասին մենք տեղյակ ենք և որոնց ուղղությամբ աշխատում ենք»,- ասաց Կորյուն Աթոյանը:

«Լավագույն շրջանավարտներին աշխատանքի տեղավորելու մեր ջանքերի մեկ այլ ուղղություն է ուսումնասիրտադրական, գիտահետազոտական փորձառությունների կազմակերպումը: Պայմանագրային պայմանավորվածություններ ենք ձեռք բերում բոլոր այն կազմակերպությունների հետ, որտեղ փորձառություն պետք է անցնեն մեր շրջանավարտները, որպեսզի նրանցից լավագույնները վերջում ընդունվեն աշխատանքի հենց այդտեղ: Համագործակցում ենք մի խումբ գործատուների հետ, որոնք յուրաքանչյուր տարեվերջին, հերթական թողարկումից առաջ, դիմում են մեզ և խնդրում ներկայացնել որակյալ շրջանավարտների ցանկ: Մենք ներկայացնում ենք այդ ցանկը և այնտեղ գործուղում մեր շրջանավարտներին»,- նշեց ռեկտորը:

Կորյուն Աթոյանը շեշտեց, որ բուհ-գործատու հարաբերություններն առավել սերտացնելու, առկա խնդիրներն ու բացթողումները շտկելու, գործընթացը բարելավելու նպատակով քայլեր ձեռնարկվում են, բուհը ներգրավվել է նաև միջազգային ծրագրերում: «Մեր լավ սովորող շրջանավարտներին աշխատանքի տեղավորելու նորանոր մոտեցումներ ենք փնտրում»- հավաստիացրեց ռեկտորը:

Անցած տարվանից մեր համալսարանում հիմք է դրվել ևս մեկ յուրահատուկ ավանդույթի. ռեկտորը հանդիպում է մագիստրատուրայի գերազանցիկ ուսանողների հետ, հետաքրքրվում նրանց աշխատանքային նպատակներով՝ փորձելով լավագույններին վերցնել աշխատանքի բուհում՝ այդպիսով դառնալով իր ղեկավարած համալսարանի շրջանավարտների թիվ մեկ գործատուն: Իսկ այն շրջանավարտները, ովքեր արդեն ունենում են աշխատանք, ինչը հաճախ է հանդիպում, Կորյուն Աթոյանն իր աջակցությունն է հայտնում:

«Տնտեսագետի» հետ զրույցում գործատուների հետ մագիստրոսական կրթական ծրագրերը հատուկ կարևորեցին նաև ուսումնամեթոդական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր Պարույր Քալանթարյանը, ֆինանսական ֆակուլտետի ղեկան Ջաքար Կիրակոսյանը:

«Ե՛վ պետական, և՛ մասնավոր հատվածից պարբերաբար դիմում են մեր բուհ՝ խնդրելով տրամադրել որակյալ կադրեր: Մեզ են դիմում թե՛ մագիստրոսական կրթական ծրագրերի կողմեր հանդիսացող գերատեսչություններից, թե՛ բանկերից ու մասնավոր այլ կազմակերպություններից»,- նշեց պրոռեկտոր Պարույր Քալանթարյանը՝ ընդգծելով. «Մեր կադրերով հետաքրքրված են»:

«Շատ լավ է, որ բուհի ղեկավարությունը սկսեց գործատուների հետ պայմանագրեր կնքել, և այս տարի արդեն ունենք առաջին թողարկումը: Համագործակցության արդյունքում կուլեկտիվ ներդրումային համակարգերի կառավարում մասնագիտացման շրջանավարտները վերջերս հանդիպեցին աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարար Արտեմ Ասատրյանի հետ: Այս մասնագիտացմամբ ծրագիրն իրականացվում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության հետ,

իսկ նախարարն էլ խոստացավ՝ լավագույններին կընդունեն աշխատանքի նախարարությունում: Շրջանավարտներին աշխատանքով ապահովելու համար մենք տարբեր միջոցառումներ ենք ձեռնարկում՝ համագործակցելով բանկերի, մասնավոր կազմակերպությունների հետ: Կարծում են՝ այս առումով որոշակի հաջողություններ ունենք»,- մեզ հետ զրույցում ասաց Ջաքար Կիրակոսյանը:

Մագիստրոսական ծրագրերի արդյունավետությունը գնահատում է պետական գույքի կառավարման վարչության պետ Արման Սահակյանը

Գործատուների հետ համագործակցությամբ սկիզբ դրված մագիստրոսական կրթական ծրագրերն այս տարի տվեցին առաջին թողարկումը: Ամփոփիչ ատեստավորման քննաշրջանի ժամանակ «Տնտեսագետը» զրուցեց ՀՀ Կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության պետ Արման Սահակյանի հետ, ով նաև ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահն է: Նրա ղեկավարած կառույցի հետ մեր համալսարանն իրականացնում է պետական գույքի կառավարում մասնագիտացմամբ ծրագիրը:

«Ուզում են ևս մեկ անգամ շնորհակալություն հայտնել բուհին, ռեկտոր Կորյուն Աթոյանին, բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնին, անձամբ պարոն Գևորգյանին և ամբողջ անձնակազմին՝ նման համագործակցության և այս մասնագիտությունը պետական գույքի կառավարման ոլորտում կայացնելու համար: Պետք է նշեն, որ իրականում հաճելիորեն զարմացած են, որովհետև մեր ուսանողները բավականին լավ էին պատրաստված: Սա իրական գնահատական է, կարծում են, որ նաև հանձնաժողովն անաչառ գտնվեց և կարողացավ գնահատել մեր ուսանողներին ըստ արժանվույն և իրենց գիտելիքներին համապատասխան»,- մեզ հետ զրույցում ասաց Արման Սահակյանը: Նրա խոսքով՝ մեր հասարակության մեջ ձևավորվել են պետական գույքի կառավարման վերաբերյալ սխալ պատկերացումներ, որոնք աստիճանաբար փոխ-

վում են: «Հիմա այն կառույցում, որտեղ մենք նստած ենք՝ այս շենքը և մյուս շենքերը, համարվում են պետական սեփականություն, նաև սրանց կառավարման մասին պետք է մտածենք: Շրջանավարտները քաջածանոթ էին այն բարեփոխումներին, որոնք իրականացրեցինք այս երկու-երեք տարիների ընթացքում և պարզ գիտեին, թե ինչ է կատարվում ոլորտում: Այսօր ես նրանց մեջ տեսա իսկապես մասնագետների՝ իրենց վերլուծություններով, առաջարկներով, իրենց փիլիսոփայությամբ այս ոլորտի վերաբերյալ: Կարծում եմ, որ սա ի շահ պետության է, և ես, լինելով այս կառույցի ղեկավար, շատ հանգիստ եմ, որ մենք շուտով կունենանք երիտասարդ, ավյունով լի մասնագետներ: Այսօր մասնագետների լուրջ պակաս կա, հավատացած եղեք: Եվ իմ խորին շնորհակալությունն են հայտնում ևս մեկ անգամ բոլոր այն մարդկանց, ովքեր կայացրեցին մասնագիտությունը՝ իրականացնելով համատեղ պայմանագրում արտացոլված բոլոր կետերն ու խնդիրները, ինչի մասին պայմանավորվել էինք բուհի ղեկավարության հետ: Ես ինքս հետևողական եմ լինելու, արդեն ուսանողների հետ խոսեցինք, լավագույնները գնահատվելու են և աշխատանքի առաջարկներ են ստանալու, ոմանք արդեն իսկ ստացան», - շարունակեց Արման Սահակյանը: Նա նաև կոչ արեց պետական կառավարման համակարգի մյուս կառույցներին և մասնագիտական բուհերի հետ նույնպիսի համագործակցություն սկսել՝ արդյունքում իրենց համար ապահովելով որակյալ կադրեր, իսկ շրջանավարտների համար՝ աշխատանք:

Այս մասնագիտացմամբ ամփոփիչ ավարտական քննությունն իսկապես հետաքրքրական էր. շրջանավարտները մագիստրոսական թեզ էին ներկայացնում իրենց գործատուին: Թեզերի պաշտպանության ժամանակ ՏԿ և ՄՏՀ ֆակուլտետի ղեկան Ատոմ Մարգարյանը ուսանողներին խրախուսելու համար տեղին դիտարկում արեց. «Հարգելի ուսանողներ, անկաշկանդ ներկայացրեք ձեր պատկերացումները, վերլուծությունները. գլխավոր գործատունն ստած է այստեղ և ձեզ հարցեր է տալիս»:

«Սրանք պիլոտային ծրագրեր էին, որոնց կրթական ամբողջ փուլը մենք համատեղ ենք իրականացրել տվյալ կառույցների հետ՝ համատեղ մշակել

ենք կրթական ծրագրերը, ուսումնական պլանները, դասավանդման գործընթացում ընդգրկվել են նաև իրենց մասնագետները, իսկ ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նախագահն այս դեպքում տվյալ կառույցի ղեկավարն է: Սա համագործակցության հիանալի տարբերակ է, որը մենք շատ ենք կարևորում: Բացի դրանից, այս ձևաչափը համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին», - «Տնտեսագետի» հետ զրույցում նշեց ֆակուլտետի ղեկան Ատոմ Մարգարյանը:

«Ուսանողները հարցնում էին՝ իսկ հանձնաժողովի նախագահն ո՞վ է, ասում էի Արման Սահակյանը, պետությունի կառավարման վարչության պետ Արման Սահակյանը, չէին հավատում: Ասացի՝ հենց վարչության պետն է գալու ու ձեր միջից ընտրելու է մասնագետների, ուսանողները ձգվեցին, սկսեցին գիշեր-ցերեկ աշխատել», - մեզ հետ զրույցում ասաց բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ Սուրեն Գևորգյանը՝ արժևորելով վարչության հետ համագործակցությունն ու ընդգծելով ուսանողների ոգևորությունը:

Վիճակագրություն՝ ՀՊՏՀ կարիերայի և մարքեթինգի կենտրոնից

ՀՊՏՀ կարիերայի և մարքեթինգի կենտրոնի պետի պաշտոնակատար Էռնեստ Դավթյանի ներկայացմամբ՝ մինչև վերջերս հետադարձ կապը թույլ էր, և չկար հստակ մեխանիզմ հաշվարկելու, թե տարեկան քանի շրջանավարտ է աշխատանք գտնում: Դա է պատճառը, որ տվյալները մոտավոր են: «Մենք ուղարկում ենք փորձառության, հայտարարություններ ենք հրապարակում, մարդիկ գնում, ընդունվում են աշխատանքի այդ կազմակերպությունում, բայց հետադարձ կապ չեն հաստատում՝ ասելու, որ տեղավորվել են աշխատանքի: Մոտավոր հաշվարկներով՝ տարեկան մեր կենտրոնի միջոցով աշխատանք է գտնում 270 շրջանավարտ, որոնցից 80-100-ը ուսումնասիրտադրական և գիտահետազոտական պրակտիկայից հետո այդ կազմակերպություններում աշխատանքի է անցնում: Օրինակ՝ 2013 թ. պրակտիկայի և գործընկեր կազմակերպություններում միասին աշխատանքի է տեղավորվել 150 շրջանավարտ: Մոտ 80-ն էլ աշխատանք է գտնում ՀՊՏՀ կայքի և ֆեյսբուքյան պաշտոնական էջի հայտարարություններին հետևելու միջոցով, ևս 80-100-ը աշխատանք է գտնում աշխատանքի տոնավաճառների արդյունքում», - իրավիճակն այսպես բնութագրեց Էռնեստ Դավթյանը:

Համալսարան-աշխատաշուկա կապը՝ միջազգային ծրագրերում

2012 թվականից սկսած՝ ՀՊՏՀ-ում գործում են համալսարան-աշխատաշուկա կապը զարգացնող և կատարելագործող «Հայաստանի բուհերի շրջանավարտների ծառայողունակության բարձրացման և մարդկային կապիտալի գնահատման բարձրագույն կրթության ցանց» (Higher Education Network

for Human Capital Assessment and Graduates Employability in Armenia (HEN-GEAR)) և «Համալսարան-գործատու» հայկական համակարգող գործակալություն, «Արարատ» երկու ծրագրերը (Armenian Coordination Agency “University-Employer” (ARARAT)): Վերջինս համակարգվում է Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի կողմից: Այս մասին «Տնտեսագետի» հետ զրույցում հիշեցրեց և ընդգծեց ուսումնամեթոդական աշխատանքների և աշխատաշուկայի հետ համագործակցության բաժնի պետ Գայանե Մերդինյանը՝ նշելով. ««Հայաստանի բուհերի շրջանավարտների ծառայողունակության բարձրացման և մարդկային կապիտալի գնահատման բարձրագույն կրթության ցանց» ծրագրի հիմնական նպատակն է բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների և գործատուների վերաբերյալ ամբողջական և համահայկական տվյալների բազա (համակարգ) ստեղծելու միջոցով բարձրացնել բարձրագույն կրթական համակարգի արդյունավետությունը՝ տասնյակ տարիներ արդյունավետ գործող իտալական Ալմա Լաուերա միջհամալսարանական կոնսորցիումի մոդելի հիման վրա»:

Գայանե Մերդինյանի ներկայացմամբ՝ ՀՊՏՀ-ն, ներգրավված լինելով այս ծրագրում, կունենա ուսանողների ամբողջական և համակարգված տվյալների բազա, ինչը ուսանողների համար ավելի դյուրին կդարձնի աշխատանքի տեղավորման գործընթացը, իսկ գործատուների համար բազայից համապատասխան որակավորում, գիտելիք, հմտություն և կարողություն ունեցող տնտեսագետ մասնագետների ընտրության հնարավորություն կստեղծվի: «Համակարգի կարևորագույն առավելություններից մեկն այն է, որ հնարավորություն է տալիս շրջանավարտին անընդհատ թարմացնել իր մասնագիտական գործունեության մասին տեղեկատվությունը: Տվյալների հավաքագրումն արդեն իսկ սկսված է, և 2014 թվականի բակալավրիատի և մագիստրատուրայի շրջանավարտների գրանցումը համակարգում պարտադիր նախապայման է դիպլոմները ստանալու համար»,- ասաց նա:

Հիշեցնենք, որ «Համալսարան-գործատու» հայկական համակարգող գործակալություն («Արարատ») ծրագիրը եռամյա է և նպատակաուղղված է համալսարան-գործատու կապերի ստեղծմանն ու ամրապնդմանը: Ծրագրի նպատակն է կրթության բոլոր շահակիցների հետ աշխատելով՝ ապահովել բարձրագույն կրթական համակարգի և աշխատաշուկայի կապը ու իրականացնել կրթական բարեփոխումներ՝ հիմնվելով աշխատաշուկայի պահանջների վրա: Այս ծրագիրը խնդիրը կարգավորում է ոչ միայն տեխնիկապես, այլև բովանդակային առումով, քանի որ ծրագրի ավարտին մշակված են լինելու ուսումնառության վերջնարդյունքների մի շարք մասնագիտությունների և առարկայական ոլորտների համար, և հրապարակվելու են համապատասխան ուսումնամեթոդական ուղեցույցներ:

«Աշխատանքի տոնավաճառ - 2014»

Ինչպես արդեն վերևում նշվեց, շրջանավարտներին աշխատանքի տեղավորելուն ուղղված քայլերից է աշխատանքի տոնավաճառների կազմակերպումը: 2014 թ. հունիսի 6-ին ՀՊՏՀ կարիերայի և մարքեթինգի կենտրոնի ու ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Ձբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալության նախաձեռնությամբ ՀՊՏՀ բակում տեղի ունեցավ «Աշխատանքի տոնավաճառ - 2014»-ը, որին մասնակցում էին մոտ 60 գործատուներ՝ շուրջ 200 թափուր աշխատատեղերի առաջարկներով: Աշխատանքի տոնավաճառը ՀՊՏՀ-ում կազմակերպվում է արդեն երկրորդ անգամ:

«Աշխատանքի տոնավաճառը այն գործուն հարթակն է, որտեղ հանդիպում են գործատուներն ու մեր կադրերը: Մեր համալսարանը, կարևորելով բուհ-գործատու, բուհ-աշխատաշուկա հարաբերությունները և առաջնահերթ համարելով մեր շրջանավարտների կարիերային նպաստելու հանգամանքը՝ անընդհատ նորանոր քայլեր է նախաձեռնում: Լավագույն շրջանավարտներին աշխատանքի տեղավորելու գործընթացին աջակցություն ցուցաբերելը մեզ համար օրակարգային խնդիր է: Հուսով եմ՝ այսօրվա նախաձեռնությունը ևս կծառայի իր նպատակին և որակյալ կրթությամբ շրջանավարտները կգտնեն իրենց գործատուներին»,- ասաց ՀՊՏՀ ռեկտորը:

Նա և ուսումնամեթոդական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր Պարույր Քալանթարյանը միջոցառման ավարտից հետո հանդիպեցին «Աշխատանքի տոնավաճառ - 2014» միջոցառման կազմակերպական աշխատանքներին մասնակցած ուսանողներին և շնորհակալագրեր հանձնեցին նրանց:

Այս տարվա աշխատանքի տոնավաճառի արդյունքները հայտնի կդառնան ավելի ուշ՝ ամփոփումից հետո: Իսկ նախորդ տարվա արդյունքներով, ըստ ՀՊՏՀ կարիերայի և մարքեթինգի կենտրոնի տվյալների, նախաձեռնության արդյունքում աշխատանք է գտել շուրջ 120 շրջանավարտ:

ԳՈՂԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

*Տնտեսագիտության տեսության
ամբիոնի դոցենտ Սամվել Գրիգորյանի
հեղինակային «Տնտեսական խճանկար»
խորագրի ներքո կարդացեք հայաստանյան
և միջազգային տնտեսական նորություններ,
վերլուծություններ ու փաստեր:*

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ՝ 2014 – 2017 ԹԹ. ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

ՀՀ Ազգային ժողովը մայիսի 22-ին հավանության է արժանացրել ՀՀ Կառավարության ծրագիրը: Խորհրդարանում Կառավարության ծրագիրը ներկայացնելիս ՀՀ վարչապետ Հովիկ Աբրահամյանը նշել է, որ այն մշակվել է՝ հիմք ընդունելով Հայաստանի հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության, ՀՀ Նախագահի, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության նախընտրական ծրագրի, ՀՀ Կառավարության 2013 թվականի ծրագրի հիմնական դրույթները, ինչպես նաև խորհրդարանական կուսակցությունների ծրագրերում ներկայացված՝ նշված փաստաթղթերի հետ համադրելի գաղափարները:

Կառավարության նոր ծրագրի նոր հարցադրումներն ու առաջնահերթությունները կփորձենք ներկայացնել մեր ընթերցողների ուշադրությանը:

Կառավարության նոր ծրագրով նախատեսվում է ՀՆԱ-ի 5% աճ, աղքատության կրճատում 10%-ով, նվազագույն աշխատավարձի աստիճանական բարձրացում մինչև 65 հազար դրամ: Նախատեսվում է նաև կենսաթոշակների բարձրացում, նոր աշխատատեղերի ստեղծում:

Պետական բյուջեի հարկային մուտքերի ավելացման համար Կառավարությունը կարևորում է ստվերային տնտեսության կրճատումը և ոչ թե հարկադրույթների բարձրացումը: Այլ կերպ ասած, հստակորեն խնդիր է դրված, որ բոլոր տնտեսավարողները պետք է լինեն հարկային դաշտում, և էապես պետք է կրճատվի ստվերային շրջանառությունը:

Կառավարությունը կարևորում է նաև բարենպաստ և մրցակցային բիզնես-միջավայրի ստեղծումը՝ նպատակ ունենալով գործունեության միատեսակ պայմաններ ապահովել ինչպես հայրենական, այնպես էլ օտարերկրյա ներդրողների համար:

Ծրագրում ներկայացված է նաև եվրասիական

տնտեսական միությանը և վերջինիս բաղադրիչ մաս հանդիսացող Մաքսային միության ու միասնական տնտեսական տարածքին անդամակցությունը:

Կառավարության նոր ծրագրում տնտեսության զարգացման ոլորտում առաջնային տեղ է հատկացված գյուղատնտեսությանը (նախորդ ծրագրում առաջնահերթություն էր տրված արդյունաբերությանը): Նախատեսվում է մեծ աջակցություն ցուցաբերել գյուղատնտեսության զարգացմանը՝ մասնավորապես սուբսիդիաների ու գրանտների կիրառման շնորհիվ, ինչպես նաև սկսել և ավարտել չորս ջրամբարների (Կապսի, Եղվարդի, Վեդիի և Մաստարայի) շինարարությունները:

Կառավարությունը նախատեսում է նաև աստիճանաբար հրաժարվել ավելացված արժեքի հարկը սահմանի վրա գանձելու պրակտիկայից, ինչպես նաև իջեցնել այն ինվեստիցիոն ապրանքների արժեքային շեմը, որոնց համար ԱԱՀ-ի վճարման տարկետում կամ հետաձգում է նախատեսված:

Ծրագրում զգալի տեղ է հատկացված տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտին և նախատեսված է «ինժեներական ավան» հիմնել Երևանի Ջրվեժ թաղամասում:

Նախատեսվում է նաև, որ Կառավարությունը պետք է հակակոռուպցիոն գործունեություն իրականացնի՝ կիրառելով «չհիմնավորված հարստացում» հասկացությունը՝ վերահիմնաստավորելով կոռուպցիայի դեմ պայքարի բովանդակությունը: Մասնավորապես, նախատեսվում է բարելավել պետառայողների և պաշտոնատար անձանց ակտիվների հայտարարագրման մեխանիզմները:

Հաջողություններ մաղթենք մեր նոր Կառավարությանը՝ իր ծրագրային խնդիրները կյանքի կոչելու գործում:

ԿՅԱՆՔԻ ՄԻՋԻՆ ՏԵՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

ԱՄՆ-ի Կենտրոնական հետախուզական վարչությունը հետազոտել է 223 երկրների բնակչության կյանքի միջին տևողությունը: Հետազոտության արդյունքներով՝ առաջատար համարվում է Մոնակոն, որտեղ կյանքի միջին տևողությունը 89,57 տարի է, իսկ ամենացածր ցուցանիշն արձանագրվել է Գվինեա Բիսաուում, Հարավային Աֆրիկայում և Չադում, որտեղ կյանքի միջին տևողությունը 49-50 տարի է:

Այս հետազոտությունների արդյունքում պարզվել է, որ ԱՊՀ երկրներում կյանքի ամենաբարձր տևողության ցուցանիշով առաջատարը Հայաստանն է՝ 74,12 տարի, որն աշխարհում 116-րդ տեղն է զբաղեցնում:

ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻ Է ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿ «ՎԱՅԵԼԵԼ»

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ կենսաթոշակային տարիքը և կյանքի միջին տևողությունը տարբեր երկրներում բնութագրվում են տարբեր ցուցանիշներով, կարծում ենք, որ շատերին կհետաքրքրի, թե կենսաթոշակի անցնելուց հետո առանձին երկրներում միջին հաշվով քանի տարի է հնարավոր կենսաթոշակ ստանալու «հաճույքը վայելել»:

Ներկայացնում ենք մեր կազմած աղյուսակը.

Երկիրը	Կենսաթոշակին անցնելու տարիքը (կյանքի միջին տևողությունը) տարիներով (2013 թ.)	
	տղամարդիկ	կանայք
Ճապոնիա	65(80)	65(86)
Գերմանիա	65(79)	65(83)
Ֆինլանդիա	65(77)	65(84)
ԱՄՆ	65(76)	65(81)
Ռուսաստան	60(74)	55(76)
Հայաստան	63(74)	63(77)

ՈՐՔԱՆ ՈՍԿԻ ԿԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՈՒՄ

Ըստ ՀՀ ֆինանսների նախարարության տվյալների՝ Հայաստանի պետական պահուստում 2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ առկա է 1,450 մլրդ դրամի թանկարժեք մետաղների, քարերի և դրանցից պատրաստված իրերի պաշար: Այդ թվում՝ ոսկու պաշարները կազմում են 224,6 մլն դրամ կամ 89,392 կգ., որից մեկ հատ՝ 14,288 կգ կշռով բանկային ոսկու ձուլվածք:

Նկատի ունենալով, որ աշխարհի շատ առաջատար երկրների կենտրոնական բանկերը ոսկի կուտակելու տեղով են վարակված, իսկ այսօր Հայաստանում 18 ոսկու հանքեր են շահագործվում և հանրապետությունից 2013 թ. արտահանվել է 2747 կգ ոսկի՝ 73,580 դոլար մաքսային արժեքով, ապա մեր կուտակած առկա ոսկու պաշարներով այնքան էլ չենք կարող հպարտանալ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՁԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ՝ «ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲԻԶՆԵՍԻՆ»

Գրեթե բոլոր երկրներում կարևոր դեր է խաղում փոքր բիզնեսը, որը գտնվում է պետական աջակցության և հովանավորության կենտրոնում: Հայաստանում Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը (ՓՄՁ) նույնպես առանձնահատուկ կարգավիճակում է և պաշտպանվում ու աջակցվում է համապատասխան իրավական օրենքներով: Չանդրադառնալով այն խնդրին, թե իրականում այս օրենքները որքանով են նպաստում ՓՄՁ-ի զարգացմանը, պարզապես ներկայացնենք, թե ինչպիսին է փոքր գործարարության վիճակն այսօր, և ինչ դեր է խաղում Հայաստանի տնտեսության մեջ:

Հայաստանի տնտեսության առանձնահատկությունն այլ երկրների համեմատ այն է, որ մեզ մոտ զբաղվածության հայեցակարգը և մյուս հիմնական ցուցանիշները հիմնված են հենց փոքր բիզնեսի վրա: Գործարարների հանրապետական միության տվյալներով՝ ամբողջ հանրապետությունում աշխատանքով զբաղվածների քանակը 970 հազար մարդ է: Դրանից 190 հազարը զբաղված է պետական հատվածում, 280 հազարը՝ մասնավոր, մոտավորապես 500 հազար մարդ ինքնազբաղվածություն ունի գյուղատնտեսության մեջ: Մասնավոր հատվածում զբաղվածներից 60 հազար մարդ աշխատում է խոշոր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտում: Մնացած 220 հազարը զբաղված է փոքր և գերփոքր (միկրո) բիզնեսի ոլորտում: Սա այն դեպքում, երբ աշխատունակ բնակչության թվաքանակը հանրապետությունում 1,6 մլն մարդ է: Ընդ որում, փոքր ձեռնարկությունների քանակը հանրապետությունում 18 հազար է, իսկ միկրոձեռնարկություններինը՝ մոտավորապես 50 հազար: Ըստ պաշտոնական տվյալների՝ Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության բաժինը հանրապետության ՀՆԱ-ի մեջ մոտավորապես 43% է կազմում, հետևաբար

առանց մեկնաբանության էլ հասկանալի է, թե ինչու պետք է ավելի գործնական դարձնել փոքր բիզնեսի զարգացման ուղղված պետական աջակցությունը:

Հունիսի 12-ի նիստում ՀՀ Կառավարությունը հավանություն է տվել «Շրջանառության հարկի մասին» և ևս վեց օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու օրենքների նախագծին, որի ընդունմամբ հարկման առավել բարենպաստ պայմաններ կստեղծվեն առք ու վաճառքի գործունեություն իրականացնող ՓՄՁ սուբյեկտների և ընտանիքի անդամների կողմից համատեղ իրականացվող ընտանեկան ձեռնարկատիրության համար: Առաջարկվում է շրջանառության հարկի դրույթաչափը 3.5 տոկոսի փոխարեն սահմանել 1 տոկոս (մինչև 58,3 մլն դրամ շրջանառության ծավալ ունեցող սուբյեկտների նկատմամբ), ներդնել և 2-3 տարվա ընթացքում աստիճանաբար խստացնել ձեռքբերումները փաստաթղթով հիմնավորելու պարտադիր պահանջը խախտելու դեպքում կիրառվող պատասխանատվության միջոցները, ընտանիքի անդամների կողմից համատեղ իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեության դեպքում ներդնել հարկման արտոնյալ համակարգ, մասնավորապես՝ ընտանիքի անդամների կողմից համատեղ իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեությունն ամբողջությամբ ազատել պետական հարկերից, սահմանել, որ ընտանեկան ձեռնարկատիրության սուբյեկտ կարող է համարվել ընտանիքի անդամների կողմից իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեությունը, որի իրացման հասույթը նախորդ կամ տվյալ տարվա ընթացքում չի գերազանցել 12 մլն դրամը և այլն: Այսպիսով՝ լայն հնարավորություն է ստեղծվում «ընտանեկան բիզնեսի» գործունեության համար:

ՈՐՔԱՆ Ե ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԸ

Ըստ Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) հրապարակած տվյալների՝ Հայաստանի պետական պարտքը 2013 թ. կազմել է 4,6 մլրդ դոլար կամ ՀՆԱ-ի նկատմամբ 44%: Հիմնական վարկատուներն են Համաշխարհային բանկը և Միջազգային արժույթային հիմնադրամը, որոնց բաժինը համապատասխանաբար կազմում է 40% և 18%: Ընդ որում, Հայաստանի արտաքին տնտեսական պարտքը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կազմել է 37%: Մեր ընթերցողներին հիշեցնենք, որ Եվրամիության սահմանած չափանիշներով՝ պետական պարտքի վտանգավոր սահմանը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 60%-ն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾԱՅԱՐՈՒՄՏ ԶԱՅԵՐԸ

Վերջերս «Forbes» ամսագիրը հրապարակել է 2014 թվականի Ռուսաստանի 20 ամենահարուստ գործարարների վարկանիշային աղյուսակը, որտեղ տեղ են գտել նաև ռուսաստանաբնակ 7 մեծահարուստ հայերի անուններ: Նրանց գործունեության ոլորտն ու հարստությունը ներկայացնում ենք հետևյալ աղյուսակի տեսքով:

Անունը	Գործունեության ոլորտը	Կարողությունը (մլրդ դոլար)
1. Սերգեյ Գալիցկի (մինչ ամուսնությունը՝ Հարությունյան)	«Մազնիտ» մանրածախ խանութների ցանցի հիմնադիր և համասեփականատեր	10,3
2. Սամվել Կարապետյան	«Տաշիր» ընկերությունների խմբի նախագահ	4,3
3. Դանիլ Խաչատուրով	«Ռոսգոսստրախ» ապահովագրական ընկերությունների միավորման նախագահ	2,6
4. Սերգեյ Սարկիսով	«Ռեսո Գարանտիա» ապահովագրական ընկերությունների տնօրենների խորհրդի նախագահ	1,1
5. Նիկոլայ Սարկիսով	«Ռեսո Գրուպ» ապահովագրական ընկերության փոխնախագահ	1,1
6. Ռուբեն Վարդանյան	«Սկոլկովո» բիզնես-դպրոցի հիմնադիր	0,850
7. Ալբերտ Ավդոլյան	«Wooden Fish Agency» ընկերության դիտորդական խորհրդի նախագահ	0,750

Ի դեպ, Ռուսաստանի մեծահարուստների ցուցակը գլխավորում է «Մետալինվեստ», «Մեգաֆոն» ընկերությունների սեփականատեր Ալիշեր Ուսմանովը, որի կարողությունը գնահատվում է 18,6 մլրդ դոլար, երկրորդ տեղում է «Ալֆա Գրուպ» ընկերության սեփականատեր Միխայիլ Ֆրիդմանը՝ 17,5 մլրդ դոլար կարողությամբ, իսկ երրորդը «Ռուսալ»-ի սեփականատեր Վիկտոր Վեկսելբերգն է՝ 17,2 մլրդ դոլար կարողությամբ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՎ ԳԱԶԱՅԻՆ ՄԵԾ ԶԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Վերջերս Ռուսաստանի և Չինաստանի նախագահների ներկայությամբ Շանհայում համաձայնագիր են ստորագրել «Գազպրոմ» ընկերությունն ու «Չինական ազգային նավթագազային կորպորացիան», որով Ռուսաստանը պարտավորվում է 2018 թվականից սկսած՝ 30 տարի ժամկետով տարեկան 38 մլրդ խորանարդ մետր գազ մատակարարել Չինաստանին: Գործարքի ընդհանուր արժեքը 30 տարվա համար կազմելու է 400 մլրդ դոլար: Ընդ որում, Չինաստանը համաձայնվել է 25 մլրդ դոլար կանխավճար տալ Ռուսաստանին:

Այս գործարքը ոչ միայն կարևոր ֆինանսատնտեսական, այլև քաղաքական նշանակություն ունի, քանի որ Ռուսաստանի նկատմամբ արևմտյան երկրները սպառնում են պատժամիջոցներ կիրառել Ուկրաինայի դեպքերի հետ կապված: Դրանով Ռուսաստանը վստահելի սպառող է ձեռք բերում, թեև որոշակիորեն «կախվածության» մեջ է ընկնում Չինաստանից:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՅԱՐՈՒՄՏ ՖՈՒՏԲՈԼԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

Հանրահայտ «Forbes» հանդեսը վերջերս սահմանել է ամենահարուստ ֆուտբոլային ակումբների ցանկը՝ հիմք ընդունելով 2012-2013 թթ. խաղաշրջանի ֆինանսական արդյունքները: Ամենահարուստ ֆուտբոլային ակումբը Մադրիդի «Ռեալն» է, անցած խաղաշրջանում 675 մլն դոլարի եկամուտ է ապահովել, որի շնորհիվ ակումբի ներկայիս արժեքը կազմել է 3,4 մլրդ դոլար: Երկրորդ տեղում է Իսպանիայի գործող չեմպիոն «Բարսելոնան»՝ 3,2 մլրդ դոլար արժեքով:

Ֆուտբոլային ամենահարուստ ակումբների առաջին տասնյակում են.

- 1.«Ռեալ»՝ 3,4 մլրդ դոլար
- 2.«Բարսելոնա»՝ 3,2 մլրդ դոլար
- 3.«Մանչեսթր Յունայթեդ»՝ 2,8 մլրդ դոլար
- 4.«Բավարիա»՝ 1,8 մլրդ դոլար
- 5.«Արսենալ»՝ 1,3 մլրդ դոլար
- 6.«Չելսի»՝ 900 մլն դոլար
- 7.«Մանչեսթր Սիթի»՝ 800 մլն դոլար
- 8.«Միլան»՝ 800 մլն դոլար
- 9.«Յուվենթուս»՝ 800 մլն դոլար
- 10.«Լիվերպուլ»՝ 700 մլն դոլար

Նշենք, որ վերը նշված հաշվարկի հիմքում հաշվետու տարում ակումբների կողմից ստացված հովանավորչական, հեռարձակման իրավունքներից, տոմսերի վաճառքից, մերչնդայզինգից (տարբեր բրենդերի, մարզաշապիկների, ակումբային ատրիբուտների, կենցաղային ապրանքների ստեղծում և վաճառք) ստացված գումարներն են:

Գիտությունը լավագույն ուղին է մարդկային հոգին հերոսացնելու համար:

Ջորդանո Բրունո

ՀՐԱՆՏ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԵՌԱՆԴ ՈՒ ՆՎԻՐՈՒՄ

Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Հրանտ Պողոսյանը մտավորական մարդու, պրպտող գիտնականի, նվիրյալ մանկավարժի ու սրտացավ գործընկերոջ լավագույն օրինակներից է, տարիներ շարունակ հարստացրել է մեր միջավայրը, լույս տվել, եռանդ ու սեր փոխանցել:

Նա բացառիկ հատկանիշներ էր իր մեջ միավորում՝ բնատուր օժտվածություն, աշխատասիրություն, նախաձեռնողականություն ու անմար լավատեսություն: Ծնունդով ԼՂՀ Մարտունու շրջանի Նորշեն գյուղից էր: 1951 թ. դպրոցն ավարտելուց հետո մեկ տարի աշխատել էր ակումբի վարիչ: Երևանի պետական համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետի ժողտնտավանավորման բաժինն ավարտել էր գերազանցության դիպլոմով: Աշխատանքային գործունեությունն սկսել էր արտադրությունում՝ Երևանի նուրբ բրոյա գործվածքեղենի կոմբինատում, ապա էլեկտրալամպերի գործարանում եղել էր աշխատանքի և աշխատավարձի հարցերով ավագ ինժեներ, բաժնի վարիչի տեղակալ, զուգահեռաբար զբաղվել գիտությամբ: 1962 թվականին ընդունվել էր ԵՊՀ ասպիրանտուրան և սկսել դասավանդել: Պրպտող երիտասարդն իր առաջին գիտական հասուն խոսքն ասել էր 1965 թվականին՝ պաշտպանելով թեկնածուական ատենախոսությունը, ապա ստացել էր դոցենտի կոչում:

Երևանի պետական համալսարանում Հրանտ Պողոսյանը կայանում էր ոչ միայն որպես գիտնական ու մանկավարժ, այլև կազմակերպիչ ու կառավարիչ (հետագայում պիտի առավել վառ դրսևորվեր այդ մեծ տաղանդը): Մի քանի տարի աշխատում է ժողովրդական տնտեսության պլանավորման ամբիոնում, այնուհետև նախաձեռնում, ստեղծում և ղեկավարում է աշխատանքի տնտեսագիտության և գիտական կազմակերպման ամբիոնը: Հետագայում նույնանուն ամբիոնը երկար տարիներ ղեկավարում է մեր համալսարանում:

Զի ուշանում նաև դոկտորական ատենախոսությունը, այնուհետև պրոֆեսորի պատվավոր կոչումը՝ հավաստելով գիտնականի ու դասախոսի հետևողական առաջընթացը, ձեռքբերումները: Գիտական բեղմնավոր վաստակը նշանավորվում էր արժեքավոր գրքերի լույսընծայմամբ. 6 դասագիրք և ուսումնական ձեռնարկ, 15 մենագրություն՝ նվիրված աշխատանքի տնտեսագիտության հարցերին: Նրա

գիտական ղեկավարությամբ մասնագիտական կայացման ուղի են հարթել 30 ասպիրանտ ու հայցորդ: Եվ, իհարկե, բազմաթիվ կառավարական պարգևների է արժանացել՝ «Պատվո նշան» շքանշան, «Մեսրոպ Մաշտոց» մեդալ և այլ, որոնք նրա աշխատանքային ու հասարակական գործունեության գնահատականն էին:

Այս համառոտ ուրվագծի հետևում մի հարուստ ու վառ կերպար է, նվիրումի ճանապարհ:

Մեր ուսանողներն, այսօր, ցավոք, Հրանտ Ռուբենի Պողոսյանի մասին կարող են տեղեկանալ այս և նմանօրինակ հրապարակումներից: Եվ հարկ է, որ նրանք ճանաչեն ու իմանան, թե մեր բուհի կայացման ու զարգացման ճանապարհին որքան անուրանալի է եղել նրա դերն ու վաստակը:

Դեռևս Երևանի պետական համալսարանի կազմում ստեղծված, այնուհետև ժողովրդական տնտեսության ինստիտուտում վերակազմավորված աշխատանքի տնտեսագիտության և գիտական կազմակերպման ամբիոնը, լինելով նախևառաջ գիտական մտքի և ուսումնական գործի կազմակերպման օջախ, գործնական ուղղվածություն էր որդեգրել: 1976 թվականին տարբեր գերատեսչությունների հրամանագրերով և շնորհիվ Հրանտ Պողոսյանի նախաձեռնողականության՝ ամբիոնը համագործակցություն էր իրականացնում հորհրդային Միության խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկությունների հետ՝ խթանելով ու զարգացնելով ուսումնառություն-փորձառություն կապը: Գործարարի ջիղով ու հաստատականությամբ նա ամեն կերպ ցանկանում էր ընդլայնել ու հարստացնել ամբիոնի գործունեությունը, այն դարձնել գիտահետազոտական և ուսումնամեթոդական աշխատանքի կենտրոն: Ահա այս նպատակների իրականացման համար 1982 թվականին հիմնադրում է աշխատանքի գիտական կազմակերպման և արտադրության կառավարման ճյուղային լաբորատորիան, որը հետագայում դառնում է բազային լաբորատորիա և արդյունավետ գիտաարտադրական գործունեություն ծավալում:

1989 թվականին ամբիոնին կից բացվում է բիզնես-դասարան և համալրվում ժամանակի նորագույն համակարգիչներով:

Ինչպես առաջադեմ ու սկզբունքային շատ գործիչներ, Հրանտ Պողոսյանը նույնպես իր ճանապարհին ունեցել է բազում դժվարություններ, խոչըն-

դոստեր, հիասթափություններ, սակայն միշտ նոր ուժով ու նոր գաղափարներով առաջ է ընթացել ու իր նպաստը բերել հանրությանն ու երկրին:

1993 թվականին ՌԴ Կառավարության առընթեր ժողովրդական տնտեսության ակադեմիայի հրավերով Հրանտ Պողոսյանը մեկնում է Մոսկվա և ստանձնում «Մուսվետ» ռուս-կանադական համատեղ ձեռնարկության տնտեսական զծով, ապա զարգացման ծրագրերի կենտրոնի, միաժամանակ շուկայական հարաբերությունների և տնտեսագիտության ամբիոնի պրոֆեսորի, ավելի ուշ՝ «Ջենիթ» ուսումնագիտական կենտրոնի փոխտնօրենի պաշտոնները:

2000 թվականին նա դառնում է «ԻՆՖԵՕԿՕՄ միավորում» ՓԲԸ նախագծաներդրումային կառավարման վարչության պետ և նույն միավորման դուստր ձեռնարկության գլխավոր տնօրեն: Այդ կազմակերպությունները զբաղված էին խոշորածավալ շինարարական-կառուցապատման աշխատանքներով Ռուսաստանում և այլ երկրներում:

Հայրենիքից հեռու, սակայն հայրենիքի կարոտը սրտում նա աշխատում էր ու երբեք չէր խզում կապը Հայաստանի ու իր հարազատ համալսարանի հետ: Ստեղծել էր «Հայաստանում գիտության, կրթության և առողջապահության զարգացման հիմնադրամը», որը կրթաթոշակ է տրամադրել Հայաստանի պետական բուհերում տնտեսագիտական կրթություն ստացող 214 ուսանողների ու ասպիրանտների: Ռուսաստանի Դաշնության, մասնավորապես Մոսկվայի հայերի շրջանում մեծ հարգանք էր վայելում, նրանց աջակցում էր, ինչով կարող էր: Նա փայփայում էր այն երազանքը, որ մի օր տունդարձի ճանապարհը կբռնեն Հայաստանից հեռացած բոլոր հայերը:

2003 թվականին մեր համալսարանի դեկանությունը սիրով հյուրընկալեց (թեև հյուրընկալել բառը բոլորովին էլ տեղին չէ. այստեղ նա իր տանն էր) իր գործընկերոջը, մեծարեց ու կրկին վայելեց նրա կողքին գտնվելու երջանիկ պատեհությունը: Այդ ժամանակ Հրանտ Պողոսյանը բոլորել էր 70-ամյակը, և ինքն էր իր սիրելի ամբիոնին նվեր պատրաստել՝ Մոսկվայում հրատարակելով «Աշխատանքի տնտեսագիտության ամբիոնը 30 տարեկան է» գրքույկը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՀԴՏՀ աշխատանքի տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ԳՐԻԳՈՐ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

ՀԴՏՀ արկումիտեի նախագահ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Լուսանկարները՝ «Տնտեսագետի» պահոցից:

ՎԵՐՅՈՒՇ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Յրանտ Պողոսյանը, գիտնականի, մանկավարժի, գործարարի շնորհից բացի, մեկ այլ բացառիկ հատկանիշ ուներ. բացահայտում, գնահատում ու սատարում էր ներուժ ունեցող, շնորհալի ուսանողներին ու ասպիրանտներին: Յաճախ նրա ազնիվ ու հոգատար այդ մղումը դեմ էր առնում բյուրոկրատական կառույցի արգելքներին: Սակայն միշտ նա իր դիրքերում էր. որքան էլ դժվար լիներ, ինչքան էլ թեժ մրցակցություն լիներ, պատրաստ էր սատարել լավ ուսանողին՝ մինչև անգամ օգտագործելով իր անձնական կապերը: Նրա համար կար մեկ ճշմարտություն ու գերխնդիր՝ համախմբել շնորհալի մարդկանց ու ճանապարհի հարթել նրանց համար:

Այդ հարցում մի շատ խոսուն փաստ արձանագրեմ. նրա ստեղծած լաբորատորիայում իրենց առաջին մասնագիտական մկրտություն են ստացել ՀՀ էկոնոմիկայի նախարար Կարեն Ճշմարիտյանը, Ուկրաինայում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Անդրանիկ Մանուկյանը, գործարար Սամվել Մայրապետյանը, ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության նախագահ Ստեփան Մնացականյանը, ՀՀ կենտրոնական բանկի խորհրդի նախկին անդամ, երջանկահիշատակ Գրիգոր Ղոնջեյանը, տ.գ.դ., պրոֆեսոր, Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի տնտեսագիտության և բիզնեսի ինստիտուտի տնօրեն Էդվարդ Սանդրյանը, ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի անդամ, տ.գ.թ., դոցենտ Գագիկ Անանյանը, «Էքսպրես Կրեդիտ ունիվերսալ» վարկային կազմակերպության հիմնադիր տնօրեն Արմեն Արզումանյանը, տարածքային հարկային տեսչության պետ Դավիթ Ղալունյանը, գործարար Ռաֆիկ Եգանյանը:

Նա իր գործի մվիրյալն էր և ուշադրության կենտրոնում էր պահում ամեն խնդիր՝ մանր, թե խոշոր, ամեն ինչ անում էր հետևողականորեն ու աշխատում էր ժամանակ չկորցնել: 1979 թվականին մեր ամբիոնը տեղակայված էր «սև շենքի» առաջին հարկում: Յրանտ Պողոսյանը ձեռնարկեց այն հիմնանորոգելու գործը: Գտավ հովանավորներ, կախովի առաստաղներ պատվիրեց, հատակը փոխեց, կահավորեց: Վերջապես հարդարանքի վերջին աշխատանքներն էին անում և լաքապատեցին հատակը: Բնական է, մեկ-երկու օր ժամանակ էր հարկավոր, որ լաքը չորանար: Սակայն Յրանտ Ռուբենիչն աշխատանքի եկավ հաջորդ իսկ օրը, մի պահ կանգ առավ ամբիոնի շենին, ապա շտապ անցավ մոտակա ազատ լսարանն ու ձեռնամուխ եղավ առօրյա աշխատանքին:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

Երրորդ կուրսի ուսանող էի, երբ առաջին անգամ հանդիպեցի Յրանտ Պողոսյանին. «Աշխատանքի նորմավորում» առարկան էր դասավանդում: Նա ոչ միայն հարուստ գիտելիք էր հաղորդում, այլև մարդկային մեծ հմայք ուներ, վարակիչ եռանդ ու լավատեսություն: Կարճ ժամանակ անց, երբ երիտասարդ գիտնականն ու մանկավարժն արդեն կարող էր հանդես գալ որպես գիտական ղեկավար, ես դարձա նրա առաջին ասպիրանտը: Նա, իհարկե, խստապահանջ էր, աջակցող ու սրտացավ, սակայն առաջին հերթին պահանջուտ էր իր հանդեպ: Իր աշխատասիրությամբ ու հետևողականությամբ ստեղծում էր այնպիսի մթնոլորտ, որ չաշխատել չէիր կարող: Նրա ղեկավարությամբ ես հաջողությամբ պաշտպանեցի թեկնածուական ատենախոսությունը: Իմ կյանքում այդ կարևոր իրադարձությունը համընկավ նորաստեղծ Երևանի ժողովրդական տնտեսության ինստիտուտի մասնագիտական խորհրդի գործունեության մեկնարկի հետ. ես դարձա առաջին երիտասարդ գիտնականը, ով ատենախոսություն պաշտպանեց նոր կազմավորված խորհրդում: Սա, ըստ էության, ինձ համար այն խորհրդանշական ճամփաբաժանն էր, որտեղից սկսած սանն ու ուսուցիչը դարձան գործընկեր ու բարեկան և երկար ու ձիգ ճանապարհ անցան միասին:

Աշխատանքի գիտական կազմակերպման և արտադրության կառավարման ճյուղային լաբորատորիան, որը հիմնեց Յրանտ Պողոսյանը, ուներ գիտահետազոտական ուղղվածություն ու նաև սերտորեն կապված էր արտադրությանը: Լաբորատորիայում մշակվում էին Վոլգյան ավտոգործարանի աշխատանքի ու աշխատավարձի կազմակերպման համակարգի ներդրման ուղիները Հայաստանի էլեկտրատեխնիկական արդյունաբերության մեջ: Նրա հեղինակության ու հետևողականության շնորհիվ ամբիոնն իր ամբողջ կազմով ներգրավված էր այդ գործընթացում: Սա վկայությունն է, որ նրա մեջ հրաշալիորեն համատեղվում էին մտավորականն ու գործարարը, որը ոչ միայն կարևորում էր տեսականի ու գործնականի սերտ կապը, այլև այն կյանքի էր կոչում ամենօրյա աշխատանքում: Նրա ղեկավարությամբ այս լաբորատորիայում կազմվել և մշակվել է 15 գիտատեխնիկական երաշխավորություն՝ ներդրվելով խորհրդային Միության էլեկտրատեխնիկական արդյունաբերության շուրջ 800 ձեռնարկություններում:

2014 թ. մայիսի 5-7-ը Ավստրիայի Գրաց քաղաքում, ի թիվս հայաստանյան մի քանի համալսարանների, ՀՊՏՀ-ն մասնակցել է «Ձալցբուրգի սկզբունքների հիման վրա կրթական 3-րդ մակարդակի կառուցվածքային զարգացում» (VERITAS) նախագծի շրջանակներում կազմակերպված սեմինարի՝ նվիրված Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, հետբուհական կրթական համակարգում Ձալցբուրգի սկզբունքների կիրառմանը: Մեր համալսարանը Գրացում ներկայացրել են գիտության և արտաքին կապերի գծով պրոռեկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Վարդանյանը և որակի ապահովման բաժնի գլխավոր մասնագետ, տնտեսագիտության թեկնածու Աննա Փախլյանը: Համալսարանները ներկայացրել են բարձրագույն կրթության երրորդ մակարդակում իրականացվող ծրագրերը, դրանց կառուցվածքը և Ձալցբուրգյան սկզբունքների կիրառման ուղղությամբ ձեռքբերումները: Այդ այցելության մասին տեղեկատվություն հրապարակվել է ՀՊՏՀ պաշտոնական կայքում (asue.am):

Հետդարձի ծանապարհին ծրագրի մի խումբ մասնակիցներ Վիեննայում այցելել են Մխիթարյան միաբանություն: Տպավորությունների մասին «Տնտեսագետը» խնդրել է պատմել պրոֆեսոր **Գագիկ Վարդանյանին**:

Մխիթարյան միաբանությունը հայ ժողովրդի միաբանության խորհուրդն է

«Ոչ մեկ հայկական հաստատություն այնքան խորունկ ու տևական ազդեցություն ունեցած է Հայոց վրա, արևմտյան ոգիին, ճաշակին և ազնիվ բարքերուն մեր մեջ տարածման տևասկեստով, որքան Մխիթարի տունը»:

Արշակ Չոպանյան

Թեպետ Ավստրիա կատարած մեր այցելության նպատակը բարձրագույն կրթության 3-րդ մակարդակում (ասպիրանտուրայում) Ձալցբուրգյան սկզբունքների կիրառմանը նվիրված եռօրյա հանդիպում-սեմինարն էր՝ եվրոպական մի քանի համալսարանների մասնակցությամբ, որը կայացավ 40 հազարից ավելի ուսանող ունեցող մի գողտրիկ քաղաքում՝ Գրացում, և որը շատ օգտակար էր, այնուամենայնիվ, այդ հաջող աշխատանքային այցելությունը պսակվեց ևս մեկ կարևոր այցով, որն ազգային հպարտության զգացողություն, հոգևոր մեծ բավարարվածություն պատճառեց մեզ: Խոսքը Վիեննայի Մխիթարյան միաբանություն կատարած այցելության մասին է: Թեև միաբանությանն առնչվող բազմաթիվ հրապարակումներ կան, այդուհանդերձ, կցանկանայի կատարել պատմական մի փոքր անդրադարձ:

Մխիթարյան միաբանությունը ստեղծվել է երեք դար առաջ՝ 1701 թ., Կոստանդնուպոլսում: Հիմնադիրը Մխիթար Սեբաստացին է: 1717 թ. միաբանությունը հաստատվել է Վենետիկի մերձակա Սուրբ Ղազար կղզում: Ստեղծման օրվանից և հետագա 100 տարիների ընթացքում ծավալած գիտակրթական և մշակութային արգասաբեր գործունեության համար Նապոլեոն Բոնապարտը 1810 թ. նրան շնորհել է «Հայկական ակադեմիա» պատվավոր տիտղոսը: Այդ ժամանակ միաբանությունն անվանվում էր

«Սուրբ Ղազարի հայկական միաբանություն»: Մխիթար Սեբաստացու մահվանից հետո կոչվեց «Մխիթարյան»:

Վիեննայի Մխիթարյան միաբանությունը ստեղծվել է 1811 թ., երբ մի խումբ միաբաններ հեռացել են Վենետիկից: Թեպետ հայերն Ավստրիայում բնակություն են հաստատել դեռևս 17-րդ դարում, այդուհանդերձ, նրանք ավելի մեծաթիվ դարձան, երբ Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությունից հեռացած միաբանները փոխադրվեցին Վիեննա: Միաբանությունը գտնվում է Վիեննայի կենտրոնում՝ Մխիթարյան նրբանցք 4 հասցեում: Համալիրի կենտրոնական կառույցը Սուրբ Մարիամ Աստվածածնի հայ կաթոլիկ եկեղեցին է՝ կաթոլիկ եկեղեցիներից բնորոշ ներքին հարդարանքի պատկառելի շքեղությամբ:

Միաբանության վանահայր հայր Վահան վարդապետ Հովակիմյանը մեզ ծանոթացրեց միաբանության գործունեությանը: Նա ներկայացրեց Միաբանության անցած ճանապարհը, ձեռքբերումներն ու ներկայիս խնդիրները:

Նախ մենք այցելեցինք Սուրբ Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցի, որտեղ մոմ վառելուց հետո 10-15 րոպե մնացինք եկեղեցու հոյակերտ կամարների ներքո: Դա բավական էր, որ մինչև համալիր 1 ժամից ավելի քայլելուց հետո միանգամայն հանգստացած զգանք թե՛ ֆիզիկապես, և թե՛ հոգեպես:

Միաբանության գիտական ու պատմամշակութային արժեքը բնութագրող հիմնական տարրերն են մատենադարանը, գրադարանը, տպարանը, թանգարանը:

Մխիթարյան միաբանությունը նշանակալի դերակատարում է ունեցել Եվրոպայի մշակութային կյանքում, ինչի ապացույցներից է, մասնավորապես, 40-ից ավելի լեզուներով գրքերի տպագրությունը: Թեպետ Միաբանության տպարանը ներկայում չի գործում, այդուհանդերձ, այն նշանակալի հետք է թողել. 200 տարիների ընթացքում 4 տասնյակից ավելի լեզուներով, հիմնականում հայերեն և գերմաներեն տպագրվել են գրքեր, որոնցից մի քանիսն առաջինն են եղել՝ սերբական առաջին Աստվածաշունչը, ճապոներեն-գերմաներեն բառարանը և այլն:

Միաբանության գրադարանում պահպանվում են տասնյակ հազարավոր պարբերականներ ու գրքեր, իսկ թանգարանում կան պատմական մեծ արժեք ունեցող գորգեր, հայկական տարազներ, կտավներ:

Հայ ժողովրդի հոգևոր ու մշակութային մեծ հարստությունը կազմող, աշխարհում գոյություն ունեցող շուրջ 30 հազար հայերեն հին ձեռագրերից, Վիեննայի Մխիթարյան միաբանությունում պահպանվում է դրանց մի պատկառելի մասը՝ շուրջ 2500 ձեռագիր:

Մխիթարյան միաբանություն կատարած կարճատև այցելությունն ինձ մտորումների տեղիք տվեց. չնայած հայ ժողովրդի դժվարին ու ողբերգական իրադարձություններով լի պատմական անցյալին, ինչպես է նա կարողացել դարեր շարունակ ստեղծել համաշխարհային մշակութային ժառանգության մաս կազմող կոթողներ: Ի՞նչ դեր ու նշանակություն կարող են դրանք ունենալ ներկայում հայ ժողովրդի առաջընթացի ապահովման, համաշխարհային հանրության մեջ արժանապատիվ դիրքավորման համար: Ներկա սերունդը կկարողանա՞, արդյոք, պահպանել ու էլ ավելի զարգացնել նախնիների ջանքերով ձևավորված ավանդույթները: Իմ խորին համոզմամբ՝ դա հնարավոր է, եթե այդ ժառանգությունից կորզվի գիտելիք, գաղափարներ, այլ ոչ թե դիտարկվի սոսկ որպես պատմական արժեք:

Ուրբաթագիրք, Վենետիկ, 1512
(Հակոբ Մեղապարտի տպագրած հայերեն առաջին տպագիր գիրքը)
Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության գրադարան

Մխիթարյան միաբանության երեքդարյա պատմության ընթացքում ստեղծվել են բազմաթիվ պատմական, կրոնական-կաթոլիկական, պատմաաշխարհագրական, լեզվաբանական և բառարանագիտական, գրական-գեղարվեստական, բնագիտական, տնտեսագիտական աշխատություններ, որոնց մի մասը պահպանվում է Վիեննայի գրադարանում: Դրանք դեռևս խոր ուսումնասիրության կարիք ունեն: Ու խնդիրն այն չէ, թե որքանով են այժմեական դրանց տեղեկությունները, գիտելիքները, գաղափարները: Խնդիրը սերունդների կապի ըմբռնումն է, ազգի հարատևման աղբյուրների ու երևույթի բացահայտումը, հայի տեսակի ինքնատիպության պահպանումը:

Երիտասարդ գիտնականները, ուսանողները և ընդհանրապես հայ երիտասարդությունը պետք է հաղորդակից լինեն այդ ամենին: Լավ կլիներ, որ մեր ապագա պատմաբանները, բանասերները և այլ մասնագիտությունների ուսանողները հնարավորություն ունենային այցելելու Միաբանություն, կատարելու հետազոտություններ, համալիրում պահպանվող մասունքներին հաղորդակցվելու: Աշխարհասփյուռ հայերը նմանօրինակ գիտական և պատմամշակութային բազմաթիվ կենտրոններ են ստեղծել ամենուր: Հայապահպանության և հայ ժողովրդի զարգացման ճանապարհն անցնում է անցյալի վերարժևորման ու նորովի ընկալման միջով: Միայն ազգային իրական արժեքների հենքով հնարավոր կլինի համախմբել հայ ժողովրդին՝ ներկայի և ապագայի մարտահրավերներին պատասխանելու համար:

Ուրախալի է, որ 2000 թվականին՝ անջատումից շուրջ 200 տարի անց, Վենետիկի Սուրբ Ղազար Մայրավանքում տեղի ունեցած Մխիթարյան միաբանության Վենետիկի և Վիեննայի ճյուղերի համատեղ որոշմամբ նրանք միավորվել են: Մեծ խորհուրդ կա դրանում. Մխիթարյան միացյալ միաբանությունն աշխարհասփյուռ հայությանը միաբանվելու ուղերձ է հղում. միաբանվել ոչ թե ինչ-որ բանի կամ ինչ-որ մեկի դեմ, այլ հանուն զարգացման, հանուն մտավոր ու հոգևոր նորանոր արժեքներ ստեղծելու:

Լուսանկարները տրամադրել է հեղինակը:

Ցրանցիակ Ռիվոլա, «Բառագիրք Հայոց», Փարիզի Կայսերական տպարան, 1633
(Փարիզում հրատարակված առաջին հայերեն գիրքը)
Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության գրադարան

Հաշվետվություններ, ղեկանների ընտրություն և տասնյակից ավելի հարցերի քննարկում

ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի մայիսի 7-ի նիստի օրակարգում ընդգրկված էր 7 հարց: ՀՊՏՀ եղեգնածորի մասնաճյուղի տնօրեն Սոս Խաչիկյանը ներկայացրեց 2013-2014 ուսումնական տարում ուսումնական և գիտահետազոտական աշխատանքների կազմակերպումը՝ անդրադառնալով մասնաճյուղում իրականացված ուսումնական, գիտական, մեթոդական, կազմակերպական և հասարակական բնույթի աշխատանքներին, մասնաճյուղի խնդիրներին: Հարցը ներկայացնելուց հետո գիտխորհրդի նախագահ, ռեկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանը հարցրեց, թե տարածքների համաչափ զարգացման, ուսանողներին օժանդակելու և այլ նկատառումներով 6 տարի առաջ ստեղծված մասնաճյուղն այսօր որքանով է կարողացել լուծել իր առջև դրված խնդիրները: Ի պատասխան՝ Սոս Խաչիկյանը նշեց, որ մասնաճյուղի ուսանողների 90-95 տոկոսը մարզից են, իսկ մնացած մասը մարզի հարակից քաղաքներից: Բացի դրանից, մասնաճյուղի տնօրենի խոսքով, մարզում նախկինում շատ էին երևանից մեկնած մասնագետները, իսկ այսօր տեղի վարկային, բանկային, ապահովագրական և մնացյալ ընկերություններում մեծ թիվ են կազմում մարզաբնակները: Սոս Խաչիկյանի ներկայացրած հարցը դրվեց քվեարկության և հաստատվեց, իսկ ռեկտոր Կորյուն Աթոյանն ուշադրություն հրավիրեց գիտխորհրդի որոշման հանձնարարականի վրա՝ հորդորելով՝ մասնաճյուղը պետք է սերտացնի կապը մայր համալսարանի հետ՝ ավելի արագ կայանալու համար:

Այնուհետև հաշվետվություններով հանդես եկան մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ու հաշվապահական հաշվառման և աուդիտի ֆակուլտետների ղեկաններ Թաթուլ Մկրտչյանն ու Աշոտ Մաթևոսյանը՝ ներկայացնելով 2013-2014 ուսումնական տարում ֆակուլտետում կատարված աշխատանքները, ուսումնական գործընթացի կազմակերպումն ու արդյունքները, ինչպես նաև առկա

խնդիրները: Տեղեկացնենք, որ ռեկտոր Կորյուն Աթոյանի առաջարկով և գիտխորհրդի համաձայնությամբ այս տարվանից ղեկանները ֆակուլտետների հաշվետվությունները ներկայացնում են նոր ձևաչափով, նույն հարցի շուրջ հանդես են գալիս նաև հարակից զեկուցողներ: Երկու ֆակուլտետների ղեկանների հաշվետվությունների ներկայացումից հետո հարակից զեկուցմամբ հանդես եկավ ստուգող հանձնաժողովի անդամ Ռոբերտ Համբարձումյանը՝ նշելով, որ երկու ֆակուլտետներում էլ խնդիրները գրեթե նույնն են, սակայն տարբեր ուղղություններով աշխատանքի բարելավում կա: Հաշվետվությունները գնահատվեցին բավարար:

Փակ, գաղտնի քվեարկության դրվեց 6 թեկնածուների դոցենտի կոչում շնորհելու հարցը: Քվեարկության արդյունքներով գիտխորհուրդը որոշեց 6 թեկնածուներին էլ դոցենտի գիտական կոչում շնորհելու հարցով դիմել ԲՈՂ: ՀՊՏՀ ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը, ի կատարումն ՀՊՏՀ խորհրդի 2013 թ. դեկտեմբերի 25-ի որոշման, հաստատման ներկայացրեց միացյալ ամբիոնի անվանումը՝ առաջարկելով անվանակոչել «Կոմերցիայի և բիզնեսի կազմակերպման ամբիոն»:

Գիտխորհուրդը քվեարկությամբ հաստատեց: Ներկայացվեցին և գիտխորհրդի կողմից հաստատվեցին նաև ՀՊՏՀ-ում օտարերկրացի ուսումնառողների ուսումնական գործընթացի կազմակերպման և գիտելիքների գնահատման կարգը, ատենախոսությունների թեմաներ և գիտական ղեկավարներ նշանակելու մասին հարցեր:

***

Մայիսի 27-ին տեղի ունեցավ ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի հերթական նիստը, որը սկսվեց ՀՊՏՀ Գյումրու մասնաճյուղի տնօրեն Սամսոն Դավոյանի՝ 2013-2014 ուսումնական տարում մասնաճյուղում ուսումնական և գիտահետազոտական աշխատանքների կազմակերպման հարցի

ներկայացնամք: Գիտխորհուրդը որոշեց բավարար գնահատել մասնաճյուղի գործունեությունը:

Տնտեսության կարգավորման և միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ֆակուլտետի ղեկան Ատոմ Մարգարյանը հանդես եկավ ֆակուլտետի տարեկան հաշվետվությամբ՝ նախ նշելով, որ չնայած ֆակուլտետում կատարված լայնածավալ շինարարական աշխատանքներին, ուսումնական գործընթացը չի խափանվել, ապա ներկայացրեց ֆակուլտետի աշխատանքը բոլոր ուղղություններով՝ ուսանողների առաջադիմություն, ուսումնառության կազմակերպում, ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի և ուսանողների ներգրավում գիտահետազոտական աշխատանքներում: Դեկանից հետո հարակից զեկուցմամբ հանդես եկավ ստուգող հանձնաժողովի անդամ, ռեկտորի օգնական Ռոբերտ Յանբարձունյանը: Գիտխորհուրդը հաշվետվությունը գնահատեց բավարար:

Նիստում կազմակերպվեցին ֆինանսական ու ինֆորմատիկայի և վիճակագրության ֆակուլտետների ղեկանների ընտրությունները: Փակ, գաղտնի քվեարկությամբ գիտխորհրդի 57 անդամները 54 կողմ, 3 դեմ, 0 անվավեր արդյունքներով ֆինանսական ֆակուլտետի ղեկան ընտրեցին Զաքար Կիրակոսյանին, իսկ 57 կողմ, 0 դեմ, 0 անվավեր արդյունքներով՝ Մանուկ Մովսիսյանին՝ ինֆորմատիկայի և վիճակագրության ֆակուլտետի ղեկան:

Ուսումնամեթոդական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր Պարույր Քալանթարյանը ներկաների ուշադրությունը հրավիրեց «Յանալսարանում ուսումնաարտադրական, գիտամանկավարժական և գիտահետազոտական փորձառությունների կազմակերպման վիճակը և ղեկանատների ու ամբիոնների խնդիրները» հարցին՝ ներկայացնելով այս ուղղությամբ կատարված աշխատանքը, ինչպես նաև անդրադառնալով գործընթացում առկա խնդիրներին: Պրոռեկտորը տեղեկացրեց նաև, որ 2013-2014 ուստարվա ընթացքում ուսումնաարտադրական, գիտահետազոտական և գիտամանկավարժական փորձառություններ են կազմակերպվել 2135 ուսանողի համար, որից 1500-ը՝ խոշոր կազմակերպություններում՝ բուհի հետ կնքված պայմանագրերի հիման վրա: Պրոռեկտորը հատկապես կարևորեց գործընթացի նկատմամբ վերահսկողության ուժեղացումը:

Քվեարկության դրվեցին և հաստատվեցին դոցենտի գիտական կոչում շնորհելու, գիտական ղեկավար նշանակելու հարցեր, քննարկվեցին ատենախոսության թեմաներ և գիտական ղեկավարներ հաստատելու մասին հարցեր, հրատարակության երաշխավորվեց կոմերցիայի ամբիոնի վարիչ, տ.գ.թ., դոցենտ Գագիկ Զատինյանի «Առևտրի տնտեսագիտություն» ուսումնական ձեռնարկը:

Նիստերի լուսաբանումներն ավելի ընդարձակ, ինչպես նաև գիտխորհրդի որոշումներն ամբողջությամբ՝ ՀՀՏՀ պաշտոնական կայքում:

ԳՈՅԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Փորձագիտական քննարկումներ ՀՀՏՀ-ում՝ տնտեսության և կրթության արդի թեմաների շուրջ

ՀՀՏՀ-ի և Հարավային Կովկասում Շվեյցարական համագործակցության գրասենյակի նախաձեռնած «Հայաստանում ներառական աճի խթանման քննարկումների հարթակի ստեղծում» ծրագրի շրջանակներում ապրիլ-մայիս ամիսներին անցկացվեց ևս երկու կլոր սեղան-քննարկում:

Ինչպե՞ս ազատվել կարծրատիպերից, ինչպե՞ս հաղթահարել խտրական մոտեցումը կանանց նկատմամբ, ի՞նչ հետևանքներ և ի՞նչ ազդեցություն կարող է ունենալ նման վերաբերմունքը երկրի տնտեսական զարգացման վրա: Հարցերի այս լայն շրջանակն ապրիլի 17-ին Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի միջազգային ծրագրերի կենտրոնում էր մեկտեղել մի քանի տասնյակ փորձագետների և մասնագետների՝ քննարկելու «Աշխատանքի շուկայում կանանց մասնակցության գեներալային ասպեկտը՝ կարծրատիպայնացումը որպես ներառականության ապահովմանը խոչընդոտող գործոն» թեման:

«Մեր գրասենյակը երկու գերակայություն ունի՝ տնտեսության աճն ու զբաղվածությունը. այս ծրագրի նպատակն է ստեղծել հարթակ, որտեղ կքննարկվեն այդ խնդիրները և առաջարկությունների տեսքով կներկայացվեն շահառուներին», - ողջունելով հանդիպման մասնակիցներին՝ ասաց Հարավային Կովկասում Շվեյցարական համագործակցության հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար Զառա Ալլահվերդյանը: Ծրագրի ղեկավար Ներսես Գևորգյանը բացման խոսքում ընդգծեց, որ ծրագրի նպատակը մատնանշված հիմնախնդիրների շուրջ ակադեմիական և փորձագիտական շրջանակների մասնակցությամբ համատեղ քննարկումների կազմակերպումն ու առաջարկությունների մշակումն է:

«Գեներալային հավասարությունն ավե-

լին է, քան միայն կանանց վերաբերող հարց լինելը, այն խելամիտ տնտեսության առիավատչյան է»,- իր խոսքը սկսեց ծրագրի կառավարման խմբի անդամ, ոլորտային վերլուծաբան Նվարդ Մանասյանը՝ հանգամանորեն ներկայացնելով կանանց նկատմամբ նորմավորված մոտեցումները թե՛ կրթության, թե՛ մասնագիտական կողմնորոշման, թե՛ աշխատաշուկայում կայացման ուղղություններում: Նրա խոսքով՝ կանանց նկատմամբ խտրական մոտեցումը երկու պատճառ ունի՝ նախ դեռ կրթություն ստանալուց նրանց համար նեղ սահմաններ են գծվում, թե որտեղ նրանք կարող են աշխատել ու կայանալ, և երկրորդ՝ նաև տնտեսության կառուցվածքը: Երկուսն էլ, վերլուծաբանի խոսքով, կարծրատիպերի հետևանք են:

Որպես հիմնական զեկուցողներ հանդես եկան հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոնի հայաստանյան հիմնադրամի տնօրեն, տ.գ.դ. Հեղինե Մանասյանը՝ «Հայաստանում կանանց զբաղվածության ու աշխատավարձի տարբերակվածությունը» և ՀՀ ԳԱԱ ազգագրության ինստիտուտի գիտաշխատող Ռուզաննա Ծատուրյանը՝ «Հայաստանի կրթական համակարգում առկա գենդերային խտրական բովանդակությունն ու մանկավարժական մոտեցումները» թեմաներով:

***

«Շահակիցների պահանջումներին ուսումնառության վերջնարդյունքների համապատասխանության խնդիրները» խորագրով թվով երրորդ կլոր սեղանը տեղի ունեցավ մայիսի 30-ին: Քննարկմանը մասնակցում էին ՀՊՏՀ ռեկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանը, ՀՀ վարչապետի գլխավոր խորհրդական Վաչե Գաբրիելյանը, Հարավային Կովկասում շվեյցարական համագործակցության գրասենյակի ներկայացուցիչ Լուկաս Լյուշերը, հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար Ջառա Ալլահվերդյանը, միջազգային և հայաստանյան մի շարք կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, փորձագետներ:

Բացման խոսքում ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը ողջունեց ՀՊՏՀ տանիքի ներքո հավաքված քննարկման մասնակիցներին, ներկայացրեց «Հայաստանում ներառական աճի խթանման քննարկումների հարթակի ստեղծում» ծրագիրը՝ շեշտելով, որ ընթացիկ նախագիծը հայաստանյան կրթության, տնտեսության ոլորտների արդիական

հիմնախնդիրների քննարկումը կլոր սեղանի ձևաչափով է նախատեսում: Անդրադառնալով օրվա թեմային՝ համալսարանի ղեկավարն ընդգծեց, որ հայաստանյան տնտեսության արդի զարգացումների և մարտահրավերների պայմաններում անհրաժեշտ է շահակիցների պահանջումներն առավել բավարարող կադրերի պատրաստման նոր մոդելներ գտնել: Կորյուն Աթոյանն իր խոսքը եզրափակեց՝ մասնակիցներին արգասաբեր աշխատանք մաղթելով:

Ջառա Ալլահվերդյանը, անդրադառնալով ՀՊՏՀ-ի հետ համատեղ ծրագրի էությանը, այսպես մեկնաբանեց. «Մենք տեսնում ենք, որ կա տնտեսության աճ, բայց տեսնում ենք, որ այն ոչ միշտ է ներառական, այսինքն՝ ոչ միշտ է ներառում խոցելի խմբերին»: Նա հույս հայտնեց, որ ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվող և տարբեր թեմաներին նվիրված քննարկումների արդյունքներն ի վերջո կդառնան քաղաքականության մշակման ծանրակշիռ հիմք:

Ծրագրի ղեկավար Ներսես Գևորգյանը ներկայացրեց ծրագրի շրջանակներում կազմակերպված կլոր սեղանների քննարկման առիթ դարձած թեմաները՝ նվիրված տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման զարգացման ՀՀ հիմնախնդիրներին, կարծրատիպերը՝ որպես ներառական աճը սահմանափակող գործոն: Նա հույս հայտնեց, որ հետագա քննարկումներն էլ թե՛ ձևի, թե՛ բովանդակության իմաստով կլինեն արդյունավետ:

Որպես հիմնական զեկուցողներ հանդես եկան Հայաստանի մանուկների հիմնադրամի ներկայացուցիչ Սերոբ Խաչատրյանը, միջին մասնագիտական և նախնական կրթության ոլորտի փորձագետ Սամվել Պիպոյանն ու ծրագրի կառավարման խմբի անդամ Նվարդ Մանասյանը: Համատեղ զեկույցում փորձագետները վեր հանեցին բնագավառում առկա խնդիրներն ու խոցելի կետերը, հանդես եկան եզրահանգումներով և առաջարկներով:

«Ընդհանրական վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ գիտության ոլորտի 2020 թվականի տեսլականը տվյալ ժամկետում անհրազոր թելի է թե՛ ինտենսիվ, թե՛ էքստենսիվ մոտեցման դեպքում: Հայաստանի գիտական համակարգը դեռևս վերափմաստավորման ու կայացման փուլում է: Այն չի կարող մրցել եվրոպական տարածքի հետազոտական հզորության հետ: Անգամ եթե պետությունը շեշտակի մեծացնի ֆինանսական հատկացումները, համակարգն իր կադրային ու տեխնիկական, բովանդակային ու կառուցվածքային հզորություններով չի կարող արդյունավետ կառավարել այդ միջոցները»,- համատեղ հետազոտության «Եզրակացություններ և առաջարկություններ» ենթաբաժնում արձանագրել են վերը նշված երեք հեղինակները՝ ներկայացնելով բարելավման մի շարք առաջարկներ:

Քննարկումն ուղեկցվեց հարց ու պատասխանով:

Թեմայի շուրջ անդրադարձերն ավելի ընդարձակ ՀՊՏՀ պաշտոնական կայքում (asue.am):

ԳՈՐԱՐ ԳԵԿՈՐԳՅԱՆ

2011 թվականից մայիսի 15-ը մեր հանրապետությունում նշվում է որպես Ընտանիքի օր:
Ընտանիք երևութին ցանկացած անդրադարձ, լինի պատմական, հոգևոր-մշակութային, միջանձնային, կարևոր է հատկապես երիտասարդության կրթության, առողջ ու ամուր ընտանիք ստեղծելու ու պահպանելու տեսանկյունից: ՀՀՏՀ իրավագիտության և քաղաքագիտության ամբիոնի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու **Գեղեցիկ Գրիգորյանը ներկայացնում է «ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում» կատարված վերջին մի շարք փոփոխությունները, որոնք, հեղինակի կարծիքով, իրավական իրազեկության բարձրացման համար օգտակար կլինեն յուրաքանչյուրին:**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՕՐԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐԶ

Ընտանիքը, որպես սոցիալական ինստիտուտ, անընդհատ փոփոխվում է: Անկախացումից հետո Հայաստանում տեղի ունեցան տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, բարոյահոգեբանական փոփոխություններ, Հայաստանը դարձավ մի շարք միջազգային կառույցների անդամ և պարտավորություն ստանձնեց ազգային օրենսդրությունը համապատասխանեցնելու միջազգային չափորոշիչներին: Փոփոխություններ կրեցին նաև ազգային մտածելակերպը, հայ ավանդական ընտանիքը և նրանում ձևավորված բարքերն ու սովորույթները:

Ժամանակակից հայ ընտանիքը կորցրեց ավանդական ընտանիքին բնորոշ որոշ որակներ, ձեռք բերեց նոր դրսևորումներ, որոնք ենթարկվեցին իրավական նորովի կարգավորման:

Հայ իրավական մտքի պատմության մեջ ընտանիք բառի հիմքում տուն արմատն է: Հայերենում ընտանիք, տուն, օջախ բառերը հոմանիշներ են:

Արդի հայերենի բացատրական բառարանում ընտանիքը սահմանվում է որպես արյունակցությամբ կամ ամուսնությամբ իրար հետ կապված և միասին ապրող մարդկանց մշտական խմբակցություն: Ընտանիքի անդամները կապված են կենցաղի ընդհանրությամբ, ընդհանուր շահերով, փոխադարձ օգնությամբ և բարոյական ու իրավական փոխպատասխանատվությամբ:

Միջազգային իրավական փաստաթղթերում ընտանիքը սահմանվում է որպես հասարակության բնական և հիմնական բջիջ, որը պաշտպանության և հոգածության կարիք ունի պետության ու հասարակության կողմից: Այդ գաղափարն ամրագրված է պետությունների մեծ մասի սահմանադրություններում:

Ընտանիքի առաջացման ամենատարածված հիմքը ամուսնությունն է: Միջազգային իրավական ակտերը և ազգային օրենսդրությունը ամուսնություն են համարում տղամարդու և կնոջ իրավաբանորեն ճանաչված դաշինքը: Այն տղամարդու և կնոջ համատեղ կյանքի կազմակերպման ձև է, սոցիալական երևութ, որտեղ դրսևորվում են տղամարդու և կնոջ միջև եղած հոգևոր, բարոյական, գույքային, իրավական և այլ հարաբերություններ: Ամուսնաընտանեկան հարաբերությունները որոշվում են ազգային մշակույթով, պատմականորեն ձևավորված սովորույթներով, սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական պայմաններով և մարդու անհատական հատկանիշներով: Մյուս կողմից, ամուսնությունը մարդու մասնավոր կյանքի ոլորտն է, որտեղ բոլոր հարցերը չէ, որ իրավական կարգավորման են ենթարկվում: Ավելին, ամուսնական հարաբերություններում կամայական միջամտությունն անթույլատրելի է: 2004 թ. նոյեմբերի 9-ին ընդունվեց և 2005 թ. ապրիլի 20-ից գործողության մեջ դրվեց ՀՀ ընտանեկան նոր օրենսգրքը, որը նախատեսեց նոր ինստիտուտներ, որոնք արդիական են և հետաքրքրություն են ներկայացնում:

Ամուսնության կնքման հետ կապված խնդիրներ

«ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի» 1-ին հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ ճանաչվում է միայն քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման մարմիններում գրանցված ամուսնությունը: Միայն այս տեսակի ամուսնությունն է, որ պետական գրանցման պահից ամուսինների համար առաջացնում է փոխադարձ իրավունքներ և պարտականություններ: Գրանցման ժամանակ պարտադիր է ամուսնացող անձանց ներկայությունը: Կրոնական ծիսակատարությամբ կամ տեղական սովորույթների համաձայն կատարված ամուսնությունը և քաղաքացիական ամուսնությունը իրավական նշանակություն չունեն, բայց ներկայում բավականաչափ տարածված են:

Ամուսնության գրանցման ժամանակ տրվում է ամուսնության վկայական, որն ունի ապացուցողական նշանակություն ամուսինների և զավակների անձնական և գույքային իրավունքները պաշտպանելու համար:

Առողջապահական խնդիրներ

ՀՀ նոր ընտանեկան օրենսգրքը կարևորում է ամուսնացողների առողջության հետ կապված խնդիրները և սահմանում է, որ առողջապահական կազմակերպությունները, պետության կողմից երաշխավորված ամենամյա առողջապահական ծրագրերի շրջանակներում, ըստ ամուսնացողների բնակության վայրի, անցկացնում

են անուսնացող անձանց բժշկական հետազոտություն, ինչպես նաև բժշկագենետիկական և ընտանիքի պլանավորման հարցերով խորհրդատվություն: Այն իրականացվում է անվճար, պետության հաշվին, անուսնացող անձանց ցանկությամբ: Որոշ երկրներում այդ հետազոտությունը պարտադիր է: ՀՀ-ում չկա վիճակագրություն, թե քանի անուսնական զույգ է օգտվել այդ ծառայությունից: Եթե անձը թաքցրել է իր մոտ սեռավարակի, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդության, թմրամոլության կամ այլ հիվանդության առկայության փաստը, ապա մյուս անուսինը իրավունք ունի անուսնությունը անվավեր ճանաչելու համար դիմել դատարան: «ՀՀ քրեական օրենսգիրքը» հանցագործություն է համարում ուրիշին վեներական հիվանդությամբ կամ այլ սեռավարակներով վարակելը այն դեպքում, եթե տվյալ անձը գիտեր իր մոտ այդ հիվանդության առկայության մասին:

Անուսինների ազգանուն ընտրելու իրավունքը

Օրենսդրական նորույթ է նաև անուսինների ազգանվան ընտրությունը: «ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը» սահմանում է անուսինների կամարտահայտությունը ազգանվան ընտրության հարցում: Նրանում ասված է, որ անուսնանալիս անուսիններն իրենց ցանկությամբ կարող են ընտրել անուսիններից մեկի ազգանունը որպես ընդհանուր ազգանուն կամ պահպանել մինչև անուսնական ազգանունը: Ընդ որում, ընդհանուր ազգանունը կարող է լինել անուսիններից մեկի ազգանունը կամ երկուսի ազգանունները միաժամանակ: Չնայած օրենսգրքում անրագրված դրույթին, որ անուսիններից մեկի ազգանվան փոփոխությունը մյուս անուսնու ազգանվան փոփոխություն չի առաջացնում, հայկական իրականության մեջ կա սովորույթ, որ կինը վերցնում է անուսնու ազգանունը: Քանի որ դա տեղի է ունենում չափահաս մարդկանց փոխադարձ համաձայնությամբ, ուստի այստեղ իրավունք խախտելու մասին խոսք չի կարող: Անուսիններն իրավահավասար են նաև երեխայի ազգանունն ընտրելու հարցում: «ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի» 45-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ երեխայի ազգանունը որոշվում է ծնողների ազգանունով: Եթե ծնողները կրում են տարբեր ազգանուններ, ապա ծնողների համաձայնությամբ երեխային տրվում է հոր կամ մոր ազգանունը: Սա օրենքի պահանջն է, սակայն ընդհանուր կարգ կամ սովորույթ գոյություն ունի, որ երեխաները գրանցվում են հոր ազգանունով, իսկ եթե երեխայի հայրությունը որոշված չէ, ապա նա գրանցվում է մոր ազգանունով:

Խնամատար ընտանիք

Խնամատար ընտանիքը առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի դաստիարակության համար տեղավորման ձևերից մեկն է, որն իրականացվում է պայմանագրի հիման վրա: Այն հնարավորություն է տալիս երեխային՝ մեծանալու ընտանեկան միջավայրում: Այդ պայմանագիրը

կնքվում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի ու խնամատար ծնողների (առանձին քաղաքացիների) միջև, մինչև երեխայի չափահաս դառնալը: Պայմանագրով նախատեսվում են երեխայի ապրուստի, դաստիարակության, կրթության պայմանները, խնամատար ծնողների իրավունքներն ու պարտականությունները, խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի պարտականությունները, պայմանագրի դադարման հիմքերն ու հետևանքները: Երեխային պահելու ծախսերը և խնամատար ծնողի աշխատավարձը վճարում է ՀՀ Կառավարությունը:

Անուսնական պայմանագիր

«ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը» հնարավորություն է տալիս անուսիններին՝ իրենց գույքային իրավունքները պաշտպանել՝ սեփական նախածեռնությամբ կնքելով անուսնական պայմանագիր: Անուսնական պայմանագիրն անուսինների գույքային իրավունքները պաշտպանելու քաղաքակիրթ եղանակ է, որը երկու սեռերին հնարավորություն է տալիս դատական կարգով պաշտպանելու իրենց իրավունքները՝ միմյանց միջև կնքված պայմանագրի հիման վրա:

Անուսնական պայմանագիրը քաղաքացիա-իրավական գործարքի տեսակ է, որի վրա լիովին տարածվում է պայմանագրի ազատության սկզբունքը: Դրա էությունն այն է, որ պայմանագրի երկու կողմերը պետք է ազատորեն արտահայտեն իրենց կամքը: Եթե անուսիններից մեկը չի ցանկանում կնքել պայմանագիր, ապա ոչ ոք չի կարող ստիպել նրան այն կնքել: Անուսնական պայմանագրով որոշվում են անուսինների գույքային իրավունքներն ու պարտականությունները, ինչպես անուսնության, այնպես էլ անուսնալուծության դեպքում: Անուսնական պայմանագիր կարող է կնքվել անուսնության ցանկացած ժամանակահատվածում: Այն կնքվում է գրավոր և ենթակա է նոտարական վավերացման: Անուսնության պետական գրանցումից առաջ կնքված պայմանագիրն ուժի մեջ է մտնում անուսնության պետական գրանցման պահից: Անուսնական պայմանագրի բովանդակությունը պետք է բխի օրենքից և անբարենպաստ իրավիճակի մեջ չդնի անուսիններից որևէ մեկին: Անուսինների համաձայնությամբ պայմանագիրը կարող է փոփոխվել կամ լուծվել ցանկացած պահի: Պայմանագրի կատարումից միակողմանի հրաժարում չի թույլատրվում: Պայմանագրի գործողությունը դադարում է անուսնության դադարման պահից, բացի պայմանագրով նախատեսված պարտավորություններից:

Օրենսգրքի 31-րդ հոդվածը նախատեսում է անուսնական պայմանագիրը անվավեր ճանաչելու հիմքերը:

Ծնողներին պահելու զավակների պարտականությունը

Օրենսդրական կարևոր նորույթ է աշխատունակ չափահաս զավակների պարտականությունը իրենց

անաշխատունակ և օգնության կարիք ունեցող ծնողներին պահելու և նրանց կարիքները հոգալու մասին նորմը: Առհասարակ, հայկական իրավա- նությանը խորթ է և հայ ընտանիքին պատիվ չի բերում այդ իրավական նորմի բովանդակությունը, քանի որ ծնողների նկատմամբ հոգատարությունը հիմնականում բարոյական պարտականություն է: Այդ նորմը նպաստում է կարիքավոր ծնողների հանդեպ չափահաս աշխատունակ զավակների պատասխանատվությունը մեծացնելուն: Եթե զավակները կամովին չեն կատարում այդ պարտակա- նությունը, ապա ալիմենտը բռնագանձվում է դա- տական կարգով՝ հաշվի առնելով նրանց գույքային ու ընտանեկան դրությունը: Ջավակները կարող են ազատվել այդ պարտականությունից, եթե դա- տարանի վճռով կապացուցեն, որ ծնողները ժամա- նակին խուսափել են իրենց ծնողական պարտա- կանությունները կատարելուց: «ՀՀ քրեական օրենս- գիրքը» հանցագործություն է համարում անաշխա- տունակ կամ նյութական օգնության կարիք ունեցող ծնողին դատարանի վճռով ապրուստի միջոցներ վճարելուց երեք ամսից ավելի չարամտորեն խու- սափելը:

Փոխնակ մայրը

«ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը» ամրագրել է ևս մեկ նոր դրույթ՝ փոխնակ մոր (սուրբորոգատ մոր) ինստիտուտը: Դրա էությունն այն է, որ ամուսնու- թյան մեջ գտնվող անձինք կարող են գրավոր ձևով իրենց համաձայնությունը տալ՝ այլ կնոջ միջոցով կատարելու սաղմի պատվաստում և պտղի հասու- նացում: Կինը, որն իր արգանդում հասունացրել է սաղմը, ապա ծննդաբերել, կոչվում է «փոխնակ մայր»: Ամուսինը, որն օրենքով սահմանված կար- գով գրավոր համաձայնություն է տվել կիրառելու արհեստական սաղմնավորման կամ սաղմի պատ- վաստման մեթոդները, երեխայի ծնունդը գրան- ցելուց հետո իրավունք չունի վիճարկելու այդ ճա- նապարհով ծնված երեխայի հայրությունը: Ամու- սինները, որոնք համաձայնություն են տվել՝ կա- տարելու սաղմի պատվաստում և պտղի հասու- նացում այլ կնոջ միջոցով, ինչպես նաև կինը, որի միջոցով կատարվել է պտղի հասունացումը, երեխայի ծնունդը գրանցելուց հետո իրավունք չունեն հենվելու այդ հանգամանքի վրա: Այս ճա- նապարհով ծնված երեխաները ծնողների և նրանց ազգականների նկատմամբ ունեն նույն իրավունք- ներն ու պարտականությունները, ինչպիսիք ունեն ամուսնության մեջ գտնվող անձանցից ծնված երե- խաները:

Մի կողմից՝ դրական է, որ այդ ինստիտուտի մի- ջոցով կնոջը տրվում է իր վերարտադրողական իրավունքը դրսևորելու հնարավորություն, իսկ մյուս կողմից՝ դա չի բխում ամուսնական հարա- բերությունների մեջ գտնվող ամուսնու շահերից: Կինն իր ամուսնու անպտղության դեպքում կարող է դիմել արհեստական սաղմնավորման, իսկ տղա- մարդն իր անպտղության դեպքում այդպիսի հնա- րավորություն չունի, այսինքն՝ նա երբեք չի ունե- նա իր սեփական երեխան: Այս հանգամանքը հաշ-

վի առնելով որոշ երկրներ արգելում կամ սահ- մանափակում են փոխնակ մոր ինստիտուտի կիրառումը իրենց օրենսդրությունում: Բացի դրա- նից, ամուսինը, երեխայի ծնունդը գրանցելուց հետո իրավունք չունի վիճարկելու այդ ճանապարհով ծնված երեխայի հայրությունը: Ստացվում է, որ օրենսդրությունն այս հարցում չի պաշտպանում ամուսնու իրավունքը:

Հայրության պաշտպանությունը

Խորհրդային ժամանակաշրջանի ընտանեկան օրենսգրքերը հասարակության ու պետության հո- վանավորության և պաշտպանության օբյեկտ են համարել ընտանիքը, մայրությունը և մանկությունը: Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական պրակտիկայում նոր ընտանեկան օրենսգիրքն առաջին անգամ հայրությունը նույնպես ճանաչեց պետության և հասարակության պաշտպանության օբյեկտ: Ցավով պետք է փաստել, որ այդ ձեռք- բերումը հետագայում չամրապնդվեց սահմա- նադրական փոփոխություններում: ՀՀ Սահմանա- դրության 48-րդ հոդվածը, որպես պետության հիմնական խնդիր, հռչակեց ընտանիքի, մայրու- թյան ու մանկության պաշտպանությունը և հո- վանավորությունը (կետ 1), իսկ «հայրությունը» տվյալ ձևակերպման մեջ տեղ չգտավ, ինչը նա- հանջ է արդեն իսկ ընտանեկան օրենսգրքում ամ- րագրվածից, մինչդեռ, այլ պետություններ կա- րևորել են հայրության պաշտպանությունը և ամ- րագրել իրենց երկրի հիմնական օրենքում: 21-րդ դարում, իրոք, հայրությունը պաշտպանության և հոգածության կարիք ունի:

ՀԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ ԵՆ

Մայիսի 4-ին Հայաստանի

ամերիկյան համալսարանում տեղի ունեցավ «Ուրախների ու հնարամիտների ակումբի» (ՈՒՀԱ) «Գարնանային գավաթ» մրցույթ-փառատոնի եզրափակիչ փուլը: Երկրորդ տարին անընդմեջ մեր համալսարանի «Մար – Վոչ» թիմը տոնեց սպասված ու արժանի հաղթանակ: Առաջին պատվավոր հորիզոնականը թիմը կիսեց ԵՃՇՊՀ «Տղամարդիկ» թիմի հետ՝ առաջ անցնելով հայաստանյան 3 պետական բուհերի՝ Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարանի «ԵրՊԻ», Երևանի պետական բժշկական համալսարանի «Արմեդ», Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի «Двойное гражданство» թիմերից:

«Մար-Վոչ»-ի հաջողությունը կերտած և ՀՊՏՀ բարի անունը բարձր պահած թիմի 10 հիմնական անդամներն են՝ Դավիթ Մինասյան, Հայկ Գրիգորյան, Աշոտ Սեդրակյան, Միեր Մակարյան, Նարեկ Փալիկյան, Մելիք Դավեյան, Էդգար Գրիգորյան (թիմի ավագ), Հայկ Ասատրյան, Տիգրան Գասպարյան, Գևորգ Սահակյան: Թիմի գեղարվեստական ղեկավարն է ՀՊՏՀ ասպիրանտ Գագիկ Սիմոնյանը, օպերատորը և հնչյունային ձևավորողը՝ Արման Հարությունյանը:

Ասում են՝ թիմում իշխում է միասնականության ոգին, և հաջողության գրավականը ընկերական մթնոլորտն է, փոխըմբռնումը, համատեղ ստեղծագործելու, աշխատելու կարողությունը, նպատակասլացությունը: Տարբեր ֆակուլտետներ ներկայացնող երիտասարդներին շուրջ երկու տարի միավորում է ՈՒՀԱ-ն և այն մեծ բերկրանքը, որ պարզևս է խաղը:

Տղաների փայլուն հաղթանակից հետո լրատվության և հասարակայնության հետ կապերի բաժինն անդրադարձավ նրանց հաջողությանը, զուցեց թիմի անդամների հետ: Այսօր «Տնտեսագետ»-ի հյուրասենյակում է թիմի ավագ Էդգար Գրիգորյանը: Նա մեծ ոգևորությամբ է խոսում ՈՒՀԱ-ի, իրենց հաջողությունների ու թիմակիցների մասին:

-Էդգար, «Մար – Վոչ» թիմն այս կազմով կարճ ժամանակահատվածում ճանաչում ձեռք բերեց: Հանդիսատեսն արդեն սիրում է ձեզ ու սպասում ձեր ելույթներին: Ե՞րբ և ինչպե՞ս համախմբվեցիք:

-2012 թվականի աշնանն արդեն թիմը վերակազմավորելու անհրաժեշտություն էր զգացվում. հիմնական կազմի անդամներից շատերն ավարտել էին: Ուսանողական խորհրդի կազմակերպած «Ուսանողական աշուն – 2012»-ը, որի շրջանակներում անցկացվեց միջֆակուլտետային ՈՒՀԱ առաջնությունը, լավ առիթ դարձավ ընտրություն կատարելու: Կարճ ժամանակ անց ընդգրկվեցին ներկայացուցիչներ բոլոր ֆակուլտետներից, և թիմը ձևավորվեց: Ուրախների ու հնարամիտների թիմ ձևավորելու համար ընտրության պարտադիր չափանիշներ կան, որոնցով ուղղորդվում էինք նաև մենք. արտիստիզմ, մտքի սրություն, հումորի զգացում ու նաև կերպար՝ ֆիզիկական տվյալների ամբողջությունը նկատի ունեն:

-Եվ առաջին հաջողությունը չուշացավ... նաև երկրորդը:

-Այո, 2013-ի ապրիլին դարձանք «Գարնանային գավաթ» մրցույթ-փառատոնի հաղթող ու գավաթակիր: Եվ այս տարի կարողացանք ամրապնդել մեր նվաճումը, իհարկե, 1-ին հորիզոնականը կիսելով ճարտարապետականի թիմի հետ: Մենք միշտ պատրաստ ենք վերահաստատելու մեր հաջողությունները, պայքարելու հաղթանակի համար: Մեր թիմին բնորոշ են ոչ միայն բեմական տվյալներ, այլև պայքարելու

կամք ու ոգի, եթե վերածենք կարգախոսի, ապա «Հաղթանակ կամ ոչինչ»:

-Թիմի հիմնական անդամները, ինչպես երևում է ձեր բեմելույթներից, անհատականություններ են, բայց և կարողանում են թիմային աշխատանքում մեկը մյուսին լրացնել: Կարո՞ղ ես յուրաքանչյուրին հակիրճ բնութագրել:

- Կփորձեն:
- Դավիթ Մինասյան՝** բարի, համակերպվող, արջանձնավորություն:
- Աշոտ Սեդրակյան՝** ֆինանսիստ, պարողիայի վարպետ, առաջ է ընթանում հաստատուն քայլերով:
- Միեր Մակարյան՝** շարժվում է դանդաղ, բայց արդյունավետ: Գիտենք, որ կիթառ ունի, նվագել գիտի, բայց նվագելիս չենք տեսել:
- Նարեկ Փալիկյան՝** սցենարի հանդեպ բացառիկորեն բժախնդիր, կանանց կերպարներ մարմնավորող:
- Մելիք Դավեյան՝** սկսնակ, որը արագ ու հետևողականորեն ոչնչացնում է իր ճանապարհին ի հայտ եկած սեփական բարդույթները:
- Հայկ Ասատրյան՝** փոքր-ինչ դժվար է հավաքվում, սակայն շատ դիպուկ է հակառակ սեռի, ինչպես նաև տարաբնույթ այլ կերպարներում:
- Տիգրան Գասպարյան՝** թիմի ընդդիմադիր, հակառակ պնդումներ հիմնավորող:
- Հայկ Գրիգորյան՝** անսպառ հումոր ունի, պարում է գերազանց ու իր կերպարով պարզապես անփոխարինելի է:
- Գևորգ Սահակյան՝** գյումրեցի է, կատակասեր,

հարմարվող, կոնֆլիկտներ չի սիրում ու, իհարկե, շատ անպարտաճանաչ է:

Թիմի անդամներից չառանձնացնենք մեր օպերատոր-ինժեյունային ձևավորող՝ **Արման Չարությունյանին**, որն իր հիմնական գործառույթներից բացի, ակնբարձային սուր մտքով ակտիվ մասնակցում է սցենարի ու բեմադրությունների ստեղծմանը:

-Թիմի գեղարվեստական ղեկավարը Գագիկ Սիմոնյանն է, հունորի և պարողիայի սիրահարներին նա հայտնի է «քսերոքս Գագո» անվամբ, նաև մեր համալսարանի ասպիրանտ է: Ինչպե՞ս է ընթանում թիմի և գեղղեկավարի «երկխոսությունը»:

-Գագիկի հետ ոչ միայն հեշտ, այլև հաճելի է աշխատելն ու շփվելը: Նա փորձառու է, բարի, կրթված ու համեստ: Նրա կերպարը օրինակ է բոլորիս համար: Տղաների հետ ավագ ընկերոջ պես է, պատրաստ է աջակցել ամեն ինչում: Ոչ միայն ստեղծագործական մասն է ղեկավարում սցենար, բեմադրություն, հարակից բազմաթիվ խնդիրներ, այլև բոլորիս համար հոգեբան-խորհրդատու է: Ստահոգված է յուրաքանչյուրի մարզավիճակով ու առողջությամբ:

-Էդգար, իսկ ինչպե՞ս կրնութե՞ս հինգ քեզ:

- Պարտությունների հետ չեմ համակերպվում, հաղթանակի եմ ձգտում ամեն ինչում ու ամեն նոր ձեռնարկման մեջ:

-ՈւՅԱ-ում հաջողությունների հասած թիմը նաև որոշակի գործունեություն է սկսում. համերգային ելույթներ, նախագծերին մասնակցություն: Ի՞նչ իրավիճակ է ձեզ մոտ և ի՞նչ ծրագրեր ունեք:

- Տարբեր միջոցառումներում ելույթներ ունենում ենք, եղել են նաև նախագծերի մասնակցության հրավերներ, սակայն այս պահին մեր առջև խնդիր ենք դնում հանդիսատեսին ուրախություն պարզել մեր խաղով ու ելույթներով:

- ՈւՅԱ-ն ռուսական հեռուստատեսային հայտնի նախագիծ է, և ցանկացած թիմի համար հաջողության սանդուղքը տանում է բարձրագույն լիգա: Հավանակա՞ն է արդյոք նման հաջողությունը, և պատրա՞ստ եք դրան:

-Հավանական է, ինչու չէ, թեև լեզվի խնդիրն առկա է: Այնուհանդերձ, պատրաստ ենք հաղթահարել ամեն խոչընդոտ, քանի որ սիրում ենք այն, ինչ անում ենք ու նաև շատ ենք սիրում հաղթել:

Օգտվելով առիթից՝ ցանկանում են թիմի անունից շնորհակալություն հայտնել մեր սիրելի համալսարանի

ուսանողական խորհրդին և հատկապես ուսխորհրդի նախագահ Սևակ Խաչատրյանին՝ մեր թիմի ստեղծման ու կայացման, ինչպես նաև ամենօրյա աջակցության համար:

7.9. Առաջիկայում կայանալիք «Գարնանային գավաթ»-ի գերմրցաշարում, որտեղ հայտնի կդառնա բացարձակ հաղթողը, մեր տղաներին մաղթում ենք պայքարելու համար կամք ու հաղթանակ:

ՈՒՅԱ ՊԱՏՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

ՈՒՅԱ-ի նախատիպը եղել է 1957 թվականին ռուսական հեռուստատեսությամբ եթեր հեռարձակվող «Ուրախ հարցերի երեկո» հաղորդումը, որի ընթացքում հեռուստադիտողները պատասխանում էին հաղորդավարների հարցերին, ու հատկապես ողջունելի էր հունորը: Հաղորդումը ուղիղ եթեր էր և խորհրդային հեռուստանախագծերում՝ նորույթ: Առաջին իսկ պահից սիրվելով, այնուհանդերձ, այն կարճ կյանք ունեցավ. ընդամենը երեք հեռարձակում: Այդ վերջին ու ծակատագրական հաղորդման ընթացքում հաղորդավարը պետք է մրցանակ խոստանար այն հեռուստադիտողին, ով հեռուստատաղավար կգար մուշտակով, գլխարկով, երկարաճիտ կոշիկներով (ամառ էր) և իր հետ կբերեր նախորդ տարվա ղեկտենքերի 31-ի թերթ: Հաղորդավարը մոռանում է թերթի մասին մշել, իսկ մուշտակ, գլխարկ, երկարաճիտ կոշիկներ, բնականաբար, բոլորի տանը կար... Կարճ ժամանակ անց տաղավար են ներխուժում ծմեռային հագուստներով մարդկանց խմբեր, ու սկսվում է մի խկական քառս: Հեռարձակումն ընդհատվում է, մինչ ուշ երեկո հեռուստաէկրանները հայտնում են՝ «Ընդմիջում՝ տեխնիկական պատճառով»: Հաղորդումը և խմբագրությունը փակում են:

Չորս տարի անց եթեր է դուրս գալիս ՈՒՅԱ-ն:

ԱՐՄԻՆԵ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

«ԱՄԲԵՐՂ» ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ

ՀՅՈՒՐ ԷՐ ԲՈՒՆԱՐԱՑԻ ՓՈՐՁԱԳԵՏՈ

ՀՊՏՀ «Ամբերղ» հետազոտական կենտրոնի «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի տնօրեն, տ.գ.թ. Վարդան Աթոյանի հրավերով Սոֆիայի պետական համալսարանի դոկտորանտ, պատմաբան, կովկասագետ Ցվետելինա Խարալամպիևան մայիսի 22-ին հյուրընկալվեց «Ամբերղ» հետազոտական կենտրոնում և հանդես եկավ «Նիկոլայ Առաջինի անվտանգության ռազմավարության որոշ ասպեկտները և Բրիտանական միջամտությունը Կովկասում (մինչև Ղրիմի պատերազմը)» թեմայով դասախոսությամբ:

Դասախոսությանը հաջորդեց ակտիվ քննարկում, տրվեցին բազմաթիվ հարցեր: Ներկաներին հետաքրքրում էին փորձագետի կարծիքն ու մոտեցումները հատկապես Հարավային Կովկասի շուրջ ընթացող ներկա զարգացումների և ուկրաինական ճգնաժամից հետո ստեղծված աշխարհաքաղաքական իրավիճակի վերաբերյալ: Քննարկվեցին նաև տարածաշրջանում տարբեր ուժային կենտրոնների շահերն ու հետաքրքրությունները: Մասնավորապես, Վարդան Աթոյանի հարցերը վերաբերում էին բուլղարական հասարակության վերաբերմունքին ուկրաինական ճգնաժամին, պանսլավիզմի գաղափարախոսությանը և Եվրամիությանն անդամակցելուց հետո Բուլղարիայում ստեղծված սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական իրավիճակին: Մագիստրոսական հետազոտական խմբի անդամ Էդգար Թադարյանը հարց ուղղեց Կովկասում Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի շահերի ու հետաքրքրությունների մասին:

Հանդիպումն ամփոփեց և փորձագետի զեկուցումը բարձր գնահատեց «Ամբերղ» հետազոտական կենտրոնի տնօրեն, տ.գ.դ. պրոֆեսոր Սամվել Ավետիսյանը՝ նշելով, որ պատմաբանի դասախոսությունն արտացոլում էր հայ ժողովրդի համար ճակատագրական ժամանակաշրջան: Կենտրոնի տնօրենը նաև հետաքրքրվեց Սոֆիայի պետական համալսարանի հետ համագործակցության հնարավորությունների ու հեռանկարների մասին, ինչին ի պատասխան՝ Ցվետելինա Խարալամպիևան մատնանշեց մի քանի ուղղություն:

Սամվել Ավետիսյանը շնորհակալագիր հանձնեց բուլղարացի փորձագետին, իսկ Վարդան Աթոյանը նրան նվիրեց ՀՊՏՀ-ն և «Ամբերղ» կենտրոնը ներկայացնող բուկլետներ, Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի պատմությանը նվիրված գրքեր: Բուլղարացի հյուրը նույնպես ձեռնունայն չէր, նա կենտրոնի աշխատակազմին նվիրեց անգլերեն և բուլղարերեն հրատարակություններ:

Հանդիպման ավարտից հետո մեզ հետ զրույցում «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի տնօրենն ասաց. «Նման հանդիպումները չափազանց կարևոր են «Ամբերղ» հետազոտական կենտրոնի միջազգայնացման համար: Արտերկրյա փորձագետների հետ մտքերի և փորձի փոխանակումը մեծապես նպաստում է մեր կողմից իրականացվող աշխատանքներին: Այս համատեքստում նշեմ, որ ներկայում «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի շրջանակներում մագիստրոսների հետազոտություններից մեկը վերաբերում է հենց Հարավային Կովկասի անվտանգության հիմնախնդիրներին և, վստահ եմ, այս դասախոսությունը մեծապես օգտակար էր մեր մագիստրանտների համար»:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄ ԵՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈ

«Ամբերղ» հետազոտական կենտրոնում մայիսի 14-ին տեղի ունեցավ մագիստրոսական հետազոտական խմբերի աշխատանքների շնորհանդես, որին մասնակցում էին կենտրոնի աշխատակազմը՝ տնօրեն Սամվել Ավետիսյանի գլխավորությամբ, գիտության և արտաքին կապերի գծով պրոռեկտոր Գագիկ Վարդանյանը, գիտության բաժնի պետ Խորեն Մխիթարյանը, ՏԿ և ՄՏՀ ֆակուլտետի ղեկան Ատոմ Մարգարյանը:

Երիտասարդ հետազոտողների խմբերը աշխատել են կենտրոնի «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի տնօրեն, տ.գ.թ. Վարդան Աթոյանի ղեկավարությամբ: Հետազոտողների մի խմբի անդամները ներկայացրեցին «Առաջատար համալսարանների լավագույն փորձի ուսումնասիրությունը և ներդրման հնարավորությունները ՀՊՏՀ-ում» թեման (բանախոսն էր Ռուզաննա Թադևոսյանը), ուսումնասիրության հիմնական նպատակն ու խնդիրները: Խոսվեց աշխարհի առաջատար համալսարանների մասին, ներկայացվեցին դրանց վարկանիշավորման և դասակարգման սկզբունքները, համալսարանների իրականացրած գիտահետազոտական գործունեությունը, միջազգային համագործակցությունը, նորարարությունները և այլն:

Հետազոտողների հաջորդ խմբի հետազոտության թեման էր «Հայաստանի տնտեսական անվտանգության հիմնախնդիրները տարածաշրջանային զարգացումների համատեքստում»: Բանախոսներն անդրադարձան Հարավային Կովկասի՝ աշխարհում ունեցած ռազմաքաղաքական դերին,

Հայաստանի տնտեսական անվտանգության հիմնախնդիրներն: Քննարկվեցին Հայաստանի և հարևան երկրների հարաբերությունները, գերտերությունների և կովկասյան երկրների փոխազդեցությունները, դրանց խոչընդոտող հիմնական գործոնները, ինչպես նաև ԼՂՀ հակամարտության լուծմանն ուղղված քայլերը: Մագիստրանտները ներկայացրեցին նաև իրենց առաջարկությունները:

***

Մայիսի 20-ին մագիստրոսական խմբի հերթական շնորհանդեսն էր՝ «ՀՀ պարենային ապրանքների շուկաների մարքեթինգային հետազոտություն» խորագրով, որի ժամանակ ներկայացվեցին 1-ին փուլում կատարված հետազոտության արդյունքները: Մասնակցում էր կենտրոնի աշխատակազմը՝ տնօրեն Սամվել Ավետիսյանի գլխավորությամբ: Մագիստրոսական հետազոտական այս խմբի ղեկավարն է «Ամբերդ» հետազոտական կենտրոնի «Ազգային մրցունակության և միջազգայնացման հետազոտություններ» ծրագրի տնօրեն, տ.գ.թ., դոցենտ Արմեն Գրիգորյանը: Հետազոտողները թեմայի շրջանակներում կատարել էին մի շարք վերլուծություններ՝ Հայաստանում սպառողական ծախսերի մեծությունը, կազմը և կառուցվածքը, որոնց արդյունքները համադրել էին աշխարհի միջին վիճակագրական ցուցանիշների, ինչպես նաև ԱՊՀ ու զարգացման տարբեր մակարդակ ունեցող այլ երկրների հետ, իրականացրել էին նաև ապրանքային շուկաների կազմի, կառուցվածքի, տարողունակության, շուկան սպասարկող սուբյեկտների, ինչպես նաև շուկայում ազգային արտադրություններն ունեցող հարաբերակցության վերլուծություններ, որոնց հիմքում ընկած է հիմնականում պետական պաշտոնական տեղեկատվությունը: Մյուս կողմից, խումբն արդեն ավարտել է սպառողական վարքագծի վրա արտաքին ոչ մարքեթինգային գործոնների ազդեցության չափի գնահատման աշխատանքները:

«Տնտեսագետի» հաջորդ համաժողովը Արմեն Գրիգորյանը հանդես կգա այս հետազոտության շուրջ ծավալուն հրապարակմամբ:

Ֆինանսական ֆակուլտետի բանկային գործ մասնագիտության 2-րդ կուրսում մայիսի 30-ին կայացավ «Հայրորդիներ» խորագրով մշակութային միջոցառում՝ «Հաղթում է նա, ով իր մեջ է կրում հաղթանակը» կարգախոսով: Միջոցառումը կազմակերպել էր փիլիսոփայության և հայոց պատմության ամբիոնի դոցենտ, փ.գ.թ. Սոֆյա Օհանյանը: Մրցատյանի անդամներն էին «Ամբերդ» հետազոտական կենտրոնի «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի տնօրեն, տ.գ.թ. Վարդան Աթոյանը, ՀՊՏՀ լրատվության և հասարակայնության հետ կապերի բաժնի պետ, «Տնտեսագետ» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Գոհար Գևորգյանը: Ուսանողներին ողջունեց ֆինանսական ֆակուլտետի ղեկան Ջաթար Կիրակոսյանը: Մրցատյանի որոշմամբ՝ գլխավոր մրցանակը շնորհվեց Աննա Ասատրյանին, ում հերոսն էր Մոնթե Սելբոնյանը, իսկ լսարանի քվեարկության արդյունքներով՝ երկրորդ մրցանակը շնորհվեց Սիեր Մկրտչյանին ներկայացրած Վարդուշ Դալլաքյանին: Մրցանակները հանձնեցին Վարդան Աթոյանն ու Գոհար Գևորգյանը: Բոլոր մասնակիցներին տրվեցին պատվոգրեր:

ՏԿ և ԱՏՀ ֆակուլտետի ղեկան, տ.գ.թ., դոցենտ Ատոն Մարգարյանի գիտահետազոտական ծրագիրը հաղթել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության Գիտության պետական կոմիտեի և Հիմնարար հետազոտությունների բելառուսական հանրապետական հիմնադրամի կողմից անցկացված համատեղ գիտական նախագծերի աջակցության «ՀՀ ԿԳՆ ԳՊԿ-ՀՀԲՀ-2014» միջազգային մրցույթում: ՀՊՏՀ ներկայացուցչի ծրագրի թեման է «Մաքսային միության ընդլայնումը որպես անդամ երկրների մրցունակության բարձրացման գործոն (Հայաստանի և Բելառուսի օրինակով)»: Ծրագիրը համատեղ իրականացվում է Բելառուսի ազգային տեխնիկական համալսարանի տնտեսության և իրավունքի ամբիոնի վարիչ, տ.գ.թ., պրոֆեսոր Սերգեյ Սոլոդովնիկովի հետազոտական խմբի հետ:

Հ/հ և աուդիտի ֆակուլտետի ղեկան Աշոտ Մաթևոսյանը հունիսի 5-ին շնորհակալագրեր հանձնեց ֆակուլտետի ուսխորհրդի տասնյակ ուսանողների՝ 2013-2014 ուստարում հասարակական ակտիվության և ուսանողական խորհրդի գործունեությանը ակտիվ մասնակցություն ցուցաբերելու համար:

«ՀՀ Կառավարության և Հունաստանի Հանրապետության Կառավարության միջև կրթության և գիտության, մշակույթի բնագավառներում համագործակցության ծրագրի» շրջանակներում Հունաստանի Իոնի համալսարանի ասպիրանտ Յուֆանտիս Վասիլետոսը հունիսի 9-18-ը հետազոտական գործունեություն իրականացրեց ՀՊՏՀ տնտեսական ինֆորմատիկայի և տեղեկատվական համակարգերի ամբիոնի վարիչ, տ.գ.թ., պրոֆեսոր Վարդան Սարգսյանի ղեկավարությամբ, թեման է՝ «Էլեկտրոնային կառավարում»: Թեմայի շրջանակներում նա համագործակցում է նույն ամբիոնի ասպիրանտ Սոնա Ասրյանի հետ:

ՀՊՏՀ բակում հունիսի 12-ին անցկացվեց «Հակառակորդի օդուժի հանկարծակի հարձակման դեպքում ուսանողների և աշխատակիցների պաշտպանության կազմակերպումը և իրականացումը» թեմայով օբյեկտային վարժանք՝ համաձայն Կենտրոն վարչական շրջանի 2014 թ. հիմնական միջոցառումների պլանի: Ներկա էին Կենտրոն վարչական շրջանի փրկարարական ծառայության պետ Արտավազ Ասոյանը, նույն կենտրոնի գլխավոր մասնագետ Գայանե Հայրապետյանը:

Վարժանքի ղեկավարն էր համալսարանի քաղաքացիական պաշտպանության պետ, ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը, տեղակալը՝ պրոռեկտոր Միհրդատ Հարությունյանը, ղեկավարման շտաբի պետը՝ համալսարանի ԱԻ և ԶՊ գործառնությունների պատասխանատու Սիրանուշ Հարությունյանը, փրկարարների խմբի ղեկավարը՝ Արմեն Ղազարյանը, առաջին բուժօգնության խմբի ղեկավարը՝ Տաթևիկ Գաբրիելյանը, հասարակական կարգի պահպանման խմբի ղեկավարը՝ Ալբերտ Ղազարյանը:

ՀՊՏՀ

ՀՊՏՀ միկրոէկոնոմիկայի և ձեռնարկատիրական գործունեության կազմակերպման ամբիոնի 16 հոգուց բաղկացած հեղինակային խումբը՝ ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր Միքայել Մելքունյանի ընդհանուր ղեկավարությամբ և խմբագրությամբ, ապրիլի 25-ին ներկայացրեց «Ձեռնարկատիրական գործունեության կազմակերպում» ուսումնական ձեռնարկը: Ընդհանրապես ներկա էին ռեկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանը, պրոռեկտորներ Գագիկ Վարդանյանը, Պարույր Քալանթարյանը, «Ամբերդ» հետազոտական կենտրոնի աշխատակազմը, դասախոսներ, աշխատակիցներ, ուսանողներ, հյուրեր: ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի երաշխավորած ձեռնարկում ներկայացված են ձեռնարկատիրական գործունեության կազմակերպման, կառավարման, ձեռնարկատիրության պետական կարգավորման, ներդրումների և ներդրումային գործունեության, մրցակցային հարաբերությունների կարգավորման, ինչպես նաև ձեռնարկատիրական ձիակերի, գործունեության անվտանգության և արդյունավետության խնդիրները, արդյունաբերական քաղաքականության հիմնահարցերը: Ընդհանրապես մուտքն ազդարարեց ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը՝ ներկայացնելով նոր հրատարակությունն ու շեշտելով, որ ամբիոնը պրոֆեսոր Մելքունյանի գլխավորությամբ լուրջ աշխատանք է կատարել:

Միքայել Մելքունյանը, ողջունելով ներկայներին, նշեց, որ վերջին 3 տարիների ընթացքում սա ամբիոնի 2-րդ հրատարակությունն է, որը երաշխավորվել է ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի կողմից: Ընդհանրապես և աշխատանքն արժևորեցին պրոռեկտոր Պարույր Քալանթարյանը, «Ամբերդ» կենտրոնի տնօրեն Սամվել Ավետիսյանը, մարքեթինգի ամբիոնի վարիչ Արարատ Ջաքարյանը, Աշոտ Մաթևոսյանը, տնտեսամաթեմատիկական մեթոդների ամբիոնի վարիչ Աշոտ Թավադյանը և ուրիշներ: Ընդգծվեց մայրենի լեզվով ուսումնական ձեռնարկներ ունենալու կարևորությունը: Ընդհանրապես եզրափակեց Կորյուն Աթոյանը՝ նշելով որ ցանկացած գրքի շնորհանդես համալսարանի համար հպարտություն է, և սա հպարտանալու հերթական առիթն է: «Որպես բուհի ռեկտոր՝ ես ցանկանում եմ, որ բոլոր ամբիոնները կատարեն նման աշխատանք. դա կլինի լավագույն նվերը և՛ բուհի, և՛ ուսանողների համար»:

Ապրիլի 14-ին խուլ ու համրերի կենտրոնի մարզադահլիճում տեղի է ունեցել ՀՀ ուսանողական 15-րդ մարզական խաղերի բացման հանդիսավոր արարողությունը, որին մասնակցել են նաև ՀՊՏՀ ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի ներկայացուցիչները: Նույն օրը մեր համալսարանի մարզադահլիճում սկսվել են վոլեյբոլի խաղերը և ավարտվել ապրիլի 26-ին: ՀՊՏՀ աղջիկների և տղաների հավաքականները զբաղեցրել են 5-րդ հորիզոնականը: Մայիսի 1-ին կառավարման ֆակուլտետի 2-րդ կուրսի ուսանող Հարություն Աբրահամյանը ծյուրո մարզածևի մրցույթում գրավել է 2-րդ հորիզոնականը և նվաճել արծաթե մեդալ:

ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը ապրիլի 15-ին կազմակերպել էր սեմինար՝ «Նորամուծական գործունեության վերաբերյալ գիտելիքների ձևավորման և տարածման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում»: Բանախոսն էր մեր համալսարանի մակրոէկոնոմիկայի ամբիոնի ղոցենտ, տ.գ.թ. Ծովինար Կարապետյանը: Միջոցառմանը ներկա էին ՀՊՏՀ մակրոէկոնոմիկայի ամբիոնի վարիչ Իշխան Տիգրանյանը, ղոցենտներ Գայանե Ավագյանը, Արփենիկ Մուրադյանը, ՀՊՏՀ գրադարանի տնօրեն Արմինե Հովհաննիսյանը, հիշյալ կենտրոնի աշխատակազմը, ՀՊՏՀ մագիստրանտներ, ուսանողներ: Ծ. Կարապետյանը խոսել է գիտելիքի հասարակության կառուցման գործընթացներում ՀՊՏՀ-ում կատարվող գիտական հետազոտությունների մասին, որոնք կարող են նպաստել մեր երկրի տնտեսության մրցունակության բարձրացման հիմնախնդիրների լուծմանը, այնուհետև ներկայացրել է ՀՊՏՀ ներհամալսարանական գիտական դրամաշնորհների շրջանակներում իր ղեկավարած հետազոտական խմբի աշխատանքի արդյունքում հրատարակված «Նորամուծական գործունեություն. հասկացություններ և բառեր» ձեռնարկը, որը հարուստ նյութ է պարունակում նշված խնդիրների շուրջ:

Ավագ դպրոցների հետ համագործակցության շրջանակներում ՀՊՏՀ ինֆորմատիկայի և վիճակագրության ֆակուլտետի ղեկանի տեղակալ Փիրուզա Մայիլյանը, օտար լեզուների ամբիոնի դասախոս, ծրագրի համակարգող Լուսինե Կարապետյանն ու մի խումբ ուսանողներ ապրիլի 4-ին այցելել են Երևանի թիվ 105 ավագ դպրոց, աշակերտներին ներկայացրել են մեր համալսարանի կառուցվածքը, գործունեությունը: Ապրիլի 26-ին մեկ այլ խումբ հանդիպել է Արմավիրի թիվ 1 և Վաղարշապատի թիվ 10 ավագ դպրոցների աշակերտների հետ: Լ. Կարապետյանի հետ մեկնել են դասախոսներ Տիգրան Մանուկյանը, Մուշեղ Հակոբյանը, Ուես Նախագահ Սևակ Խաչատրյանը, ուսանողներ: Տնտեսագիտական հոսքի ավագ դասարանների աշակերտներին նրանք ներկայացրել են մեր համալսարանը, տրամադրել բուհի, ուսխորհրդի մասին տեղեկատվական գրքույկներ, նվիրել մասնագիտական գրքեր, «Տնտեսագետի» օրինակներ, ներկայացրել են ֆակուլտետները, մասնագիտությունները, պաշտոնական կայքը, բակը: Մայիսի 16-ին ինֆորմատիկայի և վիճակագրության ֆակուլտետը հյուրընկալել է թիվ 105 ավագ դպրոցի աշակերտներին: Դեկանի պաշտոնակատար Մանուկ Մովսիսյանը, ղեկանի տեղակալը, տնտեսական ինֆորմատիկայի և տեղեկատվական համակարգերի ամբիոնի վարիչ Վարդան Սարգսյանը, տնտեսամաթեմատիկական մեթոդների ամբիոնի դասախոս Ելենա Մանուկյանը և մի խումբ ուսանողներ ավագ դասարանների աշակերտների հետ շրջել են լսարաններով, ծանոթացրել մասնագիտություններին, ուսումնական գործընթացին:

Ապրիլի 11-ին հ/հ և աուդիտի ֆակուլտետի աուդիտ մասնագիտացման մագիստրատուրայի 1-ին կուրսում անցկացվեց բաց դաս, որը վարեց «Արցախբանկ» ՓԲԸ խորհրդի նախագահի խորհրդակա Արթուր ճորուխյանը: Դասին մասնակցում էին կառավարչական հաշվառման և աուդիտի ամբիոնի վարիչ Լիանա Գրիգորյանը, ղեկանի տեղակալ Սոնա Ղազարյանը, դասախոս Վահան Բաբայանը, ուսանողներ: Արթուր ճորուխյանը ներկայացրեց Հայաստանում բանկային համակարգի ձևավորման և զարգացման պատմությունը, խոսեց բանկային աուդիտի առաջացման, աուդիտի տեսակների, էության, նպատակների, խնդիրների մասին:

Մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետի կոմերցիայի 2-րդ կուրսում ապրիլի 23-ին ուսանողները գործնականում յուրօրինակ ձևով ներկայացրեցին իրենց մարքեթինգային գիտելիքները: Կուրսը բաժանվել էր 2 խմբի, յուրաքանչյուրն ընտրել էր հայաստանյան 1 բջջային օպերատորի և 20 թուփի ընթացքում, կիրառելով ստացած մարքեթինգային գիտելիքները, պետք է «հանձնվեր» ներկաներին՝ գնել իրենց առաջարկած ապրանքը: Դասին մասնակցում էին մարքեթինգի ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր Արարատ Զաքարյանը, դոցենտ Լիլիթ Դադայանը (ովքեր նաև դասի կազմակերպիչներն էին): Ներկայացվեց «Օրանժ» և «Քիլայն» ընկերությունների արտադրանքը: Ուսանողներն անդրադարձան նշված ապրանքանիշերի առաքելությանը, նպատակներին, խնդիրներին, խոսեցին ծառայությունների, ծրագրերի մասին: Նրանք ներկայացրեցին նաև իրենց պատրաստած գովազդային հոլովակները և առաջարկությունները:

Կառավարման ֆակուլտետի ուսանողական խորհրդի նախաձեռնությամբ ՀՊՏՀ նիստերի սրահում մայիսի 6-ին կայացավ սեմինար-դասընթաց. կառավարման ֆակուլտետի ուսանողները ներկայացրեցին 20-րդ դարի խոշոր քաղաքական գործիչներ Ֆրանկլին Բուզվելտի և Ադոլֆ Հիտլերի կյանքն ու գործունեությունը: Սեմինարի նպատակն էր վերհանել այդ գործիչների կառավարման առանձնահատկությունները և ուսումնասիրվածից քաղել դրականը:

ՀՊՏՀ ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի դասախոս Հակոբ Կյոկչյանը ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության կողմից արժանացել է Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պատվավոր աշխատողի կոչման: Մայիսի 8-ին ոսկե մեդալով և շնորհագրով նրան պարգևատրել է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի փոխնախարար Խաչիկ Ասրյանը:

ՀՊՏՀ Եղեգնաձորի մասնաճյուղում ապրիլի 26-ին տեղի է ունեցել հանդիպում Վիքիպեդիայի հայաստանյան ներկայացուցիչների հետ: Հանդիպումն ուսուցողական էր, խոսվել է Ազատ հանրագիտարանից օգտվելու, գրառումներ կատարելու կանոնների մասին: Բացման խոսքով հանդես են եկել մասնաճյուղի դասախոս, սեմինարի կազմակերպիչ Նարեկ Սարատիկյանը, ՈւԽ նախագահ Արգիշտի Միքայելյանը: «Վիքիպեդիա Հայաստան» հասարակական կազմակերպությունից Միեր Բեքարյանը ներկայացրել է Վիքիպեդիայի ընդհանուր կառուցվածքը: Այսպիսով, ՀՊՏՀ Եղեգնաձորի մասնաճյուղը միացել է «Մեկ հայ, մեկ հոդված» նախաձեռնությանը և առաջին հոդվածով ներկայացրել մասնաճյուղի համառոտ պատմությունը:

Հայաստանի Ազգային գրադարանում ապրիլի 26-ին տեղի է ունեցել ՄԱԿ-ի մոդել խորհրդաժողովը, որը կազմակերպվել էր ՄԱԿ-ի Հանրային տեղեկատվության երևանյան գրասենյակի, ՀՊՏՀ-ի, Եվրոպական տարածաշրջանային կրթական ակադեմիայի և Պետական կառավարման ակադեմիայի հետ համագործակցության ծրագրի շրջանակներում: Խորհրդաժողովի ընթացքում 60 ուսանող մասնակել է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի գործունեությունը: Այն նվիրված է եղել Ռուս-դարյի ցեղասպանության 20-րդ տարեկիցին, օրակարգի թեման՝ 1994 թ. Անվտանգության խորհրդի հատուկ նիստը այս ցեղասպանության վերաբերյալ: Մեր համալսարանից մասնակցել են արտաքին կապերի բաժնի աշխատակիցներն ու 16 ուսանող: Իսկ լավագույնը համարված պատվիրակության կազմում ընդգրկված է եղել մեր բուհի ուսանող Հայկ Ամիրխանյանը:

ՀՊՏՀ ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի նախաձեռնությամբ բուհի մարզադահլիճում մայիսի 13-ին կայացավ վոլեյբոլի մրցախաղ՝ նույն ամբիոնի «Ժայտ» (ավագ՝ Սիմոն Հակոբյան) և դասախոսական կազմի ներկայացուցիչների «Կայծակ» (ավագ՝ Էդգար Ղազարյան) թիմերի միջև: Խաղն ավարտվեց 2-1 հաշվով՝ հօգուտ ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի, որը նվաճեց «ՀՊՏՀ դասախոսական գավաթը»:

Հայաստանում Ֆրանկոֆոնիայի օրերի շրջանակներում ՀՊՏՀ-ում ապրիլի 29-ին անցկացվեց հատուկ դաս, որի ընթացքում բակալավրիատի և մագիստրատուրայի ուսանողները ֆրանսերենով ներկայացրեցին ֆրանսիացի անվանի տնտեսագետներ Անրի Ֆայոլի, Ժոզեֆ Պեյոլադի, Ժան Ֆուրաստիեի, Ֆրանսուա Բենեի, Սորիս Ալլեի, Ժերար Շարոյի, Ժան Պոլ Ֆիտուսի, Էսթեր Դյուֆլոյի կյանքն ու գործունեությունը: Դասը կազմակերպել էին օտար լեզուների ամբիոնի ֆրանսերենի դասախոսները: Բանախոսները պատասխանեցին և՛ դասախոսի, և՛ ունկնդիրների հարցերին: Ֆրանսերենի դասախոս Նեկտար Խաչատրյանը դրվատեց ուսանողներին՝ ֆրանսերենին գերազանց տիրապետելու, ազատ հաղորդակցվելու համար:

ՀՊՏՀ ուսանողական խորհրդի մի խումբ ներկայացուցիչներ մայիսի 9-ին այցելել են ՀՀ ՊՆ զորամաս: Նպատակը բանակ-հասարակություն, մասնավորապես, համալսարան-զորամաս, ուսանող-զինվոր կապի ամրապնդումն էր: Ուսանողները շրջել են, ծանոթացել զորամասի զինտեխնիկային, բանակային կյանքին, ներկա են գտնվել կազմակերպված տոնական միջոցառմանը: Ելույթ են ունեցել ՀՊՏՀ շնորհալի ուսանողները: Զորամասի հրամանատարությունը միջոցառման ավարտին ուսվորիչը դին պարգևատրել է պատվոգրով, իսկ ուսանողները զորամասին նվիրել են «Մարտական հաշվարկ» գրքի օրինակներ:

ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը մայիսի 30-ին կազմակերպել էր սեմինար-շնորհանդես «Զբոսաշրջության զարգացման նորարարական մոտեցումները» թեմայով, որի բանախոսներից մեկը ՀՊՏՀ կառավարման ամբիոնի ասպիրանտ, Եվրասիա միջազգային համալսարանի կառավարման ամբիոնի դասախոս Գայանե Թովմասյանն էր:

ՀՊՏՀ

Հունիսի 10-ին Մայր բուհում մեկնարկել էին հոբեյաանական միջոցառումներ՝ նվիրված ԵՊՀ 95-ամյակին, որոնց շրջանակներում անցկացվում էին գիտաժողովներ, ցուցահանդեսներ, հանդիպումներ, հանդիսավոր միտ, պոեզիայի փառատոն, տոնական համերգ, մշակութային այլ միջոցառումներ:

Հունիսի 11-ին Մայր համալսարանի ռեկտոր, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արամ Սիմոնյանին ու բոլոր համալսարանականներին ՀՊՏՀ պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, աշխատակիցների անունից իր շնորհավորանքի ու բարեմաղանքի խոսքն է հղել ՀՊՏՀ ռեկտոր, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանը: Ռեկտորի ուղերձում մասնավորապես ասված է.

«Մեր համալսարանը այս գեղեցիկ տոնի մեջ տեսնում է նաև իր ուրախությունը, քանզի սերվել է կրթության մայր տաճարից, ինքնահաստատ կերպով կերտել իր ճանապարհը ու երբեք չի մոռացել իրեն ծնունդ տվող ու կայացրած ասպիտակ օջախին:

95-ամյակը տոնելով՝ մեր բոլորիս սիրելի համալսարանը շարունակում է լինել երիտասարդ, կենսասեր՝ իր հպարտ գոյությունը հաստատելով որպես մտքի ու հոգու կրթության աներեր դարբնոց:

Խորին հպարտությամբ ենք այսօր նշում, որ համալսարանն իր տարիների բարձունքին հասել է մեծամեծ ձեռքբերումներով, տասնամյակների երթում բազմապատկել իր ուժը, եռանդը, հզորությունը՝ անսալով ժամանակի ոգուն, պահանջին ու ամենահամարձակ մարտահրավերներին: Հանրապետության խոշորագույն բուհն այսօր մասնագետներ է կրթում ու թողարկում բազմաթիվ ուղղություններով ու ոլորտներով, մայր բուհում կրթության որակը համադրելի է ամենաբարձր չափանիշներին:

Վստահաբար, մեր սիրելի համալսարանը այսուհետև ևս պիտի ծառայի մեր ժողովրդին ու մեր երկրին, քանզի միտված լինելով հայ մարդու մեջ կրթության հանդեպ սեր սերմանելու գործին՝ բացառիկ է նրա դերակատարությունը:

Թույլ տվեք կրկին շնորհավորել ձեզ, մաղթել գիտական, ուսումնական հաջողություններ և արգասաբեր գործունեություն:

ԵՊՀ 95-ամյակին նվիրված միջոցառումների շարքում հունիսի 12-ին մայր բուհում տեղի է ունեցել «Կրթությունը 21-րդ դարում. խնդիրներ և մարտահրավերներ» խորագրով միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված ժամանակակից բարձրագույն կրթու-

թյան հիմնախնդիրներին: Գիտաժողովին մասնակցել և զեկուցումներով հանդես են եկել ՀՊՏՀ «Ամբերդ» հետազոտական կենտրոնի «Ազգային անվտանգության հետազոտություններ» ծրագրի տնօրեն, տ.գ.թ. Վարդան Աթոյանը՝ «Ուղեղային կենտրոնները ազգային անվտանգության ապահովման համակարգում» և ՀՊՏՀ հայոց և ռուսաց լեզուների ամբիոնի վարիչ, բ.գ.դ., պրոֆեսոր Մարի Զաքարյանը՝ «Կրթությունը 21-րդ դարում. խնդիրներ և մարտահրավերներ» թեմաներով:

Գառնիի Ատոմի անվան ավագ դպրոցում մայիսի 8-ին կայացել է ՀՊՏՀ զոհված ուսանող-ազատամարտիկ, ծնունդով գառնեցի Դերենիկ (Ատոմ) Աբրահամյանին նվիրված միջոցառում: ՀՊՏՀ բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնի դասախոս Արմեն Ռուբենյանը և ուսանողական «Էկոնոմ plus» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Հայկ Բեջանյանը հատուկ հրավերով մասնակցել են միջոցառմանը:

ՏԿ և ՄՏՀ ֆակուլտետի տնտեսագիտության տեսություն մասնագիտության 2-րդ կուրսում մայիսի 13-ին «Տնտեսագիտական ուսումնառման պատմություն» առարկայից երկրորդ սեմինարն էր՝ խորագիրը «Մերկանտիլիզմը հայ իրականության մեջ»:

Առարկայի դասախոս, տնտեսագիտության տեսության ամբիոնի դոցենտ Սամվել Գրիգորյանն ընդհանուր անդրադարձ կատարեց մերկանտիլիզմ բառերի ծագմանը, գաղափարախոսությանը, տնտեսական մտքի պատմության մեջ նրա դերին: Գայանե Հովհաննիսյանը հանդես եկավ «Մերկանտիլիզմի հայ առաջին ներկայացուցիչները» (Զաքարիա Ազուլեցի, Ղևոնդ Վանանդեցի), Կարինե Կարապետյանը՝ «Մովսես Բաղրամյանը և նրա «Հորդորակը», Մարիետա Դանիելյանը՝ «Շահամիր Շահամիրյանը և նրա «Որոգայթ փառացը», Մարիամ Սկրտչյանը՝ «Ղուկաս Տերտերյանցի մերկանտիլիստական հայացքները», Հասմիկ Գալստյանը՝ «Տիգրան Թնկյանի մերկանտիլիստական հայացքները» թեմաներով, իսկ Ռիտա Օհանյանն ամփոփեց ելույթները:

ՀՊՏՀ ռեկտորատի մայիսի 19-ի միտն սկսվեց շնորհավորանքի և մեծարման խոսքերով. ռեկտոր Կորյուն Աթոյանը ծննդյան 80-ամյակի առիթով համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի և ուսանողության անունից շնորհավորեց տնտեսամաթեմատիկական մեթոդների ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ. Սարգիս Սարգսյանին և հանձնեց շնորհավորական ուղերձ:

«Մենք բարձր ենք գնահատում Ձեր կատարած աշխատանքը մեր բուհում: Դուք մեր համալսարանի տնտեսամաթեմատիկական մեթոդների ամբիոնի հիմնադիր ղեկավարներից եք եղել և մեծ վաստակ ունեք: Ձեր կատարած աշխատանքը մշտապես բարձր է գնահատվել ոչ միայն համալսարանում, այլև բուհից դուրս, ինչի առավելագույնը են վարչապետի շնորհակալական պատվոգիրը, համալսարանի ոսկե մեդալը և բազմաթիվ այլ պարգևները»,- ասաց Կորյուն Աթոյանը:

Մայիսի 20-ին ուսանողական խորհրդի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցավ «Սեփական խաղ» ինտելեկտուալ մրցույթի ՀՊՏՀ առաջնությունը, որը վարում էր ՀՊՏՀ Գիտական կենտրոնի նախագահ Հարություն Արզումանյանը: 1-ին տեղը նվաճեց հ/հ և աուդիտի ֆակուլտետի մագիստրանտ Հայկ Մինասյանը, 2-րդ տեղը՝ մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետի ուսանող Գառնիկ Միրզոյանը, 3-րդ տեղը՝ հ/հ և աուդիտի ֆակուլտետի ուսանող Հայկազ Մելքունյանը:

Հնդկաստանից և Սիրիայի Արաբական Հանրապետությունից ՀՊՏՀ-ում ուսումնառող բակալավրիատի և մագիստրատուրայի մի շարք ուսանողներ «Մակրոտնտեսագիտության հիմունքներ, դասընթացի շրջանակներում տ.գ.թ., դոցենտ Աղավնի Հակոբյանի և ՀՊՏՀ արտաքին կապերի բաժնի պետ Վարդ Ղուկասյանի հետ մայիսի 30-ին այցելեցին ՀՀ ԿԲ, որտեղ ծանոթացան բանկի գործունեությանը, ՀՀ-ում ազգային արժույթի թողարկման և շրջանառության առանձնահատկություններին, բանկային համակարգի կարգավորման հիմնախնդիրներին:

ՀՊՏՀ հայոց և ռուսաց լեզուների ամբիոնի նախաձեռնությամբ մայիսի 22-ին և 23-ին անցկացվեցին օլիմպիադաներ հայոց և ռուսաց լեզուներից: Թեստային աշխատանքների արդյունքներով հայոց լեզվից առավելագույն զնահատական վաստակեցին Օֆելյա Նազարյանը, Արթուր Կարապետյանը, Անի Մելքոնյանը, Նելլի Խառատյանը, Դիանա Տերյանը, Դավիթ Խուրավերդյանը, Անժելա Մանուկյանը, ռուսաց լեզվից՝ Տաթևիկ Ակունցը, Էմմա Աթոյանը, Լիլիթ Մակյանը, Դիանա Տերյանը, Կարեն Պողոսյանը:

Մայիսի 26, 27, 29-ին ուսանողական խորհրդի նախաձեռնությամբ անցկացվեց «Ուսանողական գարուն» մրցույթ-փառատոնը: Մրցատյանի որոշմամբ հայտնի դարձան երգի ու պարի մրցույթներում 1-3 տեղերը զբաղեցրած ֆակուլտետները: Պարի մրցույթում 1-ին տեղը զբաղեցրեց հ/հ և աուդիտի, 2-րդ տեղը՝ մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման, 3-րդ տեղը՝ ՏԿ և ՄՏՀ ֆակուլտետը, երգի մրցույթում համապատասխանաբար՝ ՏԿ և ՄՏՀ, մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման, հ/հ և աուդիտի ֆակուլտետները:

Հայտնի դարձան նաև ՈւՅԱ տարբեր անվանակարգերում հաղթած ֆակուլտետային թիմերի անունները. «Լավագույն երաժշտական համար»՝ ինֆորմատիկա և վիճակագրություն, «Հանդիսատեսի համակրանք»՝ կառավարում, «Լավագույն հումոր»՝ ֆինանսական, իսկ գլխավոր մրցանակը հանձնվեց մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետին՝ «Լավագույն ծրագիր» անվանակարգում: Հաղթող ֆակուլտետին շնորհվեց նաև «Բիստլոն» անվանակարգի մրցանակը: «Տարվա հայտնություն» ճանաչվեցին Լիլիթ Մելիքյանը (ՏԿ և ՄՏՀ) և Վիգեն Հարությունյանը (հ/հ և աուդիտ):

Մայիսի 10-ին մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետի մարքեթինգ մասնագիտության 3-րդ կուրսում դոցենտ Մարինե Նիկողոսյանի նախաձեռնությամբ բաց դասը «Շոկոլադի շոկայի ուսումնասիրություն» խորագրով էր: Ժենյա Բաղդասարյանը, Մարիամ Թունանյանը և Գոռ Հարությունյանը խոսեցին շոկոլադի ստեղծման պատմության, շոկոլադ արտադրող առաջատար ընկերությունների, մասնաձյուղերի,

սպառման ծավալների մասին: Ներկայացվեցին ուշագրավ տեղեկություններ, անդրադարձ եղավ հայրենական «Գրանդ Քենդի» ընկերության արտադրությանը: Ուսանողները ներկայացրեցին առաջարկություններ՝ շոկոլադի արտադրությունը և ծավալները խթանելու նպատակով:

Հանրապետության տոնի առթիվ մայիսի 28-ին ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի հրամանագրով ՀՊՏՀ ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի պրոֆեսոր, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու Լյուվա Սամվելյանն արժանացել է ՀՀ ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչման՝ ֆիզկուլտուրայի և սպորտի բնագավառում մեծագույն ավանդի և ներդրման համար: Մեր դասախոսը պարգևատրվել է ոսկե մեդալով և շնորհագրով:

ՀՊՏՀ ռեկտորատի հունիսի 2-ի նիստում ռեկտոր, պրոֆեսոր Կորյուն Աթոյանը ռեկտորատին ուրախությամբ հայտնեց այս լուրը, շնորհավորեց Լ. Սամվելյանին բարձր պարգևին արժանանալու առիթով: «Շնորհավորում եմ Ձեզ այս բարձր պարգևին արժանանալու կապակցությամբ: Սա մեծ պատիվ է, մաղթում եմ Ձեզ հետագա արգասաբեր աշխատանք՝ ի փառս մեր երկրի, մեր ժողովրդի»,- դիմելով Լյուվա Սամվելյանին՝ ասաց Կորյուն Աթոյանը:

Մայիսի 26-ին ֆիզդաստիարակության, ԱԻ և ՔՊ ամբիոնի նախաձեռնությամբ անցկացված «Ռեկորդների օր» մրցույթի արդյունքներն ամփոփվեցին մայիսի 30-ին: Պատվոգրերով ու կրծքանշաններով պարգևատրվեցին «Ռեկորդների օր» մրցույթի տարբեր մարզածներում լավագույն արդյունք գրանցած և ռեկորդ սահմանած, ինչպես նաև «Ձարթոնք» համալիրը հաջողությամբ հանձնած ուսանողները: Հեռացատկ մարզածի աղջիկների մրցումներում հաղթող քառյակն է՝ Արմինե Հակոբյան, Լիլիթ Ղարիբյան, Նոնա Սեդրակյան, Մարիետա Խաչատրյան, ձեռքերի ծալում, ուղղում մարզածում՝ Լուսինե Իսկանդարյան, Լիլիթ Մեժլունյան, Աննա Մարգարյան, Անահիտ Արամյան: Տղաների արդյունքները երեք մարզածներում հետևյալն են. հեռացատկ՝ Հայկ Ամիրխանյան, Ռազմիկ Օհանջանյան, Հարություն Եղիազարյան, ձեռքերի ծալում, ուղղում՝ Ռոբերտ Գասպարյան, Վահե Մկրտչյան, Վահան Հակոբյան, Նարեկ Մաղաթյան, վերձգում՝ Հենրիկ Գալստյան, Ռոբերտ Գասպարյան, Ալեքս Խաչատրյան, Նարեկ Ռուխյան:

ՀՊՏՀ միջազգային ծրագրերի կենտրոնում մայիսի 31-ին կայացավ Տենպուսի «Արարատ» ծրագրի ամենամյա հանդիպումը՝ ծրագրի հայաստանյան գործընկերների մասնակցությամբ: Նպատակը առաջիկա գործողությունների պլանավորումն ու ընթացիկ հարցերի քննարկումն էր: Ծրագրի համակարգող Ներսես Գևորգյանը ներկայացրեց աշխատանքների ընթացքը, ծրագրի կառավարման խմբի անդամ Սուսաննա Կարախանյանը՝ գործողությունների հիմնական ուղղությունները, առաջիկա ամիսների աշխատանքի մանրամասները, վերջնաժամկետները և ակնկալվող արդյունքները: Ծավալվեց քննարկում ոլորտային որակավորումների շրջանակների (բնութագրիչների) մշակման վերաբերյալ:

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՅՈԹ ՀՐԱՇՎԱԼԻՔՆԵՐԸ

Դարեր շարունակ մարդիկ փորձել են կազմել աշխարհի հրաշալիքների տարբեր ցանկեր, որպեսզի առանձնացնեն մարդածին ճարտարապետական կատարյալ կառույցները կամ բնության կատարելության զարմանալի երևույթները: Հաճախ նման ցանկերը սահմանափակվել են յոթ թեկնածուներով, որոնք հաջորդել են հին հունական աշխարհի յոթ հրաշալիքներին: Սակայն հանդիպում են նաև ավելի ընդգրկուն և սեղմ թվարկումներ: Առաջին նման ցանկը կազմել է դեռևս Յերոզոտոսը մ.թ.ա. V դարում: Մոտավորապես մ.թ.ա. III դարում ձևավորվել է անտիկ աշխարհի յոթ հրաշալիքների դասական ցանկը, որը հայտնի է գրեթե բոլորիս (Քեոփսի բուրգը (Գիզա, մ.թ.ա. 2550 թ.), Շամիրամի կախովի այգիները (Բաբելոն, մ.թ.ա. 600 թ.), Ջևաի արձանը Օլիմպոսում (Օլիմպոս, մ.թ.ա. 435 թ.), Արտեմիսի տաճարը (Եփեսոս, մ.թ.ա. 550 թ.), Հալիկառնասոսի դամբարանը (Հալիկառնասոս, մ.թ.ա. 351թ.), Զոռոսի կոթողը (մ.թ.ա. 292-280 թթ. Զոռոս), Ալեքսանդրիայի փարոսը (Ալեքսանդրիա, մ.թ.ա. III դար)):

Ժամանակակից աշխարհում դասակարգման փորձերը ավելի շատ են: Նման ցանկեր կազմել են նաև «ԲիԲիՍի» (BBC) և «Սիենեն» (CNN) հեռուստաընկերությունները:

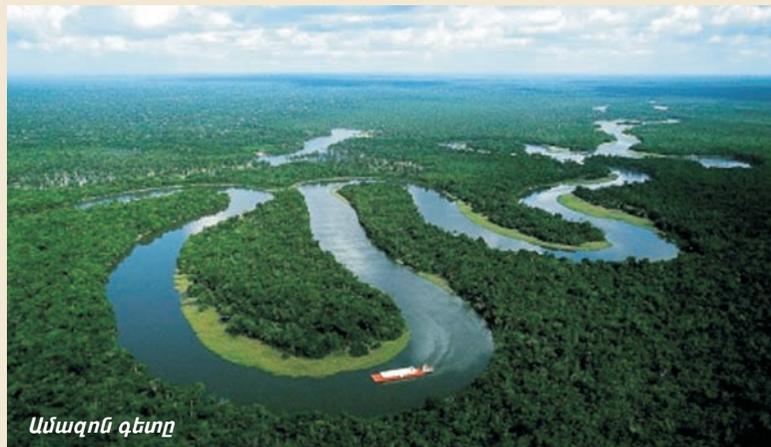
2001 թվականին շվեյցարացի Բեռնար Վեբերի նախաձեռնությամբ «New Open World Corporation» (NOWC) ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից մեկնարկեց մի նախագիծ, որի նպատակն էր ժամանակակից աշխարհի յոթ հրաշալիքների նոր ցանկի կազմումը: Ցանկի կազմման վերջնական փուլն անց է կացվել կարճ հաղորդագրությունների, հեռախոսային և համացանցային քվեարկության միջոցով: Ընդ որում, որոշված էր առանձնացնել ճարտարապետական և բնության հրաշալիքները: Առաջին կատեգորիայի հաղթողների ցանկը հրապարակվեց 2007 թ. հուլիսի 7-ին Պորտուգալիայի մայրաքաղաք Լիսաբոնում: Դրանք էին՝ Չինական մեծ պարիսպը (Չինաստան), Կոլիզեյը (Հռոմ,

Այս խորագիրը «Տնտեսագետն» սկսեց բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Սուրեն Գևորգյանի առաջարկությամբ՝ առաջին հոդվածը գետնից անսագրի 2013 թվականի հունվար-փետրվարյան համարում: Նոր գաղափարի շուրջ ամբիոնի դասախոսների համախմբումը ծնունդ տվեց մի շարք ճանաչողական, հետաքրքրական հոդվածների, որոնցում բացահայտվեցին մեր հայրենի բնաշխարհի ծանոթ ու անծանոթ հրաշալիքները: Այս համարում հարգարժան պրոֆեսորը ներկայացնում է ոչ թե Հայաստանի, այլ ժամանակակից աշխարհի յոթ հրաշալիքները: Օգտվելով առիթից՝ ցանկանում ենք շնորհակալություն հայտնել **Սուրեն Գևորգյանին** բեղմնավոր համագործակցության համար և շնորհավորել նրա ծննդյան տարեդարձը (մայիսի 5)՝ մաղթելով քաջառողջություն ու ստեղծագործական հաջողություններ:

Իտալիա), Մաչու Պիկչուն (Պերու), Պետրան (Հորդանան), Թաջ Մահալը (Ազրա, Հնդկաստան), Հիսուս Քրիստոսի արձանը (Ռիո դե Ժանեյրո, Բրազիլիա), Չիչեն Իցան (Յուկատան, Մեքսիկա), Գիզայի բուրգերը (պատվավոր թեկնածու), (Եգիպտոս):

Բնության հրաշալիքների քվեարկությունն ավարտվեց 2011 թվականին և աշխարհին հայտնի դարձան ահա այս անունները:

Ամազոն գետը յոթ միլիոն քառակուսի կիլոմետր է և անցնում է ինը երկրներով: Հարուստ է արևադարձային անտառների ամենահիասքանչ, ամենալուրահատուկ և բազմատեսակ բնակիչներով: Հայտնի է ավելի քան 500 տեսակի կաթնասուններով, 175 տեսակի մողեսներով, ավելի քան 300 տեսակի այլ սողուններով: Աշխարհի թռչունների 1/3-րդը և

Ամազոն գետը

մոտավորապես 30 միլիոն տեսակի միջատներ պայքարում են Ամազոնի ջունգլիներում գոյատևելու համար: Արևադարձային անտառի կյանքի աղբյուրը՝ Ամազոն գետը, ամենամեծն է աշխարհում: Իր ջրառատությամբ այն նույնիսկ գերազանցում է աշխարհի 10 ջրառատ գետերը միասին վերցրած: Ամազոնի հոսքն ամեն րոպե Ատլանտյան օվկիանոս է լցնում մոտավորապես 105 միլիարդ լիտր ջուր: Այդ ջրառատ գետի վրա չկա ոչ մի կամուրջ: Բնության իրական այս հրաշքը երկրագնդի գլխավոր ջրային երակն է:

Բազմաթիվ զբոսաշրջիկներ Վիետնամ են գնում մեկ նպատակով՝ **Հալոնգի ծովածոցը** տեսնելու: Մոտավորապես 3000 կղզի, որոնք բնակեցված չեն

և զբաղեցնում են մոտ 1500 քառակուսի կիլոմետր տարածք՝ դեպի ծով նայող հիասքանչ տեսարանով:

Հալոնգի ծովածոցը

Մեծ քարանձավները և բազմաթիվ լճերը, որոնք հայտնաբերվել են մի քանի կղզիներում, վկայում են, որ Հալոնգի ծովածոցը աշխարհի ամենագեղեցիկ անկյուններից մեկն է: Հսկայական ժայռերի ֆոնին ջրի վրայով լողացող ձկնորսների բազմաթիվ լաստերը ընդմիջտ մնում են զբոսաշրջիկների սրտում: Հալոնգ ծովածոցը ընդգրկված է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի համաշխարհային ժառանգության օբյեկտների ցանկում:

Բառերով հնարավոր չէ բնութագրել 270 ջրվեժների գեղեցկությունը, որոնք կազմում են **Իգուասուսում**: Այն գտնվում է բրազիլական Պարանա նահանգի և արգենտինական Միզայոնես նահանգի սահմանում: Իգուասուս ջրվեժը ձգվում է ավելի քան 2700 մետր և շրջապատված է երկու ազգային

Իգուասուս ջրվեժը

պարկերով, որտեղ պահպանվում են հազվագյուտ վայրի կենդանիներ: Ջրի անկման բարձրությունը կազմում է 80 մետր: Օրական Իգուասուս է այցելում 1.5-2 միլիոն մարդ:

Բնության հրաշալիքներից մեկը գտնվում է Հարավային Կորեայում՝ **Չեդոու կղզին** (Կորեական մարգարիտ): Չեդոուի կենտրոնական տեսարժան վայրերից է Հալասան՝ Հարավային Կորեայի ամենաբարձր լեռը և չգործող հրաբուխը, որի բարձրությունը ծովի մակարդակից կազմում է 1950 մետր: Այստեղ զբոսաշրջիկները հետևում են արևածագին, զբոսնում են ձիերով կամ պարզապես հանգստանում են ավազե լողափերում: Թեև Չեդոու կղզի են այցելում մեծաթիվ զբոսաշրջիկներ,

այնուամենայնիվ, կղզին պահպանում է իր դրախտային հանգստությունը, նույնիսկ շատ վայրեր՝ իրենց կուսական բնությունը: Կորեական մարգարիտը իսկական հրաշք է: 2007 թվականից Չեդոու կղզին ընդգրկված է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի համաշխարհային ժառանգության օբյեկտների ցանկում:

Կոմոդո ազգային պարկի ստեղծման նպատակը առաջին հերթին աշխարհում եզակի տեղական Կոմոդո մողեսի պահպանությունն է, որի երկարությունը կարող է հասնել 3 և ավելի մետրի, իսկ քաշը ավելի քան 70 կգ-ի: Ազգային պարկը Ինդոնեզիայում պահպանում է երեք համեմատաբար ավելի խոշոր Կոմոդո, Ռինկա և Պադառ կղզիների կենսաբազմազանությունը, ինչպես նաև ավելի քան 26 փոքր կղզիներ, որոնք ունեն հրաբխային ծագում: Թեքված ժայռերը, փարթամ բուսականությունը, ձյունաճերմակ լողափը և կապույտ ջուրը Կոմոդո ազ-

Չեդոու կղզին

գային պարկին հաղորդում են խաղաղություն, հանգստություն, իսկ հսկա մողեսների ներկայությունը ստեղծում է սուր զգացողություններ: Կոմոդո ազգային պարկը 1991 թվականից ընդգրկված է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի համաշխարհային ժառանգության օբյեկտների ցանկում:

Ֆիլիպիններում **Պուերտո Արքայադուստր ստորգետնյա գետը** գտնվում է Պուերտո Արքայադուստր քաղաքի մոտ՝ Պալավան կղզում: Այդ տարածքում ստեղծվել է նույնանուն ազգային պարկը՝ քաղաքից 50 կմ հեռավորության վրա: Պարզ, գրավիչ ծառերով շրջապատված Սենտ Պոլ ծովածոցից սկսվում է Պուերտո Արքայադուստր ստորգետնյա գետը: Շուրջ 8 կմ այն հոսում է քարանձավով դեպի Հարավչինական ծով: Քարանձավում գետի եր-

Կոմոդո ազգային պարկը

Պուերտո Արքայադուստր ստորգետնյա գետը

կայնքով զբոսնելիս զբոսաշրջիկները հայտնվում են մութ, գրավիչ, հսկայական մի թագավորությունում, որտեղ համատարած լռություն է, և քարակտորները հիշեցնում են իրական արարածներ և օբյեկտներ: Մինչև 2007 թ. Յուկատան թերակղզում ստորգետնյա գետի բացումը, Պուերտոն համարվում էր ստորգետնյա ամենաերկար ճանապարհն աշխարհում: Այն բնության հրաշալիքների ցուցակում է յուրահատուկ լանդշաֆտի և խորհրդավոր մթնոլորտի շնորհիվ:

Սեղան լեռը (անգլ. Table Mountain) Կեյպթաունի այցեքարտն է: Նրա յուրահատկությունն այն է, որ լեռան գագաթը սեղանի պես հարթ է: Սարը գտնվում է ծովի մակարդակից 1086 մ բարձրության վրա և

Կեյպթաունի Սեղան լեռը

առաջացել է 6 միլիոն տարվա էրոզիայի արդյունքում: Սեղան լեռը ամենահարուստ և միաժամանակ ամենափոքր ծաղիկների թագավորությունն է աշխարհում, այստեղ կան 250 տարբեր գույների ու տեսակների մարգարտածաղիկներ: Լեռը երևում է Կեյպթաունի ցանկացած տեղից, իսկ վերևից բացվում է Կեյպթաունի հրաշալի լողափի տեսարանը:

Իհարկե, դժվար է առանձնացնել բնության հրաշալիքներից որևէ մեկը, քանի որ բնությունը ինքնին հրաշալիք է իր ամբողջության մեջ և իր յուրաքանչյուր մասնիկով: Սակայն մեզ համար մեծ ուրախություն կլինի տեսնել այդ ցանկում մեր հիասքանչ հայրենիքի՝ Հայաստանի գեղատեսիլ լանդշաֆտներից մեկը: Հուսանք, որ մի օր մենք նույնպես կկարողանանք ապրել այդ ուրախությունը:

ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ. ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐ

Ինչպես ասում էր հայտնի մանկավարժ Անտոն Մակարենկոն՝ խաղը և խաղալիքը երեխայի կյանքում ունեն այնպիսի նշանակություն, ինչպիսին հասուն մարդու կյանքում՝ աշխատանքն ու ստեղծագործական գործունեությունը:

Խաղալիքը միջոց է երեխայի աշխարհաճանաչման, տրամաբանության զարգացման, հուզական-հոգևոր աշխարհի ձևավորման: Այն նաև գեղագիտական դաստիարակության միջոց է: Ներդաշնակ գունազարդումներով, ճիշտ ձևաչափերի մեջ պատրաստված խաղալիքը նպաստում է երեխայի ճաշակի ձևավորմանը, գեղեցիկի ընկալմանը:

Այսօր գրեթե անհնարին է պատկերացնել երեխա, որի մանկությունն անցել է առանց խաղալիքների ընկերակցության: Խաղալիքը երեխայի առաջին ընկերն է, որի հետ նա զրուցում, վիճում, ծիծաղում և կիսում է իր զգացումները: Ուստի կարևորվում է այդ «ընկերոջ» անվտանգությունը, և նրա ընտրությանը պետք է լուրջ վերաբերվել:

Ըստ վիճակագրական տվյալների՝ աշխարհում երեխաներին վրա հասած դժբախտ պատահարների պատճառներից 2-րդ տեղում խաղալիքն է: Այդ պատճառով էլ մշակված են շատ խիստ պահանջներ ISO-ի (Ստանդարտացման միջազգային կազմակերպություն) EN-ի (Եվրոպական ստանդարտներ) կողմից, և գոյություն ունեն բազմաթիվ այլ ստանդարտներ, որոնք կոչված են կարգավորելու խաղալիքների անվտանգության խնդիրը: Սեր երկիրն էլ զերծ չի մնացել այս հարցի կարգավորման գործընթացից, և ՀՀ Կառավարության կողմից 2004 թ. հաստատվել են խաղալիքների տեխնիկական կանոնները՝ սահմանելով դրանց անվտանգության, մակնշման և շուկա մուտք գործելու չափանիշները, սերտիֆիկացման կարգը:

Շուկան այսօր հագեցած է խաղալիքների բազմազանությամբ, լայն տեսականիով, սակայն սպառողը ապահովագրված չէ, չունի երաշխիքներ, որ գնված խաղալիքը բավարարում է անվտանգության նորմերը:

Խաղալիքի անվտանգությունն ասելով չպետք է սահմանափակվել միայն քիմիական, մեխանիկական, ֆիզիկական, օպտիկական, ակուստիկ, էլեկտրական, հրդեհաանվտանգության պահանջներով: Խիստ կարևոր է նաև հոգեբանական անվտանգությունը, որը նույնպես ազդում է երեխայի առողջության վրա: Խաղը սրում և ամրապնդում է երեխայի հիշողությունը, պատկերացումները, զարգացնում է մտածողությունը, երևակայությունը: Խաղերի ընթացքում երեխաները ծանոթանում են առարկաների հատկություններին և ֆունկցիաներին, տալիս են առաջադրվող խնդիրների լուծումները՝ ի հայտ բերելով հնարամտություն, դիտողականություն, մտածելու կարողություն: Խաղերի դերը մեծ է նաև երեխաների խոսքի զարգացման գործում: Դրանք դաստիարակում են ժամանակի զգացողու-

թյուն, նպաստում վերացական մտածողության ձևավորմանը: Մրցակցային բնույթի խաղերը առաջացնում են առաջինը լինելու մղում: Խաղալիքն այն նյութական բազան է, որի վրա կառուցվում է խաղը: Այսօր վստահ կարելի է ասել, որ խաղալիքը ուղղակի կերպով ազդում է երեխայի բնավորության ձևավորման վրա:

Խոսելով խաղալիքների հզոր դերի և բազմազան նշանակության մասին՝ կարելի է հաստատել, որ խաղալիքները համարվում են բարդ ապրանքային խումբ և իրենց նշանակությամբ դասակարգվում են՝ ըստ մանկավարժական նշանակության, տարիքային առանձնահատկության և պատրաստված հումքատեսակի:

Ըստ մանկավարժական նշանակության՝ խաղալիքները բաժանվում են հետևյալ ենթախմբերի՝

- նախատեսված երեխաների սկզբնական շարժումների և ընկալունակության զարգացման համար (շխշխկաններ, ծվծվաններ, օղակներ և այլն),
- նախատեսված շրջակա միջավայրի և բնության հետ ծանոթացնելու համար (կահույք, սպասք, հագուստ, կոշիկ, կենդանիների ֆիգուրներ և այլն),
- զարգացնում են երեխայի ֆիզիկական կարողությունները (զնդակներ, չմուշկներ, հեծանիվ, հրացաններ և այլն),
- խաղալիքներ, որոնք ունեն ուսուցողական նշանակություն (գիրք-նկարներ, սեղանի խաղեր և այլն),
- ծանոթացնում են տեխնիկային (ավտոմեքենաներ, կռունկներ, փոշեկուլներ, արդուկներ և այլն),
- խաղալիքներ, որոնք ծանոթացնում են աշխատանքային գործընթացներին (դուլեր, բահեր, ցնցուղներ, շինարարական գործիքներ և այլն),
- նպաստում են երեխաների նկարչական, երաժշտական, ստեղծագործական հնարավորությունների զարգացմանը:

Ըստ տարիքային առանձնահատկության՝ խաղալիքները բաժանվում են 3 հիմնական խմբերի՝ մսուրային (մինչև 3 տ.), նախադպրոցական (4-7տ.) և դպրոցական տարիքի երեխաների համար (8-14տ.):

Ըստ պատրաստված հումքատեսակի՝ խաղալիքները լինում են՝ պոլիմերային, փայտե, ռետինե, մետաղական, կերամիկական, գործվածքից, թղթից և ստվարաթղթից:

Խաղալիքների արտադրության համար ընտրված հումքը պետք է օգտագործել միայն հիգիենիկ փորձաքննության դրական եզրակացության դեպքում:

Շուկայում առկա խաղալիքների բազմազանությունն ու դրանց անվտանգության և որակի ոչ լիարժեք հսկողությունը առաջ է բերում մեծ ռիսկեր՝ պայմանավորված մանր դետալները կուլ տալով, շնչահեղձ լինելով, ոչ անվտանգ հումքի կիրառման դեպքում՝ ալերգիկ երևույթներով, թունավորումներով և այլն:

Խաղալիքների օգտագործման հետ կապված՝ հնարավոր ռիսկերի տեսակներն են՝

- ֆիզիկական-մեխանիկական (վնասվածք ստանալու ռիսկերը),

- դյուրավառության հետ կապված (հետևանքը՝ հրդեհները),
- քիմիական հատկությունների հետ կապված,
- էլեկտրական հատկությունների հետ կապված,
- հիգիենիկ հատկություններին վերաբերող ռիսկերը:

Խաղալիքները չպետք է ունենան սուր եզրեր, պոլիմերային թաղանթների հաստությունը պետք է լինի 0,038 մմ-ից ավելի, մանր դետալները պետք է լինեն 3 սմ-ից ավելի:

Երեխաների զանգվածը կրող խաղալիքները (ճոճանակներ, մեքենաներ, հեծանիվներ և այլն) պետք է դիմանան 50 կգ ծանրությանը, անիվներով խաղալիքները պետք է ունենան արգելակող հարմարանքներ, երկանիվ հեծանիվների առջևի անիվը պետք է ապահովի 90° շրջադարձ, շարժակների շղթան պետք է պաշտպանիչ հարմարանքով փակված լինի: Հատակադիր խաղալիքները, որոնք ունեն 5 կգ և ավելի ծանրություն, պետք է լինեն անխախտ և կայուն՝ շրջման նկատմամբ: Խաղալիքները պետք է ամուր լինեն հարվածի, ընկնելու նկատմամբ՝ առաջացնելով մանր դետալներ:

Արկերով խաղալիքների արկերի նյութերը պետք է լինեն ոչ մետաղական և միաժամանակ 20 մմ-ից ոչ պակաս տրամագծով:

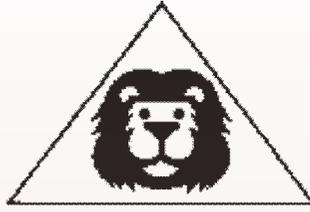
Ձրի մեջ խաղալու համար նախատեսված խաղալիքները պետք է փակվեն հերմետիկ խցաններով: Փչովի խաղալիքների կարերը պետք է լինեն ամուր: Մինչև 3 տարեկան երեխաների խաղալիքներին ներկայացվում են առանձնահատուկ պահանջներ՝ խաղալիքի զանգվածը չպետք է գերազանցի 100 գ-ը, իսկ ակուստիկ անվտանգության շենը չպետք է գերազանցի 60 դբ-ն (դեցիբել):

Փակ տարածքում խաղալու համար նախատեսված խաղալիքների ձայնի առավելագույն մակարդակը չպետք է գերազանցի 65 դբ-ը, իսկ բաց օդում խաղալիս՝ 75 դբ-ը: Սեղանի խաղերի տեքստերը պետք է լինեն հակադիր գույներով՝ ֆոնին հակառակ: Տառաթվային արտահայտությունները պետք է ունենան սև կամ սպիտակ ռելիեֆ: Տառերի մեծությունը մինչև 10 տարեկան երեխաների համար պետք է լինի 2,3 մմ, իսկ 10 տարեկանից բարձր երեխաների համար՝ 1,75 մմ: Ներկերը պետք է լինեն կայուն և հստակ:

Կարևոր է նաև մանկավարժահոգեբանական

Ա

Բ

APPROVED LION MARK RETAILER

This store guarantees that all toys offered for sale conform to the Lion Mark Standard

Գ

Դ

պահանջների պահպանումը, քանի որ դրանց խախտումները կարող են դառնալ երեխայի անբնության, վատ երազների, նյարդային լարված վիճակի և սթրեսների պատճառ: Խաղալիքները չպետք է առաջացնեն ագրեսիա, կոպտություն կամ անուսարսափ: Պատկերները չպետք է լինեն տգեղ, զարհուրելի: Գույները պետք է լինեն ներդաշնակ, նուրբ և, ազդելով երեխայի տեսողության և ճաշակի վրա, առաջացնեն տրամադրության բարձրացում:

Խիստ պահանջներ են ներկայացվում խաղալիքների հրդեհաանվտանգությանը՝ 50 մմ-ից ավելի երկարությամբ մազախավերով խաղալիքները 2 վայրկյանից ավելի չպետք է այրվեն: Էլեկտրական խաղալիքները չպետք է սնուցվեն 24 վոլտը գերազանցող անվանական լարմամբ:

Խաղալիքների արտադրության մեջ որպես հունք չի թույլատրվում օգտագործել 0,038մմ հաստությունից պակաս, 100x100 մմ չափսերից ավելի երկտակված պոլիմերային թաղանթներ, կոպիտ ոստերով փայտ, ապակի, մինչև 3 տարեկան երեխաների խաղալիքների մեջ՝ օգտաթափոն, բնական մորթի և կաշի:

Փողային երաժշտական խաղալիքների մասերը, որոնք հպվում են երեխաների շրթունքներին, ինչպես նաև չխչխկանները պետք է պատրաստված լինեն խոնավակյուն, հեշտ լվացվող և ախտահանվող նյութերից:

Բոլոր տեսակի խաղալիքների համար հոտի ինտենսիվությունը չպետք է գերազանցի՝ մինչև 1 տարեկան երեխաների խաղալիքների համար 1 բալը, 1 տ.-ից բարձր երեխաների համար՝ 2 բալը:

Խաղալիքների դեկորատիվ-պաշտպանիչ ծածկույթը պետք է կայուն լինի խոնավության, քրտինքի և թքի հանդեպ:

Խաղալիքների քիմիական անվտանգության մասին խոսելիս անհրաժեշտ է նշել, որ առանց քիմիական բաղադրության վերլուծության, անհնար է իմանալ, թե ինչ նյութեր է պարունակում տվյալ խաղալիքը:

1 կգ նյութի մեջ թունավոր տարրերի թույլատրելի մակարդակներն են (մգ)՝ անտիմոն (Sb)՝ 60, արսեն (As)՝ 25, բարիում (Ba)՝ 1000, կադմիում (Cd)՝ 75, քրոմ (Cr)՝ 60, կոպր (Pd)՝ 90, սնդիկ (Hg)՝ 60, սելեն (Se)՝ 500:

Խաղալիքների փաթեթվածքի կամ պիտակների վրա պետք է նշված լինեն սպառիչ ցուցումներ օգտագործման հետ կապված ռիսկերի և դրանց կանխման հնարավորությունների վերաբերյալ, ինչպես նաև՝ օգտագործողի տարիքը: Խաղալիքի փաթեթվածքի վրա պետք է նշվեն խաղալիքի,

արտադրողի անվանումը, գտնվելու վայրը, ապրանքային նշանը, տարիքային հասցեագրումը, վտանգի մասին նախազգուշացումները, նորմատիվ փաստաթղթի նշագիրը՝ ըստ որի արտադրվել է խաղալիքը:

Որոշ խաղալիքների համար կարող է միայն նշվել. «Ուշադրություն. օգտագործել միայն մեծերի հսկողության ներքո» մակագրությունը:

Խաղալիքների փաթեթվածքների կամ պիտակների վրա, բացի նախազգուշական հրահանգներից, հանդիպում են նաև վերևում պատկերված տեղեկատվական նշանները.

Ա. Այս նշանը ընդունվել է Եվրամիության տարածքում ազատ բեռնափոխադրումների իրականացման նպատակով: Սա իր էությանը անձնագիր է խաղալիքների համար, որը տեղադրվում է արտադրող ֆիրմայի անվանման կամ նրա հասցեի կողքին:

Բ. Այս «առյուծի նշան» պիտակը մշակվել է Խաղերի բրիտանական միության (BTHA) կողմից 1988 թվականին, որպեսզի գնորդների ուշադրությունը հրավիրի խաղալիքների անվտանգության և որակի վրա: Այս միությանը անդամագրվող ցանկացած կազմակերպություն նախ պետք է բավարարի և կատարի այդ միության կողմից սահմանվող խաղալիքների անվտանգության և որակի խիստ պահանջները, որոնց խախտումների դեպքում արտադրողը զրկվում է արտոնագրից: Այս նշանի առկայությունը գնորդների համար ապահովում է խաղալիքների անվտանգության և որակի երաշխիք:

Գ. 1991 թ. խաղալիքներ մատակարարող բրիտանական միությունը (BATR), միավորվելով Խաղերի բրիտանական միության հետ (BTHA), ստեղծեց նոր «առյուծի նշան»: Այս նորաստեղծ միությունը նույնպես սահմանեց խաղալիքների անվտանգության խիստ պահանջներ՝ համապատասխան EN-71 եվրոպական ստանդարտի պահանջներին: Այս տեղեկատվական նշանի առկայությունը հուշում է, որ խաղալիքներն անցել են «Խաղալիքների անվտանգության» ստանդարտի թեստը և որակի երաշխիք են սպառողների համար:

Դ. Խաղալիքների փաթեթվածքների կամ պիտակների վրա տարիքային նախազգուշացումները կարող են պատկերվել նաև գրաֆիկական տեսքով: Այս պատկերը զգուշացնում է, որ տվյալ խաղալիքը մինչև 3 տ. երեխաներին չի թույլատրվում: Գրաֆիկական պատկերի շրջանի սահմանագիծը պետք է լինի կարմիր և 10 մմ տրամագծից ոչ պակաս: Ֆոնը պետք է լինի սպիտակ, իսկ պատկերում նշված տարիքը և երեսի ուրվագիծը՝ սև:

Այսօր աշխարհի շուկաների ավելի քան 80%-ը ողողված է չինական խաղալիքներով, որոնց մեծ մասը և՛ անորակ, և՛ վտանգավոր նյութեր պարունակող ապրանքներ են: Ճիշտ է, կան նաև բրենդային խաղալիքների խանութներ, սակայն դրանք անհասանելի են ցածր զնոդունակություն ունեցող սպառողների մեծ մասի համար:

Այժմ մի քանի խորհուրդ՝ խաղալիք գնելիս.

- հատուկ ուշադրություն դարձնել խաղալիքի չափսերին, մանր դետալների առկայությանը, եթե այն գնվում է մինչև 3 տարեկան երեխայի համար,
- առանց փաթեթավորման խաղալիք մի՛ գնեք, քանի որ փաթեթավորումը մակնշման կրող է, իսկ բարեխիղճ արտադրողը, ըստ պահանջվող կանոնների, կատարում է պատշաճ մակնշում, որտեղ տրվում է սպառողին անհրաժեշտ տեղեկատվություն,
- համոզվեք, որ ձեր ընտրած խաղալիքը համապատասխանում է երեխայի տարիքին, սեռին, նախասիրություններին, մտավոր, ֆիզիկական և հուզական բեռնվածությանը,
- ուշադիր գնեք խաղալիքը, այն չպետք է ունենա սուր եզրեր, տհաճ հոտ,
- ստուգեք խաղալիքի ամրությունը և ներկի կայունությունը,
- նոր խաղալիքը անպայման լվացեք գոլջրով և օճառով, նոր միայն տվեք երեխային,
- մի՛ գնեք բարդ խաղեր փոքր երեխաների համար, որոնք նրանք ինքնուրույն չեն կարող հավաքել,
- ստուգեք խաղալիքի ձայնի բարձրությունը և մարտկոցների անհասանելի լինելը երեխայի համար:

Հետևելով այս կանոններին՝ դուք գերօ կպահեք ձեր երեխային անորակ խաղալիքներից և չեք վտանգի նրանց առողջությանը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ
ՀՊՏՀ ապրանքագիտության և
 տեխնոլոգիայի ամբիոնի ասիստենտ

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՎՈՒՐ - 90

ԴԵՌ ԵՐԵԿ

*Դեռ երեկ քսան տարեկան
 Օրերս էի մսխում
 Ու կյանքի հետ խաղում
 Ասես սիրո մի խաղ
 Գիշերներ լուսացնում
 Առանց զգալու ավաղ
 Որ կյանքս էր զուր անցնում
 Ծրագրերս դարչան դրյակներ ավազե
 Հույսերս մեկ առ մեկ թռան քամուն փրված
 Ու չգիտեմ այսօր ո՞ր դեպի ո՞ր վազեմ
 Հայացքս երկնքին սիրտս հողին հատած*

*Դեռ երեկ քսան տարեկան
 Օրերս էի վատնում
 Կարծելով թե դրանք
 Անվերջ են անհատնում և ժամանակն անսպառ
 Անմիտ վազքի մեջ այդ
 Մնացի հեռասպառ
 Անցյալն անտեսելով վաղվա հույսով ընդմիշտ
 Իմ «ես»-ն էի անվերջ հողովում ու շեշտում
 Ու իմ կարծիքն էի միայն համարում ճիշտ
 Երբ ես աշխարհն էի հեշտ ու հանգիստ դապում*

*Դեռ երեկ քսան տարեկան
 Բայց կյանքս զուր անցավ
 Անմիտ էի այնքան
 Ու իմ սրտում ոչինչ
 Այն չթողեց ավաղ
 Միայն դեմքիս կնճիռ
 Հոգուս շանչրույթի վախ
 Ու սերերս մեռան դեռ անգամ չծնված
 Ընկերներս չկան հեռացել են անդարձ
 Ու մի անդունդ է խոր ահա բացվել իմ շուրջ
 Իմ կյանքն ու իմ ջանքեր փարիսերն էին փուշ
 Երբեք չհասկացա
 Որն էր վատ որը լավ
 Ժպիտս արցունքոտ
 Աչքիս մեջ քարացավ*

*Եվ ո՞ր է ո՞ր հիմա
 Անցյալն իմ քսանամյա*

Թարգմանությունը՝
 Պերճ Թյուրաբյանի

ՆԵՅՐՈՍՎՐՔԵԹԻՆԳԸ՝ ԶԱՐՄՎՆԱԿՐԱՃ ԳՈՐԾԻՔ

Պատահե՞լ է արդյոք, երբ որևէ ապրանք տեսնելիս այն գնելու անդիմադրելի ցանկություն եք ունեցել, թեև ձեզ բոլորովին էլ անհրաժեշտ չի եղել: Այդ երևույթը բացատրություն ունի. տվյալ պահին մեր վարքը կառավարվում է զգացողություններով: Երբեմն մարդիկ գնում են ապրանք, որն աչքի չի ընկնում որակական բնութագրիչներով, սակայն դրական հույզեր է առաջացնում, գովազդային հոլովակը, որքան դրամատիկ ու սրընթաց, այնքան ընկալելի է, որևէ բրենդի հետ զուգորդվող բույրը հաճախ ավելի արդյունավետ ազդեցություն է գործում, քան գույները կամ գովազդային արտահայտությունները: Այսպիսով՝ մարդու գիտակցության վրա հինգ զգայարանների միջոցով ազդեցությունը կարող է էականորեն խթանել վաճառքի ծավալները: Նեյրոմարքեթինգը տնտեսագիտության երիտասարդ ճյուղերից է, որը լայնորեն կիրառվում է գործարարության մեջ (առևտրում)՝ վաճառքի ծավալներն ավելացնելու նպատակով:

Մայիսի 5-ին ՀՊՏՀ մարքեթինգի և բիզնեսի կազմակերպման ֆակուլտետի 2-րդ կուրսի ուսանողները անգլերենի բաց դասի շրջանակներում ներկայացրեցին նեյրոմարքեթինգի էության, նեյրոմարքեթինգային հնարքների ու կիրառման ձևերի վերաբերյալ ուշագրավ ուսումնասիրություն, որին ձեռնամուխ էին եղել իրենց դասախոսի՝ ՀՊՏՀ օտար լեզուների ամբիոնի վարիչ, դոցենտ Սուսաննա Չալաբյանի աջակցությամբ: Բաց դասի մասնակիցների ուսումնասիրության հիմքում Ռոջեր Դուլլիի տեսություններն են, մասնավորապես՝ «Brainfluence» («Ազդեցություն ուղեղի վրա») գիրքը: Ստորև մեր ուսանողները ներկայացնում են ուշագրավ դրույթներ այդ գրքից:

Ներկայացնում են ուսանողները

Մերօրյա փոփոխական տնտեսության ժամանակներում շուկայաբանները (մարքեթոլոգները) ստիպված են սակավ ռեսուրսներով մեծ «արգելքներ» հաղթահարել: Խնդիրն այն է, որ «Ավելի շատ ռեսուրս, ավելի մեծ հաջողություն» մոդելը չափազանց թանկ է: Ռոջեր Դուլլիի «Brainfluence» գիրքը խելամիտ մարքեթինգի մասին է: Եությունն է՝ հասկանալ, թե ինչպես է սպառողի ուղեղը առավել արդյունավետ գործում քիչ գումարի պայմաններում: Հետազոտությունները ցույց են տվել՝ մարդիկ հիմնականում որոշումներ են ընդունում ենթագիտակցորեն, ուստի նեյրոմարքեթինգի նպատակը հենց ուղեղի «սև արկղի» բացահայտման մեջ է: Դա թույլ է տալիս կատարելագործել ապրանքները, համապատասխանեցնել սպառողների պահանջմունքներին, հետևապես, ունենալ առավել բավարարված սպառողներ և մեծ շահույթ: Ոմանք նեյրոմարքեթինգը դիտարկում են որպես մոլորեցնող գործիք. իրականում ցանկացած գործիք կարող է այդպիսին համարվել, եթե ընկերությունն այն կիրառի «ի չարս»: Նեյրոմարքեթինգը ևս մեկ գործիք է՝ սպառողին ավելի լավ հասկանալու և նրան ավելի լավ ծառայելու համար: Ի վերջո, խելամիտ մարքեթինգ նշանակում է «օգտագործել ոչ միայն սեփական, այլ նաև սպառողի ուղեղը»:

Այժմ ներկայացնենք մարդու զգայարանների վրա ազդելու՝ նեյրոմարքեթինգային հնարքներից մի քանիսը:

ՏԵՍՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԿՆԱՐՔ

Մարդկանց վարքագծի վրա մեծ ազդեցություն են ունենում երեխաների նկարները: Ապրանքանիշերի վրա պատկերված երեխաները դրական հույզեր են արթնացնում, և հետևաբար՝ տվյալ ապրանքը ձեռք բերելու ցանկություն: Երեխաների ժպիտը, հայացքը, այսպես ասած, «ձգում» են հաճախորդին: Պատահական չէ, որ հատկապես վերջին տարիներին «երեխաների աշխատուժը» նկարների տեսքով ակտիվորեն օգտագործվում է գովազդի շուկայում:

ՇՈՇԱՓԵԼԻՔԻ ԿՆԱՐՔ

Գործընկերոջ հետ հանդիպմանը, հատկապես 1-ին անգամ, ավելի լավ է առաջարկեք նրան տաք ըմպելիք (թեյ, սուրճ): Պարզվում է՝ ըմպելիքի ջերմաստիճանը ազդում է մարդկանց մասին մեր պատկերացումների վրա: Տաք ըմպելիքի շնորհիվ դիմացիներն ավելի ջերմ ենք ընկալում, նրա մասին ավելի դրական պատկերացումներ ձևավորում:

Ապրանքը վաճառելու հավանականությունը մեծանում է, եթե հաճախորդին հնարավորություն է տրվում շոշափել կամ ձեռքը վերցնել այն: «Դրեք ապրանքը սպառողի ձեռքերում» և նա, ամենայն հավանականությամբ, դուրս կգա խանութից՝ այդ «ապրանքը ձեռքին»:

ԲԱՌԵՐԻ ԱԶԴԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԾԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԿՆԱՐՔ

Տարիներ շարունակ շուկայաբանները կարծում էին, որ մեկ նկարն արժե հազար բառ: Սակայն Google-ի «Փարիզյան սեր» գովազդային հոլովակը ժխտեց այդ կարծրատիպը: Գովազդում բացի բառերից ոչինչ չկար: 2010 թվականին Միչիգանի համալսարանի մարքեթինգի պրոֆեսորները 60 գովազդային հոլովակներից ընտրեցին հենց Google-ի այս հոլովակը՝ պատճառաբանելով, որ այն ունի հետաքրքիր պատմություն, ցածր արտադրության ծախսեր և զարմանքի գործոն:

«Սպասիր ավելին և ստացիր». սպառողի իրական վերաբերմունքն ապրանքի նկատմամբ ձևավորվում է սեփական հավատից և սպասումներից (տվյալ ապրանքի նկատմամբ): Եթե սպառողը հավատում է, որ ապրանքը լավն է՝ այն կլինի լավը: Այսինքն՝ շատ բան կախված է տվյալ ապրանքի մասին ունեցած կարծիքից: Պետք է սպառողին ներշնչել, որ ինքն ընտրում է լավ ապրանք: Հավատ ներշնչելը կարևոր է:

ՀԱՎԱՏԱՐՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հավատարմությունը ազդեցիկ գործիք է. այն կարող է նվազեցնել մարքեթինգային ծախսերը, քանի որ հավատարիմ հաճախորդին պահելը շատ ավելի մատչելի է, քան նոր հաճախորդներին գրավելը: Պետք է հիշել՝ վստահությունը նման է թղթի՝ մեկ անգամ ճմռթվելուց հետո այն այլևս չի վերականգնվում:

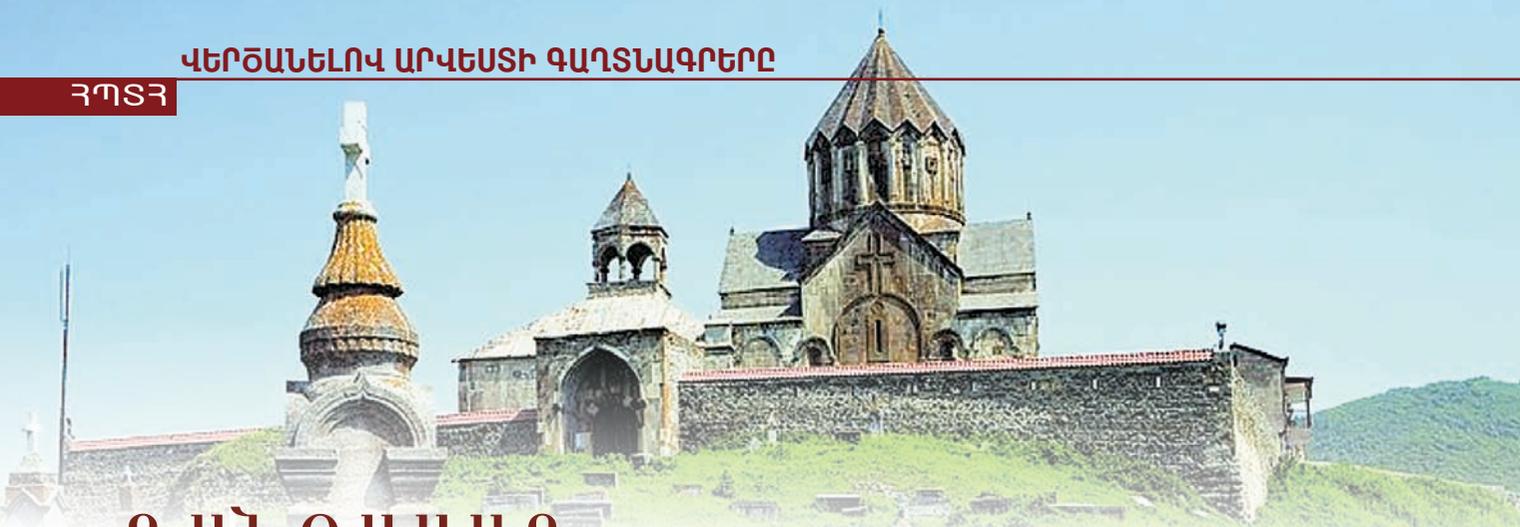
Պարզվում է՝ ինչ-որ բան գնելը կարող է ակտիվացնել ուղեղի ցավի կենտրոնը: Դրա ակտիվացումը ոչ թե գումարի չափով է պայմանավորված, այլ գործարքի, ապրանքի գնի անարդարացի լինելով: Թանկարժեք, հետաքրքիր, բազմաշերտ փաթեթավորումը կարող է նվազեցնել բացասական ակտիվացումը, քանի որ այդպիսով սպառողն ի վիճակի չէ որոշակի գին ենթադրել փաթեթավորման յուրաքանչյուր բաղադրատարրի համար: Ուստի չի կարող գնահատել գործարքի արդարացի լինելը: Կրեդիտ քարտերը նույնպես «ցավազրկող» հատկություն ունեն. դրանք ներկա վճարումը տեղափոխում են ապագա ժամանակահատված, երբ ամբողջ գումարը կարող է վճարվել փոքր մասնաբաժիններով:

Բրենդերը ստեղծում են մարդիկ: Գերմանիայում հետազոտությունների արդյունքում պարզվել է, որ հանրածանոթ բրենդը «լուսավորում է» ուղեղը՝ զուգորդելով այն դրական զգացողությունների հետ, իսկ ոչ այնքան ծանոթները զուգորդվում են կա՛մ ինչ-ինչ հիշողությունների հետ, կա՛մ բացասական զգացողությունների: Բրենդային փորձագետ Մարտին Լինդսթորմը պարզել է, որ բրենդի համար էական նշանակություն ունի հատկապես գույնը. «Coca-Cola»-ի և «Marlboro»-ի կարմիր գույները, օրինակ, մարդկանց պատկերացումներում միանգամից զուգորդվում են տվյալ բրենդերի հետ:

Մեր զգայարանների ու ուղեղի միջև գոյություն ունի ուղիղ կապ. շուկայաբաններն, ովքեր իրենց ապրանքների, ծառայությունների և մարքեթինգի միջև զգայական դաշտ են ստեղծում, ուղղակի ազդեցություն են ունենում իրենց սպառողների զգացողությունների վրա: Այն բրենդերը, որոնք կենտրոնացնում են մի քանի զգայարանների վրա, ավելի մեծ հաջողություն են ունենում, քան միայն մեկի կամ երկուսի վրա ուշադրություն դարձնողները:

Արդի մրցակցության պայմաններում ներդրմարքեթինգի կիրառումը դարձել է անհրաժեշտություն: Դրա շնորհիվ ավելանում է գնորդի հուզականությունը և ընդլայնվում է տվյալ ապրանքանիշի ընկալումը:

Ներդրմարքեթինգային գործիքները բացահայտեցին *Լյուսի Գրիգորյանը, Աննա Ալավերդյանը, Լիանա Հովհաննիսյանը, Սիրան Խուդավերդյանը, Սոֆի Փափազյանը, Սուսաննա Անդրեասյանը, Լուսինե Խորշիկյանը, Արփինե Եղիազարյանը, Սերի Քարամյանը, Մագա Բաղդասարյանը:*

Գ Ա Ն Չ Ա Ս Ա Ր .

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

XX դարի սկզբին ֆրանսիացի արվեստաբան, պատմաբան, Սորբոնի համալսարանի պրոֆեսոր Շառլ Դիլը (1859-1944) կազմեց ինքնատիպ մի ցուցակ՝ բաղկացած հայկական կոթողային արվեստի հինգ գլուխգործոցներից, որոնք հարստացնում են համաշխարհային ճարտարապետության գանձարանը. Աղթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցին (915-921 թթ.), Վաղարշապատի Սուրբ Զոհիսիմեի վանքը (618թ.), Հաղպատի վանքը (X դար), Անիի Սուրբ Ամենափրկիչ եկեղեցին (հիմնադրված 1001թ.) և Գանձասարի Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցին (XIII դար):

Գանձասարի վանական համալիրը գտնվում է Մեծ Հայքի Արցախ նահանգի Մեծ Առանք գավառում՝ Խաչենագետի ձախ ափին, ներկայիս Արցախի Մարտակերտի շրջանի Վանք գյուղի մոտ՝ Գանձասար լեռան վրա: Համաձայն ժողովրդական տեղանվանության՝ լեռը Գանձասար է կոչվել արծաթի, պղնձի և այլ մետաղների հարուստ հանքեր ունենալու համար:

Ըստ հնավանդ առասպելի՝ դարեր առաջ, երբ Հռոմեական հզոր կայսրության զորաբանակն արշավում է Հայաստան, հայոց Արտավազդ արքան, զգալով վտանգը, արքունի գանձերը թաքցնում է Հայոց աշխարհի լեռներից մեկի մի ընդարձակ քարայր-գաղտնարանում, դեպի որը տանող կածանը հայտնի էր միայն իրեն ու իր խորհրդակցաներին: Իսկ լեռան բարձունքին ապահովության համար նա կառուցում է քարակույի ամրոց: Մատնիչներից իմանալով արքայի հարստության մասին՝ հռոմեական զորքերը շրջապատում են բերդը: Ամրոցի պատերի տակ հայ դյուցազունների սակավաթիվ այրուծին անձնագոհ մարտնչում է, սակայն օգնություն չստանալով՝ պարտվում է: Թշնամին ներխուժում է բերդը և գանձերը գտնելու մոլուցքից վայրենացած՝ քարուքանդ է անում այն, սակայն հաջողվում է գտնել միայն ոսկե թեյնիկից պոկված նախշազարդ մի քթիկ: Ձինվորները կանչում են քրմերի ու մոզերի, հարցաքննում են շրջակա գյուղերի բնակիչներին: Ի վերջո թաքստոցի մասին տեղեկացրած մատնիչին նետում են զնդան, այնուհետև գլխատում նրան: Այդպես էլ ոչինչ չիմանալով ու չգտնելով՝ հռոմեացիները հեռանում են ձեռնունայն: Հետո էլի շատ նվաճողներ են գալիս այստեղ. նրանցից և ոչ մեկին չի հաջողվում հայտնաբերել հայոց արքայի գաղտնարանը: Ասում են՝ Գանձասար լեռն իր ընդերքում մինչև այժմ էլ պահպանում է Արտավազդ արքայի գանձերը: Բայց դրանք բաժին կհասնեն միայն նրան, ում կհաջողվի վերականգնել խաղաղությունն ամբողջ աշխարհում: Նրան լեռն ինքը կտա իր գանձերը:

Գանձասարի համալիրում են Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցին, գավիթը, պարիսպները, բնակելի

խցերը, թաղածածկ սեղանատունը, դպրոցի երկհարկանի շենքը, իսկ համալիրից հարավ հին գերեզմանատունն է: Եկեղեցին և գավիթը հիմնվել են XIII դարում, պարիսպները և սեղանատունը՝ XVII դարում, դպրոցը՝ XIX դարում: Բայց Գանձասարի վանքի մասին առաջին անգամ X դարում հիշատակել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Անանիա Մոկացին՝ Աղվանից տան ապստամբության մասին պատմող եկեղեցական իր կոչում:

Կա մի վարկած, ըստ որի՝ սկզբնապես վանքի տաճարը համեստ կառույց էր, որը 1216 թ. քանդվել է ժամանակակից տաճարի կառուցման համար: Վանքի հին ծագման (VII դար) մասին են վկայում Գանձասարի որոշ օժանդակ շինություններ, Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցու՝ 1174, 1181 և 1202 թթ. թվագրվող որոշ խաչքարեր, ինչպես նաև հին վանքի շինությունից մնացած և գավթի շինարարության համար օգտագործված բազմազան քարերը: Որոշ հայ պատմիչներ նույնիսկ պնդում էին, որ եկեղեցին, որի տեղում կառուցել են վանքը, հիմնել է Գրիգոր Լուսավորիչը:

Վանքի գլխավոր հրաշալիքը Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցին է, որի կառուցումը սկսել է իշխան Հասան Ջալալ Վախթանգյանը:

Հասան (Հայկազ) Ջալալը Արցախ աշխարհի ամենահզոր քաղաքական միավորի՝ Ներքին Խաչենի կամ Խոխանաբերդի իշխան Վախթանգ II-ի (Տանգիկ) ավագ որդին էր:

Ըստ Կիրակոս Գանձակեցու՝ Հասան Ջալալի հայրը՝ Վախթանգ Տանգիկը, վախճանվելիս իր կնոջը՝ Խորիշահին (որ Բագրատունյաց տոհմից իշխանաց իշխան Սարգիս ամիրսպասալար Ջաքարյանի դուստրն էր) և իրենց որդուն կտակել է կառուցել եկեղեցի ու իրենց հայրերի գերեզմանոցը Գանձասարում: Շինարարությունը սկսվել է 1216 թ., ավարտվել 1238 թ.: Եկեղեցին օծվել է 1240 թ.՝ Վարդավառի մեծ տոնին:

Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցու նախագիծը (ճարտարապետ՝ Քարիմ) կազմվել է ըստ ճարտարապետական այն ավանդույթի, որը ծնվել ու տարածում է գտել X դարում: Նման նախագծերով են կառուցվել Հաղպատի, Սանահինի, Կեչառիսի վանքերը և XII-XIII դդ. շատ այլ վանական համալիրներ:

Սուրբ Յովհաննես Սկրտիչ եկեղեցին ուղղանկյուն, ներքուստ խաչաձև, չորս անկյուններում երկհարկ ավանդատներով հովհարածև տանիքով գմբեթավոր կառույց է, որն աչքի է ընկնում հարուստ հարդարանքով: Գմբեթի հովհարածև վեղարը սկզբնապես կիրառում էին Անիի

ճարտարապետները X դարում այն հետազայում լայնորեն օգտագործվեց Հայաստանի շատ այլ շրջաններում: Առաջին ճարտարապետական կառույցները, որտեղ օգտագործվել է հովհարած կեղարը, Ամբերդ ամրոցի Սուրբ Աստվածածնի տաճարն է, Մարմաշենի վանքի Սուրբ Ստեփանոս եկեղեցին և Խժկոնքի վանքի Սուրբ Սարգիս եկեղեցին: Գանձասարի գմբեթի սյունաշարը Հառիճավանքի սյունաշարի պատճենն է, իսկ ճակատամասի մեծ խաչը գրեթե նույնական է Կեչառիսի ու Օհանավանքի համանման խաչերին:

Գանձասարի տաճարի եզակիությունը զարդարանքի տարրերի բացառիկ հաջող կիրառումն է: Աղթամարի Սուրբ Խաչ տաճարից հետո Գանձասարն ունի դեկորատիվ բարձրաքանդակային նախազարդի ամենամեծ քանակությունը՝ Հայաստանի մյուս ճարտարապետական համալիրների համեմատ: Միգուցե դա է պատճառը, որ վանքի ուսումնասիրությանը երկար տարիներ նվիրած խորհրդային հայտնի պատմաբան ու արվեստաբան, էրմիտաժի գիտական խորհրդի անդամ Անատոլի Յակոբսոնը հոյակերտ տաճարն անվանել է «հայկական ճարտարապետության հանրագիտարան»:

Վանքի արտաքին հարդարանքում ամենաուշագրավը գմբեթի տասնվեցմիստանի թմբուկը և հովհարած կեղարն են: Նիստերը մշակված են պատկերաքանդակներով, լուսամուտների քանդակազարդ պարակալներով, կողերը շեշտված են նուրբ որմնասյուներով: Թմբուկի նիստերը մեկընդմեջ ջլատված են անկյունաձև խորշերով. արևմտյան նիստերին քանդակված են Ադամն ու Եվան, 2 կտիտոր (նվիրատու-պատվիրատու), որոնք իրենց ձեռքերին են պահում տաճարի մանրակերտը (ամենայն հավանականությամբ, դրանք Չաքարյան դինաստիայի իշխաններ Իվանեն ու Չաքարեն են՝ Հասան Ջալալի մոր՝ Խորիշահ Չաքարյան իշխանուհու եղբայրները), իսկ հարավային նիստերին՝ ծնրադիր, լուսապսակներով սրբեր, որոնք դիմում են միջին նիստի ճակտոնում պատկերված Աստվածամորը: Թմբուկի հիմքին տեղադրված են եզան գլխի և թևատարած արծվի, հարավային ճակատին՝ կաթավի, արևմտյան պատին՝ ոճավորված այլ թռչունների բարձրաքանդակներ:

Եկեղեցու արևմտյան ճակատին՝ գավթի վրա, բարձրարվեստ բարձրաքանդակ է՝ Քրիստոսի խաչելության տեսարանը: Տառապող Քրիստոսի ֆիգուրի տակ մեկնած ձեռքերով Հովհաննես Սկրտչին ու Աստվածամորը պատկերող բարձրաքանդակներ են: Խաչելության վերևում թռչչի պահին քարացած է երկու հրեշտակ:

Սուրբ Խաչը պատկերող բարձրաքանդակ է արված տաճարի հյուսիսային ճակատին: Խաչը հենվում է նախազարդված պատուհանի ուռուցիկ կամարին: Պատուհանի վրա հայկական «Արև» խորհրդանշանն է, որը սովորաբար պատկերվում է խաչքարերի ստորին մասում:

Եկեղեցու պատերին ևս պահպանվել են աստվածաշնչյան կերպարների, ինչպես նաև իշխանական տան անդամների խորաքանդակներ, բեմառաջքը զարդարված է երկրաչափական քանդակներով: Ընդհանուր առմամբ վանական համալիրում պահպանվել է շուրջ 200 հայերեն

արձանագրություն:

Գանձասարի գավթի, որը խաչենի իշխանների տոհմական դամբարանն է, ծածկված է խաչվող կամարներով և իր հաստակագծային-ծավալային հորինվածքով ու վանական համալիրի մյուս շինությունների հանդեպ տեղադրությամբ նման է Հաղպատի վանքի ժամատանը և Մշկավանքի գավթի ձևերին. ենթադրվում է, որ երեքն էլ կառուցել է նույն ճարտարապետը: Գանձասարի գավթի աչքի է ընկնում մեծ չափերով ու նրբագեղությամբ: Այն արևմտյան մասի երկու հզոր սյուներին և արևելյան պատի որմնասյուներին հանգչող կամարներով ընդարձակ դահլիճ է, իսկ արևմտյան ճակատի կոմպոզիցիոն կենտրոնը ինքնատիպ, բարձր վարպետությամբ կատարված, հարուստ քանդակազարդված արևմտյան շքամուտքն է: Գավթի լուսավորվում է մեծ պատուհանով, որը գտնվում է առաստաղի կենտրոնում և զարդարված է շքաբարե փորագրանախշով:

1260 թ. պարսիկ ոստիկան Արղունը ձերբակալում է Հասան Ջալալին՝ Թիֆլիսը լքած վրաց թագավոր Դավթին օգնելու և իրենց դեմ ապստամբություն կազմակերպելու պատրվակով: Ստիպելով Հասանին ուրանալ հավատը՝ Արղունը նրան շղթայակապ տանում է Ղազվին: Սակայն Հասան Ջալալը հավատափոխ չի լինում, որի համար 1261 թ. սպանվում է: Նրա մարմնի վրա լույս է իջնում, և մի պարսիկ, տեսնելով այդ, հավատում է, որ նա սուրբ է, հավաքում է մարմնի մասերը և պահում մի ցամաք ջրհորի մեջ: Հասան Ջալալի Աթաբեկ-Իվանե որդին նահատակված հոր մատուցները բերում է հայրենիք և ամփոփում մոր՝ Մամբանի կառուցած գավթում (1266 թ.): Առ այսօր Ջալալ Մեծի տապանաքարը գտնվում է Գանձասարի վանքի գավթում՝ ուղիղ տաճարի գլխավոր սրահի մուտքի առջև:

Հասան Ջալալի գերեզմանաքարը պատրաստված է սպիտակ մարմարից և զարդարված է երեք խոշոր շրջանաձև փորագրանկարներով: Առաջինը աստվածաշնչյան խորհրդանշանն է՝ Դավթի աստղը, որի կենտրոնում միջնադարյան Հայաստանում լայնորեն կիրառվող հավերժության նշանն է՝ շրջանակված բուսանախշի վեց մասերով, որոնցից երկուսը ներկայացնում են այսպես կոչված «ֆրանսիական շուշան» (ֆյուր-դե-լիս): Երկրորդ շրջանը տասնվեցթևանի աստղ է՝ ինչ-որ միջանկյալ բան հավերժության նշանի արևելասիական տարբերակի (Աշուկա Չաքրա հնդկական նշանը) և Վիրգինյան աստղի մակերդնական նշանի միջև: Մինչև վերջ դեռևս պարզ չէ, թե ինչ է նշանակում այդ ֆիգուրը: Երրորդ փորագրանկարը հայկական «Արևն» է. համարվում է, որ «Արևն» արևապաշտության հնագույն պաշտամունքի նախասկզբ-

նական խորհրդանշաններից է, որը հրաշքով պահպանվել է Հայաստանի քրիստոնեական արվեստում:

Ճարտարապետական ստեղծագործության գլուխգործոց, նշանակալի կրոնական խորհրդանիշ ու ազգային-ազատագրական շարժման օջախ լինելուց բացի, Գանձասարը հայտնի է նաև որպես միջնադարյան Հայաստանի արվեստի, աստվածաբանության ու գիտության կենտրոն:

Աղվեն ամրոցը, որն անցյալում գտնվում էր վանքից ոչ հեռու, համարվում է պահպանված հայկական սահմանադրություններից հնագույնի՝ Աղվենի «Սահմանք Կանոնականի» առաջացման վայրը: Կանոնները կազմվել են V դարի սկզբին Աղվանական թագավորության տիրակալ Վաչագան Բ Բարեպաշտի հրամանով: VII դարում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Հովհան Օծնեցին (պաշտոնավարել է 717-728 թթ.) Աղվենի կանոնները ներառել է «Կանոնագիրք Հայոց» ժողովածուում:

Գանձասարը նաև համարվում է այն վայրը, որտեղ Հասան Ջալալի նախածեռնությամբ կազմվել է Հայ առաքելական եկեղեցու առաջին ամբողջական Հայսմավուրքը՝ եկեղեցու սրբերի վարքագրությունը, որտեղ պատումը շարադրվում է՝ ըստ ամիսների հերթականության և յուրաքանչյուր ամսվա օրերի: Այդ աշխատանքը կատարել են Տեր-Իսրայելն ու Կիրակոս Գանձակեցին:

XIII դարում Գանձասարում գրվել է հայտնի «Գանձասարի կարմիր ավետարանը»՝ 313 էջանոց մագաղաթ մեծ ձեռագիրը: Այժմ Ավետարանը գտնվում է Զիկագոյի համալսարանի գրադարանի թանգարանի ցուցասրահում:

Այստեղ գրվել են հիշարժան այլ գրքեր և՝ XV դարում Մատթեոս Մոնողոմի տաղերի ժողովածուն, որտեղ ներառված է Ալեքսանդր Մակեդոնացու չափածո պատմությունը, իսկ XVIII դարում՝ Հովհաննես կաթողիկոսի «Դատաստանագիրքը»:

Պատմական աղբյուրները տեղեկացնում են, որ Գանձասարում են ամփոփված նաև համաքրիստոնեական ու ազգային սրբերի մասունքներ, որոնցից նշանավորը Հովհաննես Սկրտչի գլուխն է:

Աստվածաշնչում պատմվում է, թե ինչպես Հովհաննես Սկրտչիչը հրեական թագավոր Չերովդեսին հանդիմանելու համար ձերբակալվել է և նետվել բանտ: Բանտ այն է, որ Չերովդեսը սիրահարվել էր եղբոր կնոջը՝ Չերովդիային և նրան ամուսնության առաջարկ արել: Չերովդիան, որ միաժամանակ Չերովդեսի ոչ հարազատ եղբոր դուստրն էր (այսինքն՝ Չերովդեսի գարմուհին), ընդունել էր առաջարկը: Այդ պատճառով Հովհաննես Սկրտչիչը Չերովդեսին մեղադրել էր երեք հանցանքի մեջ. ամուսնություն եղբոր կնոջ հետ, ամուսնություն ազգականի հետ (արյունապղծություն), կրկնամուսնություն առանց նախկին կնոջն արձակելու: Այդ մեղադրանքները Հովհաննես Սկրտչի դեմ են ուղղում Չերովդիայի գայլույթը, և նա ուղիներ է որոնում՝ սպանելու մարգարեին:

Ի վերջո հարմար առիթն ընձեռնվում է: Մի օր, երբ Չերովդեսն իր ծննդյան տարեդարձն էր նշում, ներս է մտնում Չերովդիայի դուստրը՝ Սալունեն և սկսում պարել: Պարն այնքան դուր է գալիս Չերովդեսին, որ նա աղջկան խոստանում է տալ այն ամենը, ինչ նա կցանկանա: Մոր դրդմամբ աղջիկը պահանջում է Հովհաննես Սկրտչի գլուխը: Թագավորի հրամանով դահիճը գլխատում է Հովհաննես Սկրտչին և սկուտեղով բերում նրա գլուխը, որն աղջիկը տանում, տալիս է իր մորը: Ըստ Ավետարանների՝ երբ Հովհաննես Սկրտչի աշակերտներն իմանում են ուսուցչի մահվան մասին, վերցնում են նրա մարմինն ու

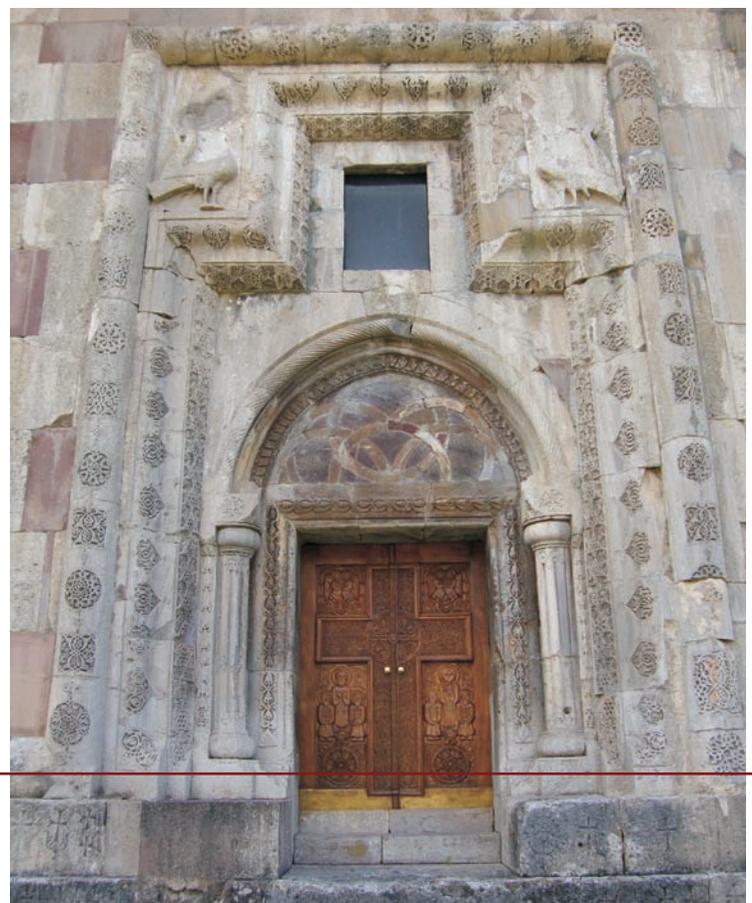
հողին հանձնում:

Գոյություն ունեն մի շարք ավանդություններ՝ կապված Հովհաննես Սկրտչի մասունքների հետ, որոնցից մի քանիսը հայտնում են հայ պատմիչներ Ազաթանգեղոսը (V դար), Մովսես Կաղանկատվացին (VII դար), Մովսես Դախուրանցին (X դար):

Ըստ Ազաթանգեղոսի՝ Գրիգոր Լուսավորիչը Հայոց աշխարհ է բերել Սկրտչի և Աթանագինե վկայի մասունքները և ամփոփելով՝ եկեղեցի է կառուցել այդ տեղում: Ըստ Կաղանկատվացու՝ երկու ճգնավոր, մի ավերակի պատուհաններից ճառագող պայծառ լույս տեսնելով, ներսում հայտնաբերել են Սկրտչի գլուխը: Նրանք սկսել են թափառել շրջակայքում և գլխի հզորությամբ բուժել՝ հիվանդներին: Այդ ընթացքում մի մուրացկան երագում տեսնում է Հովհաննես Սկրտչին, որը խնդրում է նրան քարանձավում քնած ճգնավորներից վերցնել գլուխը և հեռացնել այն, որի համար մուրացկանին կտրվի հարուստ կյանք: Մուրացկանն այդպես էլ վարվում է և թաքցնելով գլուխը մախաղում՝ նույնպես սկսում է դրա օգնությամբ հիվանդներին բուժել: Այնուհետև գլուխը առևանգվել է մի իշխանի կողմից և տեղափոխվել Կ. Պոլիս: Իմանալով դրա մասին՝ կաթոլիկները ցանկացել են առևանգել գլուխը, սակայն իշխանը հասցրել է մատուցել իր հետ տանել Իբերիա: Այնտեղ Հովհաննես Սկրտչի գլուխը ձեռք է բերել իշխան Հասան Ջալալի եղբայրը: 1211 թ. Արցախի տիրակալը գալիս է Իբերիա՝ եղբորից գլուխը խնդրելու: Տեսնելով, որ եղբայրը չի համաձայնում սրբությունն ինքնակամ տալ, Հասան Ջալալը վերցնում է ուժով և Գանձակ տանելով՝ ամփոփում հողում ու հրաշակերտ մի եկեղեցի կառուցում:

Արցախցիները հավատում են, որ Գանձասարի տաճարի զոհասեղանի տակ թաղված Հովհաննես Սկրտչի գլուխը բազմաթիվ հրաշքների պատճառ է դարձել: Վերջին հրաշքները կատարվել են այստեղ ոչ հեռու անցյալում՝ Արցախյան պատերազմի տարիներին, երբ աղբբեջանական բանակի կողմից հրետակոծվող վանքի ուղիղ գնբեթի վրա թռչող արկերը պայթում էին հեռվում՝ վանական համալիրին վնաս չպատճառելով:

ՍՈՖՅԱ ՕՐԱՆՅԱՆ
ՀՊՏՀ փիլիսոփայության և
հայոց պատմության ամբիոնի դոցենտ

«Տևտնասագևան» այս հասկարում տպագրում է
ԱՐՁԱԿ-2013 պատմվածքի մրցույթի «Ընթերցողի հեղինակ»
մրցանակի արժանացած «Կյանքը երկար ինքնասպանություն է» պատմվածքը:

ՆՈՐԱՅՐ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ԿՅՎՆՔԸ ԵՐԿԱՐ ԻՆՔՆԱՍԱՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Է

- Մենք ոչ մեր ծնողների երազած տղերքն էղանք, ոչ էլ մեր, հը՞ն, ի՞նչ կասես, ճուտտ:

- Լցրու՛ մի հատ էլ խմենք:

Արմենը դանդաղ լցրեց օղու բաժակները ու մի տեսակ ժպտաց, վաղուց արդեն մարած ժպտով, որը եթե երեխաները տեսնեին, կվախենային, բայց որը մանկական ժպիտ էր ճուտտի համար: Նույն ժպիտը, որը տեսել էր 40 տարի առաջ, նույն ժպիտը, որովհետև նրա աչքերն էլ քառասուն տարի մեծացել էին այդ ժպիտի հետ: Բաժակները, սովորության համաձայն, վերև բարձրացրեցին, ճուտտն փորձեց մի բան ասել, չկարողացավ, ուղղակի խմեցին: Օղին դառը թվաց, ոչ թե շատ էժան ու վատը լինելու պատճառով, այլ որովհետև օղի էր բառի բուն իմաստով: Ոչ թե այն օղին, որ մի ժամանակ խմում էին ուրախանալու, պարելու կամ խիզախության համար, այլ նստելու, տխրելու համար: Ուղեղները մեկ-մեկ պայծառանում էին, մարմինները մի քիչ տաքանում, ու սկսում էին անվերջ խոսել: Ափսոսանք արդեն չկար, դրա փոխարեն ինչ-որ դիտորդի հայացք էր՝ իրենց ապրած կյանքին:

- Ես գիտեմ, հաստատ գիտեմ, թե ինչն էր պատճառը, որովհետև մի մարդու համար կործանարար է մի քանի հոգու երազանքը իր վերաբերյալ, - մի տեսակ հոգնած ասաց Արմենը: Կարծես, հասկացել էր մի բան, որն էլ ընդհանրապես կարևոր չէր:

- Չէ է է է՞, ես հաստատ գիտեմ, որ պատճառը իմ բոյն էր: Ֆուտբոլիստ չդարձա բոյիս պատճառով, նորմալ կնիկ չկարողացա ճարել նույն բանի պատճառով, ու տենց մինչև հիմա: Փոքր ժամանակ անընդհատ երազում էի էնքան բոյովանալ, որ հասնեմ պահարանի վերջին դարակին, լիքը կանֆետ կար էտ դարակում: Երբ հասա էտ բոյին, արդեն կանֆետ չէի ուզում, ուզում էի հասնել հորս սիգարետներին, որոնք պահարանի գլխին էին դրված, ու ըտենց մինչև էսօր:

- Ի՞նչ ես խոսում, դու ինձնից էնքան էլ կոլոտ չես:

- Բա ինչի՞ եք ինձ ճուտտ ասում, չնայած հա հենց տենց, լավ էլ բոյով եմ, ինձնից կոլոտներն էլ եմ ֆուտբոլիստ դարձել,- ճուտտի դեմքի արտահայտությունը հուշեց, որ նոր բաժակի հերթն է:

- Արի, էս մեկն էլ խմենք աղջիկների կամ սիրո կենացը:

- Ի՞նչ, հաստատ ես որոշել:

- ճուտտ, հիշու՞մ ես,- խոսքը հատուկ ձգելով սկսեց խոսել Արմենը: Վախի նման մի բան կար նրա տոնի մեջ, կարծես, մորը ասում էր երկուսի մասին,- որ մի հատ աղջիկ կար է, Անի էր ոնց որ անունը, սիրում էիր գժի պես:

- Անիին մոռանալ կլինի՞, ինչի՞, ի՞նչ կա որ:

- Մի անգամ պաչել եմ,- հայտարարեց ու վճռական մայեց ընկերոջը:

Պատասխանը երկար չսպասեցրեց, մի քանի հուժկու հարված տեղաց Արմենի դեմքին: Նա ցավից մի քիչ գալարվեց ու թունդ հայիոյանքների կրակահերթ եղավ երկուստեք կորուստներով: Չետո ճուտտն ձեռքը մեկնեց, բարձրացրեց ընկերոջը:

- Կներես, ապեր, - երկուսով իրար հետ ասացին, ժպտացին, ծիծաղեցին ու տխրեցին, ուղղակի ապրեցին այդ պահը, մի խոսքով:

- Սաղ էս արաղն ա, ախր ես քեզ ոնց կարողացա խփեն, լրիվ կենդանի ենք դարձել:

- Չամաձայն եմ, արաղն ա միակ մեղավորը, չթողեցիր շարունակեն: Ուրեմն էտ աղջիկը մի անգամ էկավ մոտս ու ասեց, որ ինձ ա սիրում, դեմքը էնքան մոտիկ բերեց, որ չդիմացա: Բայց հետո ինչ պետք էր ասեցի, քֆուր տվեցի մի քանի հատ, լացելով գնաց:

- Ինչի՞ ես տենց բան արել:

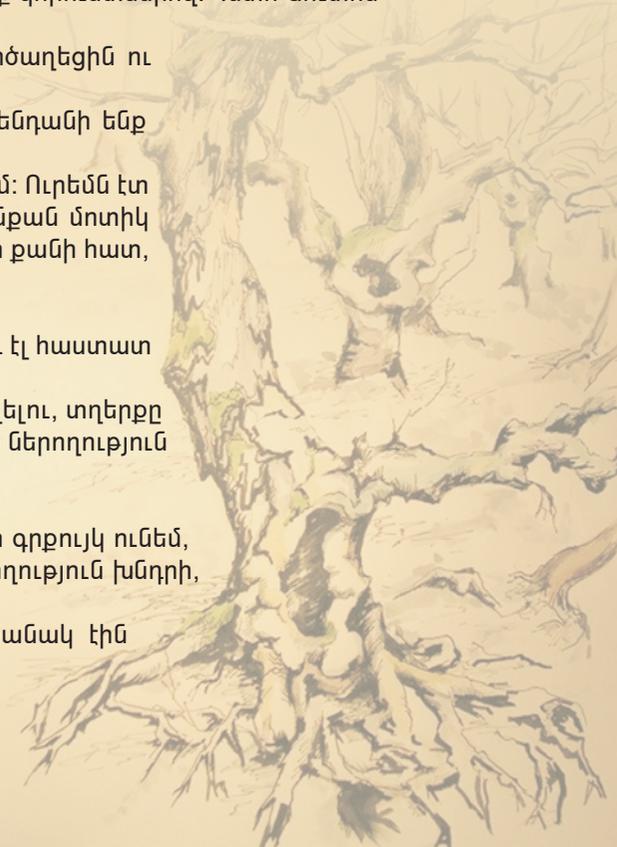
- Դե, դու էիր սիրում իրան, եթե ես սիրեի էլ, տենց կանեի մեկ ա, դու էլ հաստատ տենց կանեիր:

- Էտ էլ ես ճիշտ ասում: Մենք հո մի հատ աղջկա համար չէինք կռվելու, տղերքը տենց բան չեն անի, իսկական տղերքը: Բայց մեղկ ա էտ աղջիկը, գոնե ներողություն խնդրել ե՞ս:

- Դրանից հետո չեմ էլ տեսել:

- Գիտե՞ս տան համարը պիտի ունենամ, մի հատ հին համարների գրքույկ ունեմ, ձեր հին տան համարն էլ կա մեջը: Արի զանգենք էտ աղջկանից ներողություն խնդրի, միանգամից ձեր հին տուն էլ զանգենք, տենանք ո՞վ ա ապրում:

Սենյակը տակնուվրա արեցին երկու ընկերով, ինչպես մի ժամանակ էին

անուն, երբ խաղում էին այս նույն սենյակում: Հետո ճուտոյի մայրը գալիս, Արմենին տուն էր ուղարկում ու ճուտոյին մի լավ ծեծում: Դրա համար մի տեսակ վախով էին նայում ճաշասենյակ տանող դռանը:

- Գտա, ապե, հեսա, սովետի հոտը քաշի հլը: Հիշո՞ւմ ես կարմիր վզնոցները:

Կուշտ ծիծաղեցին, կուշտ լացեցին, կուշտ ապրեցին մի պահ: Հազվադեպ պահեր ենք ապրում այս կյանքում, մնացած ժամանակ տարված ենք հիմար մտքերով, հիմար գործերով ու ավելի հիմար հետևանքները մեր վրա կրելով: Կյանքը երկար ինքնասպանություն է, կարմիր ավազով լցված հին ժամացույց, որտեղ ոչինչ նշանակություն չունի, ամեն քայլը մոտեցնում է վերջին, ամեն քայլը: A-ից B ճանապարհ, ու ոչինչ իմաստ չունի, ու ոչ ոք իմաստ չունի: Բոլորն ունեն իրենց պատկերացումները, բոլորն ունեն գաղափարներ, բոլորն էլ նույնն են, ոչ մեկն էլ տարբեր չէ

ընդհանուր առմամբ: Ու ամենավատ բանը, որ կարող է պատահել քեզ հետ, երազանքն է: Բարի ու չար, սև ու սպիտակ, ոչ մի տարբերություն: Բնական բան է, լինում է, մեկին սպանում ես, մեկ ուրիշն է ծնվում քո մեջ, մեկը հեռանում է քեզնից, թողնում է հիշողություն, որն անկասկած ավելի թանկ է, քան հենց ինքը: Բոլորս էլ եսակենտրոն ենք, եսասեր ու մենակ, անկատար ու չձևավորվող: Անգույն ու անհոտ, անհամ ու որոշակի տեսք չունեցող արարածների հավաքածու: Կարմիր աչքեր նկարների մեջ, դեղին դեմքեր ու նեգատիվի մեծ չափաբաժին:

- Դե գանգի:

Ձանգը չգնաց, հետո կանացի ռոբոտացված ձայնը հայտնեց, որ պարտքերի պատճառով հեռախոսն անջատված է: Տխրության սովերը կախվեց սենյակի մեծ, սովետական ու անճաշակ ջահից ու սկսեց ճոճվել սենյակով: Լույսի հետ, լույսի արագությամբ լցրեց ամբողջ սենյակը, ու ճուտոն համարյա լացեց:

- Տղերքը չեն լացում, Արմ, գիտես ինչի՞, որովհետև վախենում են: Հիմա հաստատ հասկացա: Բայց հին սովորությունն ա, էլ չի փոխվի, մենք չենք լացի, այսպես:

- Հիշում ե՞ս Ղարաբաղը:

- Հիշում են:

- Էտ ա մնացել, չնայած էտ էլ արդեն չկա, բայց կարևորը էտ ա, բոլոր հարցերի պատասխանը: Բոլոր ծնված ու չծնված հարցերի պատասխանը կա մեր հիշողության մեջ: Մեր գոռոցները, ոռնոցները, կյանքի ձգտումը մնացել ա էտ լեռների արանքում, ու բոլորը կարան լսեն էտ, մենք էլ ենք մնացել էնտեղ, տղերքի հետ, մենք հո իրանց մենակ չէինք թողի, իրանք էլ կգային մեր հետ, եթե կարողանային, բայց չկարողացան, չկա էլ էն հոգին էս քաղաքում, դրա համար մենք ըստեղ չենք:

ճուտոն երկար ինչ-որ բան էր նկարում թղթի վրա: Ինչ-որ վախեցնող անշտապություն կար նրա գործողությունների մեջ: Արմենի քունը արդեն տանում էր: Պտտվեց ու քնեց: Իսկ ճուտոն միշտ աչքի էր ընկել իր անհամբերությամբ, դրա համար գիշերները համարյա չէր քնում: Ղարաբաղում դրա պատճառով Բու մականունն էին դրել:

Առավոտը եկավ գիշերվա վերջից մի քիչ շուտ, մի 15 րոպե: Ձայն լսվեց, ոչ, ձայն չէր, ինչ-որ զգացողություն էր: Արմենի սիրտը սկսեց ահավոր խառնել գիշերվա վերջից 10 րոպե առաջ, 5 րոպե առաջ զգաց, որ չի կարող դիմանալ: Անշտապ վեր կացավ, բայց հասկացավ, որ գերագնահատել է իր դիմացկունությունը ու պետք է առնվազն վազի՝ զուգարանակոնքին հասնելու համար: Արագ, մեկը մյուսի հետևից ոտքերի շարժը հիշեցնում էր մի սար, որը բարձրացել էր մի ժամանակ, վերջապես հասավ կոնքամանին ու դուրս թափեց կարմրավուն մաղձ, արյունախառը ինչ-որ բան: Հանգստացավ մի պահ, ուզում էր լվացվել: Ոտքի կանգնեց, գնաց լվացարանի կողմը, սովորության համաձայն նայեց հայելուն ու մի պահ չհասկացավ, թե ինչ կատարվեց: Արագ պտտվեց ու տեսավ ճուտոյի՝ օդից կախված անշարժ մարմինը, արագ վազեց, ստուգեց զարկերակը, վաղուց է՝ ինչ մահացել էր: Ո՛չ վախ կար, ո՛չ զարմանք ու անակնկալի ոչ մի նշան, ուղղակի ջղայնություն: Ձարդեց հայելին, ատեց իր աչքերը, ամեն ինչ տեսել էր այս կյանքում, բայց այսքան չէր ուզեցել կույր լինել:

Երկար նստեց սառած գետնին, ներվային շարժումներ արեց, ինչքան կարող էր, հետո նորից հետ սվեց: Անմիտ նստած էր, ոչինչ չկար ուղեղում, խունհար էր, ահավոր խունհար, ամենաուժեղը իր կյանքում: Հայելու կոտրտանքների մեջ տեսավ իր դեմքը, վերցրեց, ուժեղ սեղմեց այնքան, որ արյուն գա: Ցավ չէր զգում, մահացել էր վաղուց արդեն, հետո քաշեց դաստակի վրայով՝ կտրելով երակները: Պառկեց ուղիղ ճուտոյի ոտքերի տակ, նայեց վերև՝ ընկերոջ հպարտ դեմքին ու ժպտաց՝ մի կերպ խոսելով: Չնայած դժվար է ասել ընդհանրապես խոսում էր, թե իրեն էր թվում:

- Ինչ-որ մեկն էլ կա հեռվում, որ զգում ա էս ամեն ինչը, այսպես, ինքը կարող ա հլը չի էլ ծնվել, բայց կա, այսինքն, լինելու յա կամ եղել ա, կապ չունի: Բոյդ հերիքեց, որ կախվես, իմ կոլոտ կամանդիր, սպասի գալիս եմ... - չկարողացավ ասել վերջին խոսքը, անշունչ մնաց գետնին ...

